

Alexander DULEBA (ed.)

Ukrajina a Slovensko

Hľadanie spoločných záujmov

Medzinárodná konferencia
Bratislava, 17. – 20. mája 2001

VÝSKUMNÉ CENTRUM SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI
PRE ZAHRANIČNÚ POLITIKU
FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

A 02 - 00058

Publikácia neprešla jazykovou úpravou

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti
pre zahraničnú politiku
Friedrich Ebert Stiftung

Medzinárodná konferencia
Bratislava, 17. – 20. mája 2001

ISBN 80-968372-7-3

OBSAH

<i>Predslov</i>	7
<i>Slovensko a Ukrajina v procese hľadania spoločných záujmov (namiesto úvodu)</i>	9
Slovensko-ukrajinské vzťahy, 1993 – 1998	10
Politická agenda	10
Hospodárska agenda	11
„Neoficiálne“ problémy	12
Rusínska otázka	13
Tranzitná otázka	13
Neúspešný pokus o zmenu, 1998 – 2000	14
Členstvo Slovenska v NATO, EÚ a Ukrajina	15
Perspektíva spolupráce pri tranzite kaspickej ropy	16
Problémová agenda, 1999 – 2000	17
Súperenie na pôde OSN	18
Zavedenie vízového režimu a kauza „readmisná dohoda“	19
Otázka výstavby tzv. plynovodu Jamal 2	21
Pretrvávajúci problém dostavby KTUK	23
Mediálny obraz Ukrajiny na Slovensku	24
Rok 2001: nový začiatok (?)	25
Liberalizácia vízového režimu	26
Dohoda o spolupráci pri tranzite kaspickej ropy	27
Projekt „Tisa“	27
Ukrajina – najväčší recipient slovenských investícií	28
Zhrnutie a cieľ konferencie	29
 I. Vízový režim v slovensko-ukrajinských vzťahoch	30
Olexandr Hyryč, Víza v dvojstranných vzťahoch:	
očakávania, dôsledky, skúsenosti	30
Ukrajinsko-slovenské vzťahy	30
Vízový režim ako dôsledok rozdielnej úrovne priblíženia k EÚ	31
Opatrenia MZV Ukrajiny v oblasti migračno-vízovej politiky	31
Nelegálna migrácia na ukrajinsko-slovenskej hranici	32
Liberalizácia vízového režimu	33
Negatívne dôsledky vízového režimu	33
Potreba ďalšej liberalizácie vízového režimu	34
Ján Vařso, Vízový režim: očakávania, dôsledky a skúsenosti z jeho fungovania	35
Úvodná poznámka	35
Potvrdené očakávania	35
Predpokladané dôsledky	37
Skúsenosti z fungovania vízového režimu	41

II. Boj s nelegálnou migráciou a readmisná dohoda	42
Mykola Pylypčuk: Nelegálna migrácia	
a spolupráca pri jej potláčaní	42
Fenómén nelegálnej migrácie a jeho aktuálnosť	42
Ukrajina na križovatke trás nelegálnej migrácie	43
Charakteristiky nelegálnej migrácie cez územie Ukrajiny	43
Výsledky boja s nelegálnou migráciou	44
Opatrenia týkajúce sa boja s nelegálnou migráciou	45
Problémy deportácie nelegálnych migrantov	46
Medzinárodná spolupráca	47
Miroslav Kolčár: Boj s nelegálnou migráciou	
a spolupráca s Ukrajinou	48
Migračná situácia na území Slovenskej republiky	48
Charakteristiky organizovaného prechádzania	49
Nevyhnutnosť medzinárodnej spolupráce	49
Vypovedanie readmisnej dohody zo strany Ukrajiny	50
Situácia na slovensko-ukrajinskej hranici	50
Problémy spolupráce na slovensko-ukrajinskej hranici	51
Návrh opatrení na zlepšenie spolupráce	52
III. Mediálny obraz Ukrajiny na Slovensku a Slovenska v Ukrajine	55
Petro Petryšče, Obraz Ukrajiny v slovenských médiách	55
Úvodná poznámka	55
Hlavné témy v roku 1999	56
Hlavné témy v roku 2000	56
Zavedenie vízového režimu a „ukrajinská mafia“	56
Témy v roku 2001	57
Mediálne aktivity veľvyslanectva Ukrajiny v SR	57
Pavol Vízdal, Mediálny obraz Slovenska na Ukrajine	58
Význam mediálneho obrazu pre vzťahy susedných krajín	58
Slabý záujem ukrajinských médií o dianie na Slovensku	59
Prečo je dopyt po informáciách o Slovensku minimálny	59
Hlavné témy a vývoj informovanosti o Slovensku	60
Charakter informácií	62
Perspektívy pre rok 2001 a záver	63
IV. Projekt TISA: spolupráca ministerstiev obrany	65
Jurij Kolsnyk, Úlohy a poslanie spoločného	
ženijného práporu „Tisa“	65
Poslanie spoločného ženijného práporu	65
Potreba v existencii práporu	66
Pribeh rokovania a pozícia Ukrajiny	66
Ukrajinská časť práporu Tisa	67
Záver	67

Ladislav Ivan, Vojenská spolupráca	
s Ukrajinou a projekt „Tisa“	68
Slovensko-ukrajinské vzťahy	68
Vojenská spolupráca	69
Problémy spolupráce	72
Pôvodný zámer projektu Tisa	72
Vývin projektu a pozícia Slovenska	73
Záver	75
V. Transit zemného plynu a ropy na európske trhy	76
Anatolij Rudnik, Transit zemného plynu cez územie Ukrajiny:	
spofahľivosť a efektivnosť	76
Kapacita ukrajinského tranzitného systému	76
Medzinárodné prepojenie a spolupráca so Slovenskom	77
Preprava zemného plynu z Ruska	77
Spofahľivosť a efektivita dodávok	78
Investičné projekty	79
Rozvoj prepravných kapacít	79
Záver	80
Ľubomír Buňak, Stav a perspektívy výstavby ukrajinského úseku	
Eurázijského koridoru pre transport ropy (ropovod „Odesa-Brody“	
a terminál „Južnyj“) (obrazové prílohy)	81
Obrazová príloha 1: Trasy prepravy ropy v Európe	
a Čiernomorsko-kaspickej oblasti	81
Obrazová príloha 2: Preskúmané a predpokladané zásoby ropy	
v kaspickej oblasti, charakteristiky existujúcich, perspektívnych	
a plánovaných ropovodov v Čiernomorsko-kaspickej oblasti	82
Obrazová príloha 3: Legenda k obrazovej prílohe 2	83
Obrazová príloha 4: Existujúce a perspektívne ropovody na	
území Ukrajiny	84
Obrazová príloha 5: Ropovod „Odesa-Brody“	85
Obrazová príloha 6: Terminál „Južnyj“ a ropovod „Odesa-Brody“	86
VI. Krivorožský ťažobno-úpravárenský kombinát (KŤUK)	87
Serhij Hryščenko, Účasť Slovenska na výstavbe Krivorožského	
ťažobno-úpravárenského kombinátu (KŤUK)	87
Zmluvná úprava československej účasti	87
Zmluvná úprava slovenskej účasti	87
Stav plnenia záväzkov slovenskej strany k 1. januáru 2000	88
Rozhodnutie Slovenska o ukončení účasti a pozícia Ukrajiny	88
Ján Hiji, Základná zmluvná a technická charakteristika KŤUK	
v Dolinskej	89
Základná charakteristika KŤUK	89
Zmluvná úprava a podiely účastníckych strán	90

Prechod nástupníctva po bývalej ČSFR	91
Zmeny dodávateľských vzťahov po roku 1990	92
Zmluvná úprava slovenskej účasti a možnosť odstúpenia	93
Náklady späť s účasťou na výstavbe KTUK	94
Vývoj v dostavbe KTUK a slovensko-ukrajinské rokovania	95
Čo očakávali VSŽ, a.s. Košice od projektu KTUK	98
Prečo je dokončenie KTUK podľa pôvodného projektu otázne	98
Je korekcia projektu KTUK akceptovateľná pre ostatné štáty a aká by mala byť?	99
Problémy súvisiace s realizáciou KTUK Dolinská	99
Zhrnutie rokovania (namiesto záveru)	101
Účel a charakter rokovania	101
Obsah rokovania	102
Vízový režim	102
Nelegálna migrácia	103
Mediálny obraz	104
Projekt „Tisa“	105
Tranzit energetických surovín	106
Dostavba KTUK	107
Príloha 1: Program konferencie	109
Príloha 2: Zoznam účastníkov	112

PREDSLOV

Konferencia *Ukrajina a Slovensko: hľadanie spoločných záujmov* (Bratislava, 17. – 20. mája 2001) bola v poradí štvrtým podujatím organizovaným Výskumným centrom Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku v spolupráci so zastúpeniami Friedrich Ebert Stiftung v Slovenskej republike a Ukrajine s cieľom podporiť bilaterálny slovensko-ukrajinský dialóg a rozvoj vzájomných vzťahov.

Konferencia nadviazala na predchádzajúce spoločné podujatia, ktoré sa uskutočnili v Bratislave (24. – 25. októbra 1997) – medzinárodná konferencia *Ukrajina, stredná Európa a Slovensko: záujmy a perspektívy spolupráce*, medzinárodný seminár v Prešove (21. – 23. októbra 1999) – *Ukrajina a Slovensko: problémy transformácie a perspektívy spolupráce* a medzinárodný seminár v Užhorode (30. mája – 1. júna 2000) – *Ukrajina a Slovensko pred zavedením vízového režimu: dvojstranné vzťahy a cezhraničná spolupráca*. Za spoluprácu pri organizovaní týchto podujatí chceme poďakovať našim ukrajinským partnerom – Ukrajinskému centru pre výskum problémov medzinárodnej bezpečnosti (UCISS) a Národnému inštitútu strategických štúdií (NISS) so sídlom v Kyjeve a zvlášť regionálnemu pracovisku NISS v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny so sídlom v Užhorode.

Uvedené podujatia organizované v rokoch 1997 – 2001 vytvorili priestor pre pravidelný slovensko-ukrajinský dialóg na neoficiálnej expertnej úrovni, ktorý umožnil nezávislú reflexiu oficiálnej praxe vzájomných vzťahov, otvorené pomenovanie problémov a konfrontáciu názorov odborníkov z oboch krajín. Sme presvedčení, že naše spoločné úsilie, ktoré bolo v minulých rokoch výnimočné svojho druhu v architektúre slovensko-ukrajinských vzťahov a má v nich svoje pevné miesto, prispelo k zblíženiu postojov i hľadaniu vzájomne prospešných riešení na oficiálnej úrovni slovensko-ukrajinských vzťahov.

Cieľom konferencie *Ukrajina a Slovensko: hľadanie spoločných záujmov*, materiály ktorej obsahuje tento zborník, bolo zmapovať kľúčové otázky aktuálnej agendy dvojstranných slovensko-ukrajinských vzťahov. Pri zostavovaní programu konferencie sme zámerne zvolili témy, pri ktorých sa prejavili rozdielne prístupy i hodnotenia oboch strán. Cieľom konferencie bolo problémy pomenovať a pokúsiť sa hľadať spoločné záujmy pri ich riešení. Pevne veríme, že rokovanie konferencie bolo inšpiratívne pre odborníkov i oficiálnych predstaviteľov z oboch krajín a že príspeje k skvalitneniu slovensko-ukrajinských vzťahov.

Pohľady zo Slovenska a Ukrajiny na konferencii prezentovali špičkoví odborníci z oboch krajín. Za to, že sa nám konferenciu podarilo zorganizovať na kvalitnej a reprezentatívnej úrovni, chceme vyjadriť poďakovanie štátnym tajomníkom ministerstiev zahraničných vecí Ukrajiny Ihorovi Charčenkovi a Slovenskej republiky Jaroslavovi Chlebovi, ktorí prebrali záštitu nad jej konaním. Mimoriadnu zásluhu na úspechu konferencie majú veľ-

vyslanci Ukrajiny a Slovenska Jurij Rylač a Vasil Grivna. Poďakovanie za spoluprácu pri organizovaní konferencie patrí i pracovníkom obidvoch veľvyslanectiev.

Michael Petrás
Friedrich Ebert Stiftung

Alexander Duleba
Výskumné centrum SFPA

SLOVENSKO A UKRAJINA V PROCESE HĽADANIA SPOLOČNÝCH ZÁUJMOV (namiesto úvodu)

Z hľadiska kvality bilaterálneho dialógu i počtu oficiálnych kontaktov je možné rok 2001 hodnotiť ako prelomový v slovensko-ukrajinských vzťahoch. V období od konca roku 2000 a v priebehu prvej polovice roku 2001 Slovensko navštívili krátko po sebe ukrajinský premiér Viktor Juščenko, minister zahraničných vecí Anatolij Zlenko a prezident Ukrajiny Leonid Kučma. Vo všetkých troch prípadoch išlo o udalosti, ktoré v slovensko-ukrajinských vzťahoch v období 1993 – 2000 neboli ani zďaleka bežným a častým javom.

Návšteva vtedajšieho ukrajinského premiéra Viktora Juščenka v Bratislave sa uskutočnila v decembri 2000 a bola to vôbec prvá oficiálna návšteva premiéra Ukrajiny v SR od jej vzniku v januári 1993. Oficiálna návšteva ministra zahraničných vecí Ukrajiny Anatolija Zlenka bola v poradí druhá od roku 1993, prvá sa uskutočnila ešte v roku 1994. Bezpochyby kľúčovou udalosťou v slovensko-ukrajinských vzťahoch bola oficiálna trojdňová návšteva ukrajinského prezidenta Leonida Kučmu na Slovensku v dňoch 12 – 14. júna 2001. Išlo vôbec o prvú oficiálnu návštevu najvyššieho predstaviteľa Ukrajiny na Slovensku od roku 1993 a o druhé oficiálne stretnutie prezidentov obidvoch krajín. Prvé sa uskutočnilo ešte v roku 1993, keď Kyjev navštívil vtedajší slovenský prezident Michal Kováč. V rokoch 1999 a 2000 sa síce prezidenti Rudolf Schuster a Leonid Kučma stretli päťkrát, avšak vždy iba neoficiálne.

Z tohto pohľadu je možné hodnotiť koniec roku 2000 a prvú polovicu roku 2001 ako doslova prelomové obdobie v slovensko-ukrajinských vzťahoch od roku 1993. Politické elity obidvoch krajín po dlhých rokoch absencie pravidelného dialógu, ktorá viedla k nakopieniu problémov vo vzájomných vzťahoch, dospeli k pochopeniu, že Slovensko i Ukrajina majú spoločné záujmy, že môžu významne ovplyvniť záujmy partnera voči tretím stranám a že pravidelný dialóg je nielenže užitočný ale je jednoducho lacnejší pre obe strany. Skutočnosť, že obidve strany zmenili kvalitu dialógu, prirodzene ešte neznamená, že problémové otázky vzájomných vzťahov sú vyriešené. Začatie intenzívneho dialógu, je iba prvým a základným predpokladom, aby sa tak možno už v skorej budúcnosti stalo.

Aby sme mohli správne zhodnotiť význam tém, ktoré boli predmetom rokovania konferencie a ktoré tvoria aktuálnu *problémovú* agendu slovensko-ukrajinských vzťahov, rovnako ako i analyzovať príčiny pokroku v bilaterálnom dialógu, musíme ich aspoň v stručnosti analyzovať v kontexte vývinu slovensko-ukrajinských vzťahov v priebehu posledných ôsmich rokov. Bez tohto vývinového zaraďenia aktuálnej agendy bilaterálnych vzťahov, nie je možné pochopiť ani jej podstatu, ani to ako vznikla, ani pozície a prístupy obidvoch strán ale ani perspektívu ďalšieho vývoja slovensko-ukrajinských vzťahov.

Z pohľadu obsahového vývinu bilaterálnej agendy ale i prístupu Slovenska k vzťahom s Ukrajinou, je možné vývin bilaterálnych vzťahov rozdeliť do troch

hlavných období: 1. 1993 – 1998, 2. 1998 – 2000, 3. od konca roku 2000.¹ Pripomenúť si slovenskú politiku voči Ukrajine z obdobia 1993 – 1998 je nevyhnutné, ak chceme analyzovať príčiny jej zmeny po roku 1998.

SLOVENSKO-UKRAJINSKÉ VZŤAHY, 1993 – 1998

Politická agenda

Ak by sme chceli v jednej vete charakterizovať prístup Slovenska k Ukrajine v uvedenom období, mohli by sme použiť slogan: Ukrajina v tieni Ruska.

Napriek tomu, že základnú zmluvu o dobrom susedstve a spolupráci medzi Ukrajinou a SR podpísali prezidenti Leonid Kravčuk a Michal Kováč ešte v lete 1993 v Kyjeve, prvá oficiálna návšteva ukrajinského ministra zahraničných vecí Anatolija Zlenka v Bratislave sa uskutočnila vo februári 1994 a prvé oficiálne rokovanie vládných delegácií vedených predsedami vlád Vladimírom Mečiarom a Jevhenom Marčukom sa uskutočnilo až v júni 1995 v Kyjeve, dva roky po podpise základnej zmluvy. Vzhľadom na skutočnosť, že Slovensko a Ukrajina sú susedné krajiny, bola to prinajmenšom nezvyčajne dlhá diplomatická odmlka.²

V ostrom kontraste s diplomatickými vzťahmi s Ukrajinou boli v uvedenom období slovenské vzťahy s Ruskou federáciou. V čase od podpísania základnej zmluvy s Ukrajinou až po prvé stretnutie predsedov vlád SR a Ukrajiny v roku 1995, vtedajší slovenský premiér dvakrát oficiálne navštívil Moskvu a ruský premiér raz Bratislavu. Druhé rokovanie vládných delegácií na čele s predsedami vlád sa uskutočnilo na Štrbskom Plese (Vysoké Tatry) v januári 1996. Tretie rokovanie vlád sa konalo v marci 1997 v Užhorode. Zatiaľ čo medzi rokovaniami vládných delegácií SR a Ukrajiny v uvedenom období existovali „diplomaticky hluché miesta“, medzi Moskvou a Bratislavou sa vyskytli ročne priemerne šesť až sedem oficiálnych delegácií vedených vysokými štátnymi predstaviteľmi alebo úradníkmi.

Od získania samostatnosti v roku 1993 až po rok 1998 uzavrela SR s Ruskou federáciou takmer 90 nových zmlúv, čo bol absolútne najvyšší počet bilaterálnych zmlúv s akoukoľvek inou krajinou sveta uzavretých v uvedenom období, zatiaľ čo s Ukrajinou necelých 40. K novým ruským zmluvám bolo potrebné prirátat 44 starých zmlúv, platných z čias ČSFR, ktoré Slovensko prebralo po bývalej federácii. Inými slovami, podľa stavu v roku 1998 boli slovensko-ruské vzťahy regulované úctyhodným počtom približne 130 bilaterál-

nych zmlúv, zatiaľ čo slovensko-ukrajinské vzťahy necelými 40 bilaterálnymi zmluvami. Tieto počty hovorili samy za seba o prioritách vtedajšej slovenskej východnej politiky. O význame, ktorý pripisovala vtedajšia vláda SR vzťahom s Ukrajinou, svedčila napríklad i skutočnosť, že od júna 1996, takmer dva roky, Slovensko nemalo diplomatické zastúpenie v Kyjeve na úrovni veľvyslanca a vláda sa neponáhľala s riešením tejto otázky. Ukrajina bola jedinou susednou krajinou, v ktorej Slovensko nemalo počas takéhoto dlhého obdobia zastúpenie na najvyššej diplomatickej úrovni.

Hospodárska agenda

Pre slovenské videnie významu Ukrajiny bolo typické, že k jej „objaveniu“ došlo až v roku 1995 a i to iba v súvislosti s jej významom pre rozvoj vzťahov s Ruskou federáciou. Povedané ústami vtedajšieho podpredsedu slovenskej vlády S. Kozlíka počas prvého rokovania vlád v júni 1995 v Kyjeve: „Ukrajina je pre nás bránou k ruskému trhu a jej priepustnosť sa musí aspoň zdesťasobiť“³. Slovenská strana, odovšľavajúc sa na svoje modelové vzťahy s Ruskom⁴ sa ponúkla v tom čase Ukrajine v úlohe advokáta, ktorý by jej mohol pomôcť pri znížení dlhu za dodávky ropy a plynu z Ruska a Turkménska. Premiér V. Mečiar vysvetlil slovenský plán nasledovne: „Existujú vzájomne nezúčtované pohľadávky medzi Slovenskom, Ukrajinou a Turkménskom a po rokovaniach s ukrajinskými partnermi je reálna možnosť ich vzájomného výhodného zúčtovania. Tento systém sa dá zhruba načrtnúť tak, že Slovensko dodá spotrebný tovar do Turkménska. Turkménsko by v tejto hodnote znížilo svoje pohľadávky voči Ukrajine. Operáciu by uzatvárala Ukrajina, ktorá by v prvej fáze postavila štyri lode pre Slovensko. Niečo podobné by sa mohlo realizovať v nadávzočnosti na tranzit plynu aj v štvoruholníku Ukrajina-Rusko-Turkménsko-Slovensko“⁵. Slovenský plán z roku 1995 sa však kvôli celému radu príčin ukázal ako nereálny a prinajmenšom nebol už v centre pozornosti druhého rokovania vlád SR a Ukrajiny v januári 1996.

V slovenskom prístupe k Ukrajine došlo k určitému pozitívnemu posunu až po uvedení si skutočností, že Ukrajina nie je len „brána k Rusku“, ale i partner hodný pozornosti sám o sebe, resp. že i „brána zostane zavretá“ pokiaľ sa neoživí bilaterálne vzťahy. Na druhej strane, pre vládu SR bolo nemilým zistením, že SR sa stala jedným susedom Ukrajiny so stagnujúcou

¹ Predložená analýza vzájomných vzťahov predstavuje nezávislý expertný pohľad zo Slovenska a v žiadnom prípade nepredstavuje oficiálnu pozíciu slovenských štátnych inštitúcií.

² Analýzu slovensko-ukrajinských vzťahov v rokoch 1993 – 1998 pozri v autorovej práci *Ukrajina a Slovensko*. VEDA, Slovenská akadémia vied, Bratislava 2000.

³ *Pravda*, 16. júna 1995.

⁴ Blížšie o vývine, obsahu i charaktere slovensko-ruských vzťahov v predmetnom období pozri autorovu štúdiu *Slepý pragmatizmus slovenskej východnej politiky. Aktuálna agenda slovensko-ruských bilaterálnych vzťahov*. Štúdie k medzinárodným otázkam A 01. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, Bratislava 1998 alebo monografiu Duleba, A. – Himan, K.: *Rusko na konci Jelcinovej éry: zahraničná a vnútorná politika, rozširovanie NATO a záujmy Slovenska*. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999.

⁵ *Pravda*, 16. júna 1995.

obchodnou výmenou. Zatiaľ čo obchodný obrat Ukrajiny s Maďarskom, Poľskom a Ruskom nepretržite stúpá, so SR miestami dokonca klesá. Vzájomná obchodná výmena medzi SR a Ukrajinou dosahovala v rokoch 1993 – 1995 nasledovné hodnoty: 1993 – 286 mil. USD, 1994 – 240 mil. USD a 1995 – 310 mil. USD. Iný výsledok od politiky „prehliadania Ukrajiny“ však nebolo možné očakávať. Odhodlanie zmeniť existujúci stav prejavili obidve vlády na druhom spoločnom rokovaní v januári 1996 na Štrbskom Plese.

Premiéri Jevhen Marčuk a Vladimír Mečiar nešetřili optimizmom a predpovedali pre rok 1996 možnosť dosiahnutia obratu vzájomného obchodu vo výške 1 mld. USD, pričom podľa ich hodnotenia pri optimálnom využití existujúcich možností obidvoch strán by obchodný obrat mohol ročne dosahovať 2 mld. USD. Premiér SR sa vyjadril, že „jednou z najaktuálnejších úloh vo vzájomných vzťahoch je urýchlené vypracovanie dohody o zóne voľného obchodu“.⁶ Medzi významnými návrhmi ukrajinskej strany bolo vytvorenie spoločnej akciovej spoločnosti ako neštandardného riešenia pre dostavbu Kri-vorožského ťažobno-úpravárenského kombinátu v Dolinskej. Až počas druhého rokovania vlád boli podpísané významné bilaterálne zmluvy pre rozvoj ekonomickej spolupráce: o zamedzení dvojitého zdanenia a o zabránení daňovým únikom v odbore daní z príjmov a z majetku. Po rokovaní vlád nastalo znovu diplomaticky hlučné obdobie, rovnako ako i po rokovaní vlád v roku 1995. Obchodný obrat nedosiahol ani polovicu hodnoty, ktorú predpovedali optimistickí premiéri na začiatku roka a predstavoval 418 mil. USD, pričom jeho polročná hodnota bola iba 185,3 mil. USD s pasívnym saldom pre SR vo výške 17 mil. USD.⁷ Dohoda o zóne voľného obchodu s Ukrajinou nebola vypracovaná ani „urýchlene“, ani inak. V rokoch 1996 – 1997 sa slovenská vláda oveľa viac a častejšie zmieňovala o dohode o zóne voľného obchodu s RF, než s Ukrajinou.⁸

„Neoficiálne“ problémy

Napriek relatívne slabej diplomatickej úrovni a časovo krátkej histórii slovensko-ukrajinských vzájomných vzťahov i oficiálnymi vyhláseniami na obidvoch stranách, že „nemáme sporné otázky (ani z minulosti), ktoré by zatažovali naše vzťahy“, nebola to celkom pravda. Bolo možné vyčleniť prinajmenšom dva problémy, pri ktorých sa v slovensko-ukrajinských vzťahoch v uplynulých rokoch zaiskrilo. Prvý problém má svoj pôvod v minulosti, avšak druhý už bol produktom súčasnosti.

⁶ *Pravda*, 23. januára 1996.

⁷ Matejovič, R.: Ukrajina sa vymaňuje z ekonomickej krízy. *Duel* 10/96.

⁸ K problematike slovensko-ruských hospodárskych vzťahov, vrátane otázky vytvorenia zóny voľného obchodu pozri diskusné materiály pripravené redakciou týždenníka *Trend* 3/1997 a 5/1997 a autorovu štúdiu vypracovanú pre diskusný klub spoločnosti M.E.S.A. 10 a týždenníka *Trend* „Slovensko-ruské hospodárske vzťahy. Viac otázok ako odpovedí“. in: *Mezinárodní vztahy* 2/1997.

Rusínska otázka

V prvom prípade ide o menšinový, tzv. „rusínsky“ problém. Ponovembrová politika v ČSFR umožnila slobodné prihlásenie sa občanov k národnostnej identite. Viac než polovica príslušníkov ukrajinskej menšiny, žijúcich predovšetkým na severovýchodnom Slovensku sa prihlásila k rusinskej národnosti.⁹ Vznikom rusinskej obrody v SR došlo i k organizačnému rozdeleniu predtým jednotnej ukrajinskej menšiny. Rusinske organizácie, odmietajúce „ukrajinskú národnú identitu“, vznikli ešte v čase prestavby i v Zakarpatskej oblasti a vydvihli požiadavku uznania Rusinov ako originálneho etnika, ktoré nie je súčasťou ukrajinského národa. Na tomto základe požiadali o zemnú autonómiu pre Zakarpatskú oblasť v rámci Ukrajiny, zmenu názvu oblasti na Podkarpatskú Rus a pod.¹⁰

Ukrajinská oficiálna politika obvinila rusinske hnutie zo separatizmu, ktorý je podporovaný Moskvou. Ukrajinská strana sa obrátila v roku 1994 na Bratislavu s návrhom vytvorenia spoločnej Komisie pre otázky národnostných menšín. V jej záujme bolo, aby SR nepodporovala rusínsku menšinu u seba doma, pretože tým nepriamo podporuje rusínsky separatizmus v Zakarpatskej oblasti. Vo februári 1994 sa uskutočnila prvá oficiálna návšteva ukrajinského ministra zahraničných vecí Anatolija Zlenka v Bratislave, počas ktorej sa k tejto téme vyjadril nasledovne: „...separatizmus je hrozbou. Viem, že analogické problémy jestvujú aj na Slovensku. Preto som toho názoru, že spolupráca a koordinácia krokov našich krajín pri neutralizácii týchto procesov by vytvorila základy pre prebiehanie plodných dobrosusedských vzťahov medzi Ukrajinou a Slovenskom a zabezpečila by stabilitu v celom regióne.“¹¹

Tranzitná otázka

Neporovnateľne dôležitejším problémom bol ďalší, ktorý už nebol produktom minulosti, ale najnovšej súčasnosti a týkal sa životných záujmov obidvoch strán. Medzi Ukrajinou a Slovenskom došlo k záujmovému konfliktu v súvislosti s tranzitom ruských surovín do západnej Európy. Tento konflikt bol spočiatku spojený s výstavbou nového plynovodného systému Jamal-Európa z RF cez Bielorusko a Poľsko do SRN a neskôr i s nejednotným postupom vo veci tranzitných poplatkov voči RF. Ukrajinská strana označila projekt Jamal-Európa za „antiukrajinský“¹² pretože jeho realizácia by zhoršila jej ma-

⁹ Podľa údajov ešte federálneho sčítania obyvateľstva z roku 1991 k rusinskej národnosti sa prihlásilo 16.937 obyvateľov a k ukrajinskej národnosti 13.847, zatiaľ čo okolo 50.000 občanov uviedlo ako svoj materinský jazyk rusínsky. „Podľa prvého oficiálneho sčítania obyvateľstva SR v podmienkach nezávislosti v roku 2001 k rusinskej národnosti sa prihlásilo 24 201 a k ukrajinskej 10 814 obyvateľov SR.“

¹⁰ Blížšie k tejto problematike pozri – *Zakarpatsko* (kol.). Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, Bratislava 1995, resp. tematické číslo mesačníka *OS* 2/1997.

¹¹ *Pravda*, 22. februára 1994.

¹² Pozri napr. Akino, Y. – Smith, A. A.: *Russia-Ukraine-Visegrad Four: The Koztyrev Doctrine in Action*. Institute for EastWest Studies, Prague, New York 1993.

névrovacie možnosti pri vyjednávaní s RF o celom rade otázok zásadného významu pre samotnú existenciu Ukrajiny ako nezávislého štátu. Slovenská strana, nekoordinujúc svoj postoj s Ukrajinou sa snažila v rozhovoroch s RF, najmä v rokoch 1993 – 1995, presadiť, aby z poľského územia cez SR viedla špeciálna prípojka, zásobujúca krajiny južnej Európy. Téma Jamal zostáva aktuálnou v slovensko-ukrajinských vzťahoch a je preto zaujímavé pripomenúť si slovenské postoje z vtedajšieho obdobia.

Premiér Vladimír Mečiar v júni 1995 pred prvým oficiálnym rokovaním vlád v rozhovore pre Kijevskije Vedomosti oznámil, že považuje za zásadnú chybu ukrajinskej politiky skutočnosť, že plynovod Jamal-Európa vedie cez Bielorusko a Poľsko a nie cez Ukrajinu a Slovensko, čím nepriamo zvalil vinu za neúspech SR v rokovaní s RF o tejto otázke na plecia Ukrajiny.¹³ Počas rokovaní vlád vo Vysokých Tatrách ukrajinský premiér Jevhen Marčuk načrtol slovenskej strane možné spoločné postupy v problematike tranzitnej prepravy ropy a plynu.¹⁴ Podobnú ponuku slovenskej strane zopakoval i ďalší ukrajinský premiér Pavlo Lazarenko na rokovaní vlád v Užhorode v marci 1997, avšak bez zjavného úspechu.

Zostáva faktom, že napriek tomu, že cez Ukrajinu a SR prechádzajú tie isté tranzitné potrubia z územia Ruska a už len táto holá skutočnosť by mala byť predpokladom pre existenciu spoločných záujmov obidvoch krajín, k zásadnému posunu a zblíženiu stanovísk Kyjeva a Bratislavy v rokoch 1993 – 1998, ale ani v rokoch 1999 – 2000 nedošlo. V každom prípade, obsah a dynamika slovensko-ruských vzťahov svedčili skôr o tom, že je to slovenská strana, ktorá pred rokom 1998 nadradzovala význam bilaterálnych vzťahov s Ruskom nad vzťahy s Ukrajinou.

Na konci volebného obdobia vlády Vladimíra Mečiara v roku 1998 zákonite vznikla otázka: oprávňovali výsledky, ktoré SR dosiahla pri budovaní vzťahov s Ruskou federáciou slabú úroveň vzťahov so susedným štátom, s ktorým má Slovensko objektívne dané spoločné záujmy? Pre slovenskú východnú politiku v rokoch 1993 – 1998 platilo, že „Kyjev sa nachádzal v hlbokom tieni Moskvy.“ Dovedajšiu prax slovenskej východnej politiky sa rozhodla zásadným spôsobom zmeniť nová slovenská vláda na čele s predsedom Mikulášom Dzurindom po parlamentných voľbách v roku 1998.

NEÚSPEŠNÝ POKUS O ZMENU, 1998 – 2000

Nová slovenská vláda označila vypadnutie Slovenska z prvej vlny rozširovania NATO v rokoch 1997 – 1999 a skupiny najhorúcejších kandidátov na vstup do EÚ za zásadné zahraničnopolitické zlyhanie Mečiarovej vlády. Vy-

chodná politika Mečiarovej vlády nebola síce rozhodujúcou príčinou neúspechu jej integračnej politiky, avšak v podstatnej miere bola jeho súčasťou i dôsledkom zároven'. Dzurindova vláda sa vo svojom programovom vyhlásení zaviazala dosiahnuť zásadnú zmenu medzinárodného postavenia Slovenska, jeho zahraničnej politiky, vrátane vzťahov s krajinami východnej Európy. Vo svojom programovom vyhlásení sa zaviazala venovať „trvalú pozornosť rozvoju vzťahov s Ukrajinou, ktorá je našim najväčším susedom“.¹⁵

Napriek tomuto záväzku, počas prvých 100 dní novej vlády zostal najväčší sused i naďalej na okraji slovenskej pozornosti. Podobne ako pre Mečiarovu vládu platilo, že Ukrajina sa nachádza v tieni Ruska, pre prvé mesiace Dzurindovej vlády platilo, prinajmenšom, že sa nachádza v tieni ostatných susedov. Už mesiac po zostavení vlády sa uskutočnili oficiálne bilaterálne kontakty na dvojstrannej úrovni so všetkými susedmi, okrem Ukrajiny. Prvá oficiálna návšteva slovenského premiéra viedla do Varšavy, Viedeň stihol navštíviť dvakrát, český premiér zavítal do Bratislavy, podobne ako i maďarský minister zahraničných vecí, ktorého nasledoval predseda maďarskej vlády. S ukrajinským premiérom sa Mikuláš Dzurinda stretol krátko, avšak nie v Bratislave alebo Kyjeve, ale neoficiálne počas summitu SEI v Záhrebe v novembri 1998. Až do januára 1999, žiadny člen slovenskej vlády alebo aspoň vysoký štátny úradník zatiaľ nenavštívil oficiálne Kyjev, ani nikto z Kyjeva nezavítal do Bratislavy. Prvým úradníkom novej slovenskej vlády, ktorý navštívil Kyjev a rokoval so svojim rezortným kolegom, bol minister vnútra Ladislav Pittner.¹⁶ Existovali však minimálne dva dôvody, prečo zintenzívnie vzťahov s Ukrajinou zodpovedalo prioritným záujmom SR.

Členstvo Slovenska v NATO, EÚ a Ukrajina

Prvý a najväčší dôvod sformuloval podpredseda vlády SR pre európsku integráciu Pavol Hamžik. V rozhovore pre denník Práca svoj optimizmus ohľadne skorého vstupu SR do aliancie zdôvodnil, okrem iného, i takto: „Určite sa budú zvažovať aj geopolitické hľadiská. To, že lepšie sa zabezpečuje 98-kilometrová hranica, ako 1300-kilometrová. To, že treba stabilizovať stredoeurópsky priestor, pretože treba z bezpečnostného, politického aj ekonomického hľadiska stabilizovať aj Ukrajinu. Predpokladám, že aj z týchto dôvodov sa budú procesy urýchľovať a rozhodnutie o členstve Slovenska v NATO môže byť aktuálne v dohľadnom čase.“¹⁷ Slovensko očakávalo od Washingtonského summitu NATO v apríli 1999 jasný signál o perspektívach členstva v aliancii. Slovenská vláda si uvedomovala, že pri hodnotení pripravenosti SR na členstvo v NATO by určite prospelo, ak by Slovensko mohlo argumentovať v Bru-

¹³ Kijevskije Vedomosti, 14. júna 1995.

¹⁴ Pravda, 23. januára 1996.

¹⁵ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. Bratislava, vláda Slovenskej republiky 1998.

¹⁶ Pravda, 16. januára 1999.

¹⁷ Práca, 12. decembra 1998.

seli i ďalších sídlach kľúčových členských krajín, že záujmy aliancie a SR v stredoeurópskom priestore i vo vzťahu k Ukrajine sú identické a že SR je pripravená prevziať svoj vlastný diel zodpovednosti za stabilitu v regióne.

Viedenský summit EÚ v decembri 1998 odsunul hodnotenie ďalších kandidátov a ich prípadné preradenie do prvej skupiny až na Helsinský summit na konci roku 1999. Ďalšiemu rozhodovaniu o rozširovaní únie bolo predradené prijatie prvej spoločnej stratégie EÚ voči Rusku, Ukrajine, regiónu Stredomoria a západného Balkánu, ktorým sa zaoberal Kolínsky summit na záver nemeckého predsedníctva v júni 1999. Inými slovami, ak chcelo Slovensko dopadnúť pri hodnotení na ďalších summitoch EÚ lepšie, nemohlo ignorovať zvýšený záujem EÚ o vypracovanie a presadzovanie spoločnej stratégie voči Rusku, Ukrajine, Stredomoriu a západnému Balkánu. Tým skôr, že uvedené stratégie sa stali vôbec prvým reálnym zhmotnením Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ku ktorej sa členské krajiny EÚ prihlásili v Amsterdamskej zmluve. Z uvedených oblastí strategického záujmu EÚ, iba Ukrajina je priamym a bezprostredným susedom Slovenskej republiky.

Vzhľadom na to, že vláda SR deklarovala dosiahnutie členstva v NATO a EÚ za svoje absolútne priority, objektívne musela mať záujem i na zmene kvality vzťahov s Ukrajinou. Navyše, v slovensko-ukrajinských vzťahoch sa objavil – v porovnaní s obdobím 1993 – 1998 – nový hospodársky faktor, ktorý vytváral nové perspektívy spolupráce.

Perspektíva spolupráce pri tranzite kaspickej ropy

Ukrajina už niekoľko rokov vyvíjala systematické úsilie o participáciu na tranzite kaspickej ropy do Európy. Cieľom Ukrajiny bolo znížiť závislosť na dodávkach z Ruska a profitovať na tranzite kaspickej ropy. Ešte v roku 1996 podpísala s Gruzínskom a Azerbajdžanom trojstrannú dohodu o vytvorení tranzitného koridoru Zakavkazsko-Európa a s Tureckom medzivládnu dohodu o výstavbe ropno-tranzitného systému Ceyhan-Samsun, ktorá by umožnila cez ukrajinské územie prepravu nielen kaspickej, ale i arabskej ropy z oblasti Perzského zálivu. Skorá azerbajdžanská ropa sa začala transportovať cez ukrajinskú železnicu už v júni 1997, ešte pred ukončením výstavby ropovodu Baku (Azerbajdžan) – Supsa (Gruzínsko). Na transport tejto ropy sa využíva kyvadlová železničná doprava na trase Poti (Gruzínsko) – Iljičevsk (Ukrajina). Ukrajina navrhla, aby uvedená železničná trasa bola využitá i na prepravu ropy z nálezisk v kazašskom Tengize.

Materiálno-technickým predpokladom prepojenia systému transportných produktovodov cez územie Ukrajiny z kaspickej oblasti je vybudovanie ropného terminálu v Odese a ropovodu Odesa – kompresorová stanica Brody, ktorá sa nachádza na slovenskej línii ropovodu Družba. Po dokončení terminálu v Odese by sa Ukrajina mohla zhostiť i prepravu ropy z Perzského zálivu, čo by podľa ukrajinských zdrojov trojnásobne skrátilo existujúce trasy prepravy arabskej ropy do západnej Európy – predpokladom by bolo vybudovanie ro-

povodu na území Turecka Ceyhan-Samsun a vybudovanie terminálu v Samsune (odhad nákladov 1,7 mld USD). V spolupráci s Poľskom sa začalo rátat s výstavbou novej línie ropovodu, ktorá prepojí Brody s poľskou líniov ropovodu Družba pri kompresorovej stanici Adamowa Zastawa v Poľsku. Uskutočnenie zámerov spojených so spravidzovaním kaspických nálezisk energetických surovín a pretvorenie Ukrajiny na strategickú tranzitnú krajinu pre krajiny strednej a západnej Európy – tranzit zdrojov z Ruska, Kaspického mora i Perzského zálivu, bude mať ďalekosiahle globálne medzinárodné, hospodárske a politické dôsledky, predovšetkým pre oblasť strednej Európy. Záujem Slovenska zodpovedá, aby nezostalo bokom od realizácie vyššie uvedených projektov a koordinovalo svoju dlhodobú stratégiu v rámci prebiehajúcich energetických projektov so svojimi susedmi – Poľskom i Ukrajinou.¹⁸

Inými slovami, existovalo dosť dôvodov na to, aby vzťahy Slovenska s Ukrajinou zaznamenali významnú zmenu. Základným predpokladom bolo uvedenie si dlhodobých záujmov, ktoré spájajú Ukrajinu a Slovensko v súvislosti s rozširovaním NATO a EÚ, rozvojom spolupráce v trojuholníku Poľsko – Ukrajina – Slovensko, ktorý môže byť významným stabilizačným faktorom strednej Európy, rovnako ako i v súvislosti s možnosťami spolupráce v dopravnej infraštruktúre v oblasti energetiky, ktorá prispieje k diverzifikácii zdrojov a trás dodávok strategických energetických surovín do krajín strednej i západnej Európy.

Napriek deklarovanému zámeru Dzurindovej vlády zmeniť zásadným spôsobom vzťahy s Ukrajinou i existencii objektívnych a vzájomne výhodných dôvodov na takúto zmenu, v rokoch 1999 – 2000 sa tak nestalo. Paradoxne, v tomto období v slovensko-ukrajinských vzťahoch prevládla problémová agenda, ktorá zabrzdila naplnenie sa optimistického scenára ich vývoja.

Problémová agenda, 1999 – 2000

Záujmy Slovenska a Ukrajiny na seba narazili v niekoľkých zásadných otázkach. Medzi najvýznamnejšie patrili súperenie na pôde OSN o miesto nestáleho člena Bezpečnostnej rady OSN a rozhodnutie vlády SR zaviesť víza voči občanom pri ich cestách do Slovenska, resp. cez slovenské územie.

Hoci minister zahraničných vecí SR Eduard Kukan označil súperenie s Ukrajinou o miesto nestáleho člena BR OSN ako „priateľské“¹⁹ a v podobnom diplomatickom duchu sa vyjadrovala i ukrajinská strana,²⁰ rozhod zostáva, že víťazom sa mohol stať iba jeden. Ukrajina nesúhlasila s nariadením o zavedení vízovej povinnosti zo strany SR a považovala ho za pre-

¹⁸ Hirman, K.: Slovensko by sa malo začať zaoberať o tranzit kaspickej ropy. *Trend*, 3. marca 1999.

¹⁹ *Národná obroda*, 25. januára 1999.

²⁰ Pozri rozhovor ukrajinského premiéra Valerija Pustovoitenka pre denník *Pravda*, 7. mája 1999.

dčasné. Podľa ukrajinského veľvyslanca v SR J. Rylača, „uvedený krok vlády SR nebol absolútne neodvratný“.²¹ Inými slovami, podľa názoru ukrajinskej strany, v slovensko-ukrajinskom prípade zlyhala komunikácia na rozdiel napríklad od Poľska alebo Maďarska, ktoré sa rozhodli vyčkať so zavedením víz. V prvej polovici roku 2000 sa k uvedeným dvom problémovým témam pridala staronová kauza „nového plynovodu“ z Bieloruska, cez Poľsko a Slovensko, obchádzajúceho Ukrajinu, projekt výstavby ktorého inicioval ruský plynárenský koncern Gazprom s cieľom znížiť objemy tranzitu cez ukrajinské územie. Slovenská strana, bez toho aby rokovala s Ukrajinou o tejto otázke, jednoznačne podporila projekt poškodzujúci ukrajinské záujmy.

Súperenie na pôde OSN

V rokoch 1997 – 1999 došlo medzi Ukrajinou a Slovenskom dvakrát k stretu záujmov a tzv. „priateľskému súpereniu“ na pôde OSN. V roku 1997 sa SR vzdala kandidatúry na predsedníctvo 52. Valného zhromaždenia OSN (VZ OSN), ktorú zdedila po bývalej československej federácii v prospech Ukrajiny s cieľom nekomplikovať zvolenie ukrajinského kandidáta exministra zahraničných vecí Konstantína Udovenka. Podľa vyjadrenia štátneho tajomníka MZV SR J. Chleba, Slovensko očakávalo, že to isté urobí Ukrajina v roku 1999 v prípade zvolenia SR za nového nestáleho člena BR OSN na obdobie dvoch rokov za skupinu stredoeurópskych krajín, odvolávajúc sa na morálny rozmer kroku, ktorý SR učinila v roku 1997.²²

Ukrajina sa však svojej kandidatúry nevzdala a v priebehu roku 1999 došlo k súťaži medzi obidvoma krajinami o získanie hlasov členských krajín OSN. Súboj vyvrcholil hlasovaním počas 54. VZ OSN v septembri a októbri 1999. Býva dobrým zvykom, že skupiny štátov sa dohodnú na svojom zastupcoví v BR OSN a tak voľby bývajú iba formalitou. Vďaka súťaži Ukrajiny a Slovenska bolo 54. VZ OSN svedkom skutočných volieb. Kandidátske krajiny na miesta nestálych členov BR OSN sú volené v tajných voľbách na dvojročné obdobie a pre zvolenie je potrebné získať dvojtretinovú väčšinu hlasov (114 hlasov počas štyroch kôl; v piatom kole rozhoduje jednoduchá väčšina). V prvom kole hlasovania Ukrajina získala 92 hlasov a SR 79. V druhom kole bol pomer 98 : 72 a v treťom 113 : 57 v prospech Ukrajiny. Pred štvrtým kolom, ktoré sa konalo 14. októbra 1999, SR stiahla svoju kandidatúru vzhľadom na vývoj hlasovania.²³

Podľa ukrajinského ministra zahraničných vecí Borisa Tarasiuka, o víťazstve Ukrajiny rozhodla skutočnosť, že 15 krajín z 20 člennej stredoeurópskej

skupiny, ktorú bude Ukrajina v BR OSN zastupovať, podporilo Ukrajinu a nie Slovensko.²⁴ Na otázku, prečo nedošlo k dohode v stredoeurópskej skupine OSN v prospech SR, štátny tajomník MZV SR Jaroslav Chleba reagoval roztrpčene: „Možnosť dohody existuje vždy, ale na dohodu musia byť dvaja... jednoducho je pre nás neakceptovateľné, pokiaľ si partner myslí, že dohoda znamená ústupok len na našej strane“.²⁵ Kauza zápisnice v OSN z jesene 1999 nevylepšila atmosféru vo vzájomných vzťahoch ani neefektívnila vzájomnú komunikáciu.

Zavedenie vízového režimu a kauza „readmisná dohoda“

Otázka zavedenia vízovej povinnosti pre občanov Ukrajiny sa začala na Slovensku verejne diskutovať v novembri 1998. Nastolil ju minister zahraničných vecí ČR Jan Kavan počas návštevy v Bratislave, keď vyhlásil, že: „ČR nepristúpi na spriernenie hraničného režimu na hraniciach so Slovenskom, ak Slovensko sprieni kontrolu na slovensko-ukrajinských hraniciach a zamedzí tak prechodu nelegálnych migrantov cez túto zelenú hranicu“.²⁶

Prvý zo slovenských štátnych úradníkov, ktorý verejne reagoval na nastolenú otázku bol štátny tajomník MZV SR Ján Figef. Okrem nevyhnutnosti koordinovať postup SR s ČR tak, aby nevznikla schengenská hranica na česko-slovenskej hranici, uviedol „integračný“ argument: vzhľadom na to, že SR sa chce stať členom EÚ, musí zosúladiť svoju vízovú politiku s EÚ.²⁷ V polovici roku 1999 začali predstavitelia slovenskej vlády, okrem politických, používať i vecné argumenty pre zdôvodnenie zavedenia vízového režimu s Ukrajinou. Podľa Jána Figefa, ak Slovensko zavedie v budúcnosti vízovú povinnosť voči niektorým krajinám, nebude to výsledok neúspešnej či nedôveryhodnej zahraničnej politiky týchto krajín, ale konkrétne spôsoby ochrany našich štátnopolitických záujmov. To, voči čomu Slovensko musí prijímať účinné kroky, je predovšetkým nelegálna migrácia a organizovaný zločin.²⁸ Minister vnútra Ladislav Pittner dodal ďalší argument: „Jedným z dôvodov na zavedenie vízovej povinnosti je aj ochrana trhu práce, keďže Ukrajinci sú ochotní pracovať za oveľa nevýhodnejších podmienok ako občania SR.“²⁹

Otázka zavedenia víz voči Ukrajine bola jedným z ústredných bodov rokovania predsedov vlád visegrádskych krajín vo Vysokých Tatrách 16 – 17. októbra 1999. A dodajme, že to bol jediný bod rokovania, pri ktorom sa prejavila názorová rozdielnosť. Český a slovenský predstaviteľovia vďaka Milošovi Zemanovi a Mikulášovi Dzurinda zastávali pozíciu v prospech takéhoto kroku, zatiaľ čo poľský a maďar-

²⁴ Cit. podľa Jarosewich, I.: Foreign affairs minister promotes Ukraine's candidacy for U.N. Security Council seat. *The Ukrainian Weekly*, October 3, 1999.

²⁵ Rozhovor štátneho tajomníka MZV SR Jaroslava Chleba pre denník *Pravda*, tamže.

²⁶ *Národná obroda*, 16. decembra 1998.

²⁷ *Národná obroda*, 19. januára 1999.

²⁸ Figef, J.: Slovenský migračný febomén. *Pravda*, 2. augusta 1999.

²⁹ *SITA*, 15. augusta 1999.

²¹ Rylač, J.: Skúšky, premeny, predsavzatia. Ukrajina: Deväť rokov nezávislosti – deväť rokov pozitívnych zmien. *Pravda*, 24. augusta 2000.

²² Rozhovor štátneho tajomníka MZV SR Jaroslava Chleba pre denník *Pravda*, 20. septembra 1999.

²³ *Pravda*, 15. októbra 1999.

ský premiér Jerzy Buzek a Viktor Orbán boli proti. Slovenský premiér po rokovaníach uviedol, že krajiny V 4 chcú postupovať koordinovane v tejto otázke a preto k žiadnemu definitívnemu rozhodnutiu počas summitu nedošlo.³⁰

Krajiny V 4 však neboli schopné skoordinať svoj postup. ČR a SR sa rozhodli pre zavedenie víz voči Ukrajine bez ohľadu na pozície Poľska a Maďarska. Vo februári 2000 vláda ČR rozhodla o zavedení víz pre občanov RF a Bieloruska s platnosťou od 29. mája a pre občanov Ukrajiny s platnosťou od 28. júna 2000. 15. marca nasledovalo rozhodnutie vlády SR o zavedení vízovej povinnosti voči Ukrajine s platnosťou od 28. júna a voči RF, Bielorusku a Kube od 1. januára 2001.³¹ Vláda Ukrajiny odpovedala reciprocne. V apríli rozhodla o zavedení víz pre občanov SR s platnosťou od 28. júna 2000, napriek tomu, že v rovnakom čase počas summitu prezidentov SEI v Balatonfürede prezident Leonid Kučma na otázku redaktora Pravdy uviedol: „Zatiaľ ich (viza – autor) zavádzať nebudeme. Budeme rozumnejší.“³²

V hodnoteniach ukrajinských predstaviteľov ohľadom „vízového“ rozhodnutia vlády SR bolo možné vybadať podobnú roztrpčenosť ako i v reakciách slovenských predstaviteľov po diplomatickej prehre v Ukrajínu na pôde OSN v októbri 1999. S otázkou zavedenia víz priamo súvisí ďalší problémový bod slovensko-ukrajinskej agendy – tzv. kauza vypovedania readmisnej dohody zo strany Ukrajiny.

4. októbra 2000 sa vláda Ukrajiny rozhodla vypovedať readmisnú dohodu so Slovenskom. Vo vyhlásení MZV Ukrajiny sa uvádza jediný argument zdôvodňujúci tento krok: realizácia dohody je jednostranná a nevýhodná pre Ukrajinu, pretože v roku 1999 Slovensko vrátilo 2.189 nelegálnych migrantov a Ukrajina na Slovensko iba desať.³³ Dôveryhodnosť tohto argumentu bola spochybňiteľná napríklad faktom, že Poľsko vracia na Ukrajinu viac nelegálnych migrantov a napriek tomu, Ukrajina sa nerozhodla vypovedať readmisnú dohodu s Poľskom ale so Slovenskom. Skutočné motívy ukrajinského kroku bolo potrebné hľadať inde. Rozdiel medzi Poľskom a Slovenskom videný z Kyjeva spočíva nielen v tom, že Poľsko nezaviedlo víza voči Ukrajine, zatiaľ čo Slovensko spolu s Českou republikou tak urobilo v júni 2000, ale predovšetkým v tom, že Poľsko rešpektuje strategické záujmy Ukrajiny zatiaľ čo Slovensko ich v niektorých – pre Ukrajinu – kľúčových otázkach ignorovalo. Ak by motívom ukrajinského kroku malo byť zavedenie víz zo strany SR a nevyhľadnosť realizácie readmisnej dohody v roku 1999, logické by bolo ak by Ukrajinu k jej vypovedaniu pristúpila v júni, prípadne v prvom polroku a nie v októbri 2000.

Vypovedanie readmisnej dohody bolo pokračovaním série nedorozumení medzi Ukrajinou a Slovenskom v rokoch 1999 – 2000. Je síce pravda, že

Ukrajina neodoslala Slovensku nótu o vypovedaní dohody, takže nezačala plniť vypovednú lehota. Na strane druhej, rozhodnutie vlády Ukrajiny zo 4. októbra 2000 nebolo zrušené a zostalo v platnosti. Podľa odhadu slovenského ministerstva vnútra, v prípade, že Ukrajina skutočne vystúpi z readmisnej dohody zo Slovenskom a prestane odberať nelegálnych migrantov, súvisiace náklady slovenskej strany by vyrástli o 300 mil. Sk ročne.³⁴

Sériu slovensko-ukrajinských nedorozumení doplnila kauza tzv. plynovodu Jamal 2, resp. prípojky z územia Bieloruska cez územie Poľska a Slovenska, realizácia ktorej by znamenala zníženie objemov prepravy zemného plynu cez územie Ukrajiny a tým i príjmov z tranzitných poplatkov.

Otázka výstavby tzv. plynovodu Jamal 2

Na začiatku marca 2000 vedenie ruského koncernu Gazprom adresovalo vládam Poľska a Slovenska návrh na výstavbu nového 600 km dlhého plynovodného prepojenia z Bieloruska cez Poľsko na územie SR s kapacitou cca. 28 mld. kubikov plynu ročne. Odhadované náklady na výstavbu by predstavovali 800 mil. až 1 mld. USD. V prípade odmietavého stanoviska Poľska a Slovenska, vedenie Gazpromu informovalo, že začne s výstavbou podmorského plynovodu v Baltickom mori (náklady cca. 3 mld. USD), ktorý spojí Rusko s Nemeckom. Poľsko i Slovensko tak prídu o časť príjmov z tranzitu ruského plynu. Tento plynovod by mal umožniť Gazpromu obísť Ukrajinu, vzhľadom na nedovolené odbery ruského plynu na území Ukrajiny prepravovaného do Európy. Gazprom definoval ako svoj strategický cieľ do roku 2008 znížiť objem tranzitu cez Ukrajinu o 2/3, vrátane prepravy cez plynovody Jamal-Európa a „Blue Stream“ (Čierne more – Turecko).³⁵

Bez toho, aby predstavitelia vlády SR, MH SR alebo SPP, š.p. rokovali s Poľskom, pretože Gazprom adresoval ponuku obidvom stranám a bez súhlasu poľskej strany je celý projekt jednoducho neuskutočiteľný, vyjadrili podporu ruskému návrhu. Nehovoriac už o tom, že nerokovali s Ukrajinou, hoci realizácia projektu poškodzuje záujmy ďalšieho suseda SR. Pracovná skupina SPP – Gazprom s účelom prípravy realizácie projektu bola sformovaná už 8. marca 2000, zatiaľ čo prvý pracovný stretnutie predstaviteľov SPP – PGNiG (Polskie Gornictwo Naftowe i Gazownictwo) sa uskutočnilo až 22. marca, keď slovenská strana už dávno predtým zaujala podporné stanovisko.³⁶ Na rozdiel od Slovenska, Poľsko zaujalo voči projektu rezervovaný postoj. Poľský veľvyslanec v Kyjeve Jerzy Bar sa v súvislosti s návrhom projektu vyjadril nasledovne: „Poľsko vo svojej ekonomickej politike neurobí ani jeden krok, ktorý môže poškodiť politické alebo ekonomické záujmy Ukrajiny“. Poľský veľvyslanec iba zopakoval slová poľského prezidenta A. Kwas-

³⁰ Sme, 18. októbra 1999.

³¹ Pravda, 16. marca 2000.

³² Rozhovor prezidenta Ukrajiny Leonida Kučmu pre denník Pravda, 3. mája 2000.

³³ Pravda, 7. októbra 2000.

³⁴ Pravda, 3. novembra 2000.

³⁵ Hirman, K.: Gazprom tlačí na Slovensko a Poľsko. Trend, 8. marca 2000.

³⁶ SITA, 22. marca 2000.

niewského a ďalších čelných predstaviteľov poľskej politiky, podľa ktorých je politický aspekt projektu najdôležitejší a ten treba dôsledne vyhodnotiť pred prijatím konečného rozhodnutia.³⁷

Slovenská vláda zaujala tento postoj v rozpore s vládnym dokumentom Strednodobá koncepcia zahraničnej politiky SR na roky 2000 – 2003, ktorý o podobnom prípade hovorí následovne: „Poľsko, ktoré je zahraničím vnímané ako regionálna veľmoc, je pre nás zaujímavé nielen ako príklad úspešného priebehu transformácie, ale aj ako rozhodujúci integračný partner v regióne... Z týchto dôvodov je potrebné vo väčšej miere využívať postavenie Poľska na presadzovanie spoločných záujmov... Keďže nezávislá, bezpečná a ekonomicky silná Ukrajina je jedným z predpokladov bezpečnosti Slovenska, budeme aj naďalej podporovať približovanie Ukrajiny k Európskej únii a NATO“.³⁸ Vláda Mikuláša Dzurindu sľúbila v programovom vyhlásení, že členstvu v NATO a EÚ podriadi svoju zahraničnú politiku.

Realizácia projektu plynovodu Jamal 2 obchádzajúceho Ukrajinu cez Bielorusko, Poľsko a Slovensko by znížila objemy tranzitu ruského plynu cez územie Ukrajiny približne o 30 miliárd kubíkov ročne, čo by znamenalo pokles zo súčasnej úrovne cca. 120 miliárd kubíkov na 90 miliárd. Automaticky, približne o jednu štvrtinu by poklesli i príjmy z tranzitu. Ukrajina ročne spotrebuje okolo 75 miliárd kubíkov plynu. Z vlastných zdrojov vytiaži 17 – 20 miliárd kubíkov, 30 miliárd kubíkov dostáva z Ruska ako protihodnotu za tranzitné poplatky a zvyšných približne 30 miliárd nakupuje od Ruska a Turkménska. Ak by tranzit ruského plynu cez Ukrajinu klesol o jednu štvrtinu, ročne by musela nakúpiť o 7 – 8 miliárd kubíkov plynu viac, čo by zvýšilo jej náklady rádovo o stovky miliónov USD ročne v závislosti od nákupnej ceny plynu a tranzitných poplatkov na území Ruskej federácie.³⁹

Poľsko vyjadřilo nesúhlas s ruským návrhom nielen preto, že považuje Ukrajinu za strategického partnera a rešpektuje jej záujmy ale i preto, že odklon druhej vetvy Jamal na juh znamená zmenu rusko-poľských dohôd z rokov 1994 – 1996 o dvoch líniiach Jamal, ktoré mali prechádzať naprieč územím Poľska. Ruský návrh z marca 2000 menil plánované objemy tranzitu plynu (pôvodne okolo 60 miliárd kubíkov ročne) i dĺžku trás cez územie Poľska a tým i predpokladané príjmy z tranzitu a to smerom dole. Dohoda o Jamale medzi Ruskom a Poľskom bola podpísaná v jednom balíku s dlhodobým 25-ročným kontraktom o dodávkach ruského plynu, pričom Poľsko rátať s tým, že plynom, ktorý dostane od Gazpromu ako protihodnotu za tranzitné poplatky, vykryje významnú časť domácej spotreby. Poľská strana sa oprávnenne mohla zmenou ruského prístupu považovať za poškodenú. Pr-

vou líniou Jamal sa v súčasnosti cez poľské územie prepravuje iba okolo 10 – 15 miliárd kubíkov plynu, čo je menej o viac než 45 – 50 miliárd kubíkov než predpokladala pôvodná dohoda. Slovensko bez ohľadu na záujmy svojich dvoch najväčších susedov, vyjadřilo jednoznačný súhlas a poskytlo politickú podporu ruskému návrhu.⁴⁰

Vďaka amatérskemu a uponáhľanému prístupu sa Slovensko v kauze Jamal 2 dostalo do zbytočne problematickej situácie. V roku 2001 už nemohla slovenská diplomacia urobiť nič rozumnejšie ako byť v predmetnej záležitosti ticho. Politická podpora ruskému návrhu nezmiemila ruské stanovisko v otázke deblokácií ani v iných otázkach slovenského záujmu v bilaterálnych vzťahoch s Ruskom. Okrem naštrbenia vzťahov so susedmi slovenská vláda nezískala zo svojho „jamalského“ postoja nič. O tom či sa výstavba južnej vetvy Jamal 2 vôbec začne a kade povedie jeho trasa rozhodnú predovšetkým potenciálni odberatelia ruského plynu – západné plynárenské koncerty a Gazprom.

Pretrvávajúci problém dostavby KŤUK

Slovensko-ukrajinské hospodárske vzťahy dlhodobo zatažuje otázka Krivo-rožského ťažobného a úpravárenského kombinátu (KŤUK) v Dolinskej, výstavba ktorého bola iniciovaná ešte v rámci RVHP. Československo preinvestovalo na výstavbe zhruba 360 mil. USD. Po rozpade RVHP v roku 1990 boli práce v Dolinskej zmrazené a čs. vláda požiadala vládu ZSSR o kompenzáciu za preinvestované zdroje. Po rozpade ZSSR na konci roku 1991 sa rozostavaný KŤUK stal vlastníctvom Ukrajiny.

V decembri 1992 odkúpila čs. vládu pohľadávku VSŽ, š.p. Košice. VSŽ podmienili svoju ďalšiu účasť na dostavbe KŤUK kompenzáciou 360 mil. USD zo strany ukrajinskej vlády, čiastočne i vo forme dodávok železnej rudy. Ukrajinská strana neakceptovala túto požiadavku a nastojila na rokovaní s vládou SR a nie so spoločnosťou, ktorá sa v marci 1994 stala súkromnou firmou. Odvetvy sa rokovania dostali mŕtvu bod.⁴¹ VSŽ, a.s. od roku 1994 preinvestovali v KŤUK približne 820 mil. Sk iba na udržiavanie ochranného režimu a mali z Ukrajiny odrážať 17 mil. ton železnorudných peliet. Tento záväzok ukrajinská strana nedodržala. V apríli 2000 sa vláda Mikuláša Dzurindu rozhodla, že ukončí zmluvné vzťahy k výstavbe KŤUK a bude žiadať od Ukrajiny majetkovú kompenzáciu cez priznanie štátneho dlhu voči SR. Ukrajina odmietla postup SR a navrhla vytvorenie medzinárodnej akciovej spoločnosti na báze KŤUK, ktorá by kombinát dostavala a prevádzkovala. Podľa predsedu vlády SR Mikuláša Dzurindu, jediné prijateľné riešenie pre SR je dostavanie slovenskej časti stavby, ktoré však musí byť spojené s finančnou kompenzáciou zo strany Ukrajiny. Zároveň

³⁷ Sedakov, J.: Russkije ťanut gazoprovod, Poľski vremja. *Ukrainian Independent Agency*, 14. júla 2000.

³⁸ Priority zahraničnej politiky Slovenskej republiky na obdobie rokov 2000 – 2003. *Strednodobá koncepcia*. Bratislava, vláda Slovenskej republiky 2000.

³⁹ Pozri Duleba, A. Iluzória výhodnosť Jamal 2. *Profi* 46, 2000.

⁴⁰ Hirman, K.: Poľsko podpísalo s Nórskom veľký plynárenský kontrakt. *Trend* 37, 2001.

⁴¹ Buzinkay, A.: Dohoda o pokračovaní výstavby Krivo-rožského kombinátu v Dolinskej v pa-tovej situácii. *Národná obroda*, 8. marca 1997.

však dodal, že SR nechce jednostranne odstúpiť zmlúv, pretože by to znamenalo komplikáciu vzájomných vzťahov a súdne spory.⁴²

K určitému posunu v dlhoročnej kauze dostavy KŤUK došlo v priebehu roku 2001. Koncom júla sa v Dolinskej uskutočnilo rokovanie predstaviteľov zainteresovaných spoločností z Ukrajiny, Rumunska a Slovenska, na ktorom bolo dohodnuté ukončenie platnosti doterajších zmlúv a transformáciu KŤUK na akciovú spoločnosť. Akcionárska štruktúra by mala zodpovedať výške investícií jednotlivých spoločností a zároveň by mala vytvoriť priestor pre vstup zahraničného investora, čo bola podmienka súhlasu ukrajinskej strany s ukončením platnosti doterajších zmlúv.⁴³ Minister hospodárstva SR Ľudovít Harach vyjadril rozhodnú vôľu vlády pomôcť VSŽ, a.s. pri riešení jej pohľadávok v KŤUK vo výške zhruba 11 mld. Sk. Záujem vlády je pochopiteľný, pretože podľa ministra hospodárstva, vláda sa rozhodla predat' svoj väčšinový podiel 51 % vo VSŽ, a.s. ešte do ukončenia funkčného obdobia a preto má záujem vysporiadať všetky pohľadávky a záväzky tejto spoločnosti, okrem iného i preto lebo môžu ovplyvniť cenu predávaných akcií.⁴⁴

Nájdenie prijateľného riešenia dostavy KŤUK pre všetky zúčastnené strany by znamenalo uzavretie problému, ktorý zatažuje slovensko-ukrajinské vzťahy už takmer desať rokov.

Mediálny obraz Ukrajiny na Slovensku

Negatívnu stránkou slovensko-ukrajinských vzťahov sa stal v rokoch 1999 – 2000 i mediálny obraz Ukrajiny na Slovensku. Slovensko nemá na Ukrajine prakticky žiadny obraz, pretože informácie o Slovensku sú v ukrajinských médiách doslova raritou.

Na druhej strane, podstatnou súčasťou obrazu Ukrajiny na Slovensku je tzv. „ukrajinská mafia“. Tento pojem sa v roku 1999 stal v slovenských médiách natoľko používaným, že vznikol dojem, že iné cudzie mafie na Slovensku vlastne ani neexistujú. Zasiľili sa o to najmä nasledujúce tri verejnosti najväčším sledované prípady. Prvým bol prípad najpopulárnejšej súkromnej televíznej stanice Markíza, o vlastníctvo ktorej sa rozpútal boj ešte pred parlamentnými voľbami v septembri 1998. Podľa tvrdení viacerých slovenských médií, generálny riaditeľ Markízy Pavol Rusko vyhral tento boj i vďaka podpore bossa ukrajinskej mafie na Slovensku tzv. Ivana M. Jeho osobnú ochranu v kritickom čase vraj tvorili občania Ukrajiny.⁴⁵

Ďalším mediálnym prípadom, ktorý upútal pozornosť slovenskej verejnosti bola vražda bratov Diničovcov v Bratislave považovaných za vtedajších bo-

ssov slovenského podsvetia. Podľa neooverených informácií z polície, vraždu Diničovcov mala mať na svedomí ukrajinská mafia na čele s tým istým Ivanom M., ktorý na konci roku 1998 opustil územie Slovenska, avšak vraj i naďalej riadi „ukrajinskú mafiu“ v Slovenskej republike.⁴⁶ Najväčšiu pozornosť verejnosti však upútala vražda exministra hospodárstva a neskôr generálneho riaditeľa SPP, š.p. Jána Duckého, ku ktorej došlo 11. januára 1999. Policajné orgány zadržali ako dôvodne podozrivého z vraždy občana Ukrajiny Olega T., ktorý vraj bol osobným strážcom spomínaného Ivana M. počas jeho pobytu na Slovensku.⁴⁷

Prípad vyšetrovania vraždy Duckého sa stal dokonca predmetom diplomatického konfliktu medzi Slovenskom a Ukrajinou. Minister vnútra SR Ladislav Pittner informoval verejnosť o tom, že Oleg T. možno vôbec nie je Oleg T., ale niekto úplne iný. Ide vraj o dôstojníka bývalej KGB a nie je vylúčené, že i v súčasnosti pracuje pre spravodajské služby Ukrajiny. Ukrajinské orgány mu vraj vydali niekoľko identifikačných dokladov a minister vnútra Ukrajiny vraj ne reaguje na jeho osobný list so žiadosťou o pomoc pri identifikácii Olega T. Podľa Pittnera, otec Ivana M. pôsobí na diplomatickej funkcii na ukrajinskom veľvyslanectve v Kanade a pomohol Ivanovi M. získať kanadský cestovný pas.⁴⁸

Ministerstvo zahraničných vecí Ukrajiny prostredníctvom zástupcu ministra Alexandra Majdannika, odmietlo podozrenia ministra vnútra SR: „Preverili sme našich diplomatov v Kanade. Žiaden z nich nemá syna Ivana“. Podľa Majdannika, MZV Ukrajiny hodnotí vyjadrenia ministra vnútorných vecí SR ako pokus o poškodenie dobrého mena Ukrajiny v zahraničí a zároveň ako pokus o poškodenie dobrých slovensko-ukrajinských vzťahov. Majdannik nepriamo obvinil slovenské orgány, že sa tak deje v súvislosti so súperením medzi Slovenskom a Ukrajinou o miesto nestáleho člena BR OSN.⁴⁹ Ani táto diplomatická roztržka neprispela k zlepšeniu atmosféry vo vzájomných vzťahoch.

ROK 2001: NOVÝ ZAČIATOK (?)

Nakopenie problémov vo vzájomných vzťahoch v rokoch 1999 – 2000 malo logicky, hoci možno na prvý pohľad paradoxne, pozitívny účinok na zmenu prístupu Slovenska i Ukrajiny k vzájomným vzťahom. V rokoch 1993 – 1998 sa zdalo, že slovensko-ukrajinské vzťahy vlastne nemajú reálnu agendu a teda ani nie je o čom rokovať. Jedna i druhá krajina sa nachádzala v marginálnom postavení na rebríčku priorit zahraničnej politiky tej druhej. Nárast problémov vo vzájomných vzťahoch v rokoch 1999 – 2000 dokázal, že opak je pravdou.

⁴² Bató, R.: Vyhodené peniaze. Slovensko chce skončiť zmluvy k výstavbe KŤUK Dolinska. *Pravda*, 25. apríla 2000.

⁴³ S/TA, 2. augusta 2001.

⁴⁴ *Národná obroda*, 12. februára 2001.

⁴⁵ *Hospodárske noviny*, 22. januára 1999.

⁴⁶ *Sme*, 18. januára 1999.

⁴⁷ *Sme*, 18. októbra 1999.

⁴⁸ *Pravda*, 10. augusta 1999.

⁴⁹ *Zerkalo nedeli* 14. 1999.

Slovenská strana si uvedomila, že ignorovanie najväčšieho bezprostredného suseda podľa vzoru politiky z rokov 1993 – 1998 je jednoducho nepripraveným luxusom a nielen v kontexte stanovených priorit zahraničnej politiky – snahy o dosiahnutie členstva v NATO a EÚ, – ale i kvôli slovenským hospodárskym záujmom. Ukrajinská strana – a najmä v súvislosti s kauzou plánovanej výstavby plynovodu Jamal 2 – pochopila, že Slovensko, hoci je najmenším západným susedom Ukrajiny, môže významne ovplyvniť jej strategické záujmy. Obidve strany dospeli k poznaniu, že je o čom rokovať a že pravidelný a vecný dialóg je nevyhnutný, pretože jednoducho je lacnejšie a efektívnejšie pre obidve strany než vzájomné ignorovanie záujmov. Tento stav vyústil k zintenzívneniu kontaktov i rokovaní na najvyššej úrovni na konci roku 2000 a v prvej polovici roku 2001 v takej miere a rozsahu, aký slovensko-ukrajinské vzťahy nezaznamenali nikdy od získania štátnej nezávislosti – Ukrajina v roku 1992 a Slovensko v roku 1993. Výsledky na seba nechali dlho čakať.

Liberalizácia vízového režimu

Za prelomový bod novej kvality slovensko-ukrajinských vzťahov je možné považovať návštevu ukrajinského premiéra Viktora Juščenka v Bratislave v decembri 2000. Okrem slovenského premiéra, ukrajinského hosta prijal i prezident SR Rudolf Schuster. Hlavnými témami rokovaní boli dôsledky zavedenia vízového režimu, otázka hrozby vypovedania readmisnej dohody zo strany Ukrajiny, pozície obidvoch strán voči ruskému návrhu na výstavbu plynovodu Jamal 2 obchádzajúceho Ukrajinu, slovenská účasť na dostavbe KTUK a spolupráca pri tranzite kaspickej ropy na európske trhy. V dvoch z týchto otázok dosiahli premiéri SR a Ukrajiny významný posun v zbližnení vzájomných pozícií: zmienenie vízového režimu a spolupráca na tranzite kaspickej ropy.⁵⁰

Premiéri Dzurinda a Juščenko v decembri 2000 dosiahli dohodu o vytvorení Spoločnej expertnej skupiny, ktorá v priebehu šiestich mesiacov mala vyhodnotiť skúsenosti z fungovania vízového režimu a pripraviť návrh na jeho zmiernenie tak, aby sa minimalizovali negatívne dopady na obchodné vzťahy, kontakty na kultúrnej a športovej úrovni, rovnako ako i vzťahy na medzištátnej úrovni. Spoločná expertná skupina nepotrebovala pol roka na to, ako predpokladala pôvodná dohoda premiérov, aby vypracovala návrh na zmiernenie vízového režimu. Už vo februári 2001 si obidve strany vymenili nóty, ktorými upravili pravidlá vízového režimu, ktoré začali platiť od 1. marca 2001.

Medzi najvýznamnejšie liberalizačné opatrenia patria: zrušenie pravidla o preukázaní pozvania pri podaní žiadosti o víza, bezplatné udelenie víz deťom do 16 rokov, udelenie viacnásobného bezplatného víza niektorým kategóriám žiadateľov, ktorí z dôvodu profesie často prekračujú spoločné hranice

(posádky lietadiel, riečnych a námorných lodí, pracovníci železníc, vodiči diaľkovej dopravy a pod.), občania žijúci v pohraničných oblastiach a predovšetkým tí, ktorí majú príbuzných na druhej strane hranice, študenti, veteráni druhej svetovej vojny, 50 % zľava z poplatku za víza pre osoby cestujúce na základe vzájomných dohôd v oblasti kultúry, umenia, športu alebo cirkevných vzťahov, a pod.⁵¹ Dohoda o liberalizácii vízového režimu znamenala uzavretie jednej z najcitlivejších otázok v slovensko-ukrajinských vzťahov z problemovej agendy rokov 1999 – 2000.

Dohoda o spolupráci pri tranzite kaspickej ropy

Za zásadný úspech rokovania premiérov v decembri 2000 v Bratislave je možné považovať dohodu o spolupráci na tranzite kaspickej ropy do Európy cez územie Ukrajiny a Slovenska. Paralelne s návštevou ukrajinského premiéra sa v Transpetrol, a.s. konala prezentácia projektu ropovodného prepojenia termínál Južnyj pri Odesa a kompresorovou stanicou Brody na slovenskej línii ropovodu Družba, ktorú pripravili ukrajinské štátne spoločnosti Ukraftohaz a Magistrahije nefteprovody Družba. Na línii Odesa – Brody by sa mohlo ročne prepravovať od 28 do 67 miliónov ton ropy. Prepravná kapacita slovenskej línii ropovodu Družba je 21 miliónov ton ropy ročne, avšak využíva sa v súčasnosti iba zhruba na polovicu. Plné využitie prepravnej kapacity slovenskej Družby, resp. i jej potenciálne zvýšenie, by znamenalo väčší príjem z tranzitných poplatkov a zároveň zvýšilo bonitu prevádzkovateľa slovenského tranzitného ropovodu Transpetrol, a.s. pred privatizáciou.⁵²

Z hľadiska strategických záujmov Slovenskej republiky, v prípade realizácie projektu by nešlo iba o jeho ekonomickú výhodnosť ale predovšetkým o to, že Slovensko by konečne reálne diverzifikovalo zdroje dodávok ropy, čo by zvýšilo energetickú bezpečnosť krajiny a znížilo závislosť na ruských zdrojoch. Dohodu o spolupráci Ukrajiny a SR na tranzite kaspickej ropy je možné považovať za prelom vo vzájomných vzťahoch so strategickým významom pre obidve krajiny. Obidve strany konečne priznali, že kvôli existujúcej prepravnej infraštruktúre majú objektívne dané spoločné záujmy a bolo neospravedlňujúcou chybou tieto záujmy ignorovať tak ako sa to dialo v predchádzajúcich rokoch.

Projekt „Tisa“

Osobitnú pozornosť v kontexte snahy Slovenskej republiky získať členstvo v NATO i posilovania bezpečnosti v regióne strednej a východnej Európy si zaslúži spolupráca ministerstiev obrany Ukrajiny a Slovenska.

⁵¹ Pozri rozhovor veľvyslanca Ukrajiny v Slovenskej republike Jurija Rylača pre denník *Pravda*, 1. marca 2001.

⁵² Hirman, K.: Transpetrol sa môže stať prepravcom kaspickej ropy. *Trend* 50, 2000.

⁵⁰ Solodkyj, S.: Ukrajina – Slovaččina: čas dňa prijímať rieš. *Deň*, 7. februára 2000.

V máji 2000 sa v ukrajinskom Užhorode uskutočnilo rokovanie ministrov obrany Ukrajiny, Slovenska, Rumunska a Maďarska. Predmetom rozhovorov bol tzv. projekt Tisa, ktorého cieľom je vytvorenie asi 600 člennej medzinárodnej ženijnej jednotky pre účely boja s prírodnými katastrofami. Podľa zámeru, do jednotky by každá strana prispela rovnakým počtom ženistov a svojou vlastnou technikou. Bola by nasadzovaná iba na základe žiadosti postihnutej krajiny. Podľa pôvodného návrhu, jednotka by sa mala podieľať i na mierových operáciách a humanitných misiách. Ministri sa nakoniec dohodli na tom, že jej aktivita zostane zatiaľ obmedzená iba na účely boja proti prírodným živlom. Legislatívny proces, ktorý umožní sformovanie prvej mnohonárodnej jednotky v regióne SVE, by mal byť ukončený vo všetkých štyroch krajinách do decembra 2001.⁵³

Sformovanie mnohonárodnej jednotky za účasti SR, Ukrajiny, Rumunska a Maďarska je bezpochyby prínosom pre všetky zainteresované strany i pre región strednej a východnej Európy ako celok. Z pohľadu Slovenskej republiky ide i o významný krok smerom bližšie k NATO, hoci paradoxne, urobený východným smerom.

Ukrajina – najväčší recipient slovenských investícií

V prvej polovici roku 2001 sa stala ešte jedna kľúčová udalosť, ktorá zaradila Ukrajinu medzi strategických partnerov Slovenska. Ukrajina sa dostala na prvé miesto medzi krajinami s najväčšími slovenskými investíciami v zahraničí.

Od roku 1993 do konca roku 2000 slovenské spoločnosti investovali v zahraničí kapitál v hodnote zhruba 300 mil. USD. Najviac slovenských investícií smerovalo do Českej republiky (108 mil. USD), Veľkej Británie (59 mil. USD) a Ukrajiny (43 mil. USD). Po vstupe Východoslovenských energetických podnikov, š.p. Košice v apríli 2001 do regionálnych energetických podnikov v Žitomirskej, Kirovogradskej a Chersonskej oblasti a meste Sevastopol, s investíciou zhruba 230 mil. USD, Ukrajina sa ocitla na prvom mieste v rebríčku krajín s najväčšími slovenskými investíciami.⁵⁴ Spolu s vyššie uvedenou investíciou VSE, š.p., patria investície Chemosvit, a.s. Svit v ukrajinskom Lucku (22 mil. USD) vôbec k najväčším investíciám slovenských podnikov v zahraničí.

Tieto okolnosti, ktoré nemôže ignorovať akákoľvek slovenská vláda, zaraďujú Ukrajinu medzi krajiny najvyššieho štátneho záujmu Slovenskej republiky.

ZHRNUTIE A CIEĽ KONFERENCIE

Od konca roku 2000 môžeme hovoriť o zásadnom pozitívnom posune v slovensko-ukrajinských vzťahoch, v porovnaní s prístupmi obidvoch krajín k vzájomným vzťahom v rokoch 1993 – 1998 a problémovej agende z rokov 1999 – 2000. Podarilo sa prekonať politické nedorozumenia, ktoré vznikli v rokoch 1998 – 1999 kvôli súpereniu na pôde OSN o miesto nestáleho člena BR OSN, rozhodnutiu vlády SR zaviesť víza voči Ukrajine, počiatočne jednoznačnej podpore SR ruského návrhu na výstavbu plynovodného prepojenia obchádzajúceho územie Ukrajiny, vypovedaniu readmisnej dohody zo strany Ukrajiny a pod.

Stret záujmov v predchádzajúcich dvoch rokoch poučil obidve strany, že je oveľa výhodnejšie viesť pravidelný dialóg a neignorovať záujmy partnera. Táto skutočnosť sa prejavila v mimoriadnej intenzite kontaktov na vysokej úrovni na konci roku 2000 a v prvej polovici roku 2001. Bolo nájdené prijateľné riešenie v otázke vízového režimu a otvorené absolútne nové možnosti pri spolupráci na tranzite kaspickej ropy do Európy. V rokoch 2000 a 2001 sa Ukrajina a Slovensko začali učiť hovoriť jazykom spoločných záujmov, čo je nesporné veľký pokrok v porovnaní s obdobím 1993 – 2000.

Konferencia *Ukrajina a Slovensko: hľadanie spoločných záujmov* (Bratislava, 17. – 20. mája 2001), materiály ktorej obsahuje tento zborník, sme pripravovali s vedomím potreby prispieť k hľadaniu východísk z problémovej agendy slovensko-ukrajinských vzťahov tak ako sa sformovala v rokoch 1999 – 2000. Zodpovedal tomu i program konferencie, rokovanie ktorej bolo rozdelené do šiestich hlavných sekcií: 1. Vízový režim: očakávania, dôsledky a skúsenosti z jeho fungovania, 2. Boj s nelegálnou migráciou a readmisná dohoda: ako ďalej?, 3. Mediálny obraz Ukrajiny na Slovensku a Slovenska v Ukrajine, 4. Projekt „Tisa“: spolupráca ministerstiev obrany, 5. Tranzit energetických surovín do Európy: máme spoločné záujmy?, 6. KŤUK: možnosti riešenia. Pevne veríme, že dialóg popredných slovenských a ukrajinských odborníkov, ktorý naša konferencia umožnila, prispel k hlbšiemu pochopeniu argumentov i stanovisk obidvoch strán a bol inšpiratívny pre účastníkov konferencie i širšiu odbornú verejnosť pre hľadanie spoločných záujmov našich krajín.

Autori si dovolili skrátiť prednesené príspevky a spracovať ich do základných téz, snažiac sa zachovať ich informačnú i argumentačnú hodnotu a zároveň zhrnúť najdôležitejšie závery, ktoré vyplývajú z prednesených príspevkov i diskusie v jednotlivých sekciách.

Alexander Duleba

⁵³ Pravda, 27. mája 2000.

⁵⁴ Národná banka Slovenska, 2001.

I. VÍZOVÝ REŽIM V SLOVENSKO-UKRAJINSKÝCH VZŤAHOCH

Predseda sekcie:

Alexander Duleba, riaditeľ, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku

Hlavné referáty:

Olexandr Hyryč, radca, Oddelenie konzulárnej služby, Ministerstvo zahraničných vecí Ukrajiny

Ján Varšo, generálny riaditeľ, Sekcia medzinárodnopráva a konzulárna, Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky

Cieľom rokovania prvej sekcie konferencie bolo analyzovať tri základné otázky v súvislosti so zavedením vízového režimu v slovensko-ukrajinských vzťahoch v júni 2000:

1. V akej miere sa potvrdili očakávania pred zavedením vízového režimu
2. Aké sú dôsledky vízového režimu pre vzťah obidvoch krajín
3. Aké sú skúsenosti z jeho fungovania

Hlavné tézy prednesených referátov

OLEXANDR HYRYČ, VÍZA V DVOJSTRANNÝCH VZŤAHOCH: OČAKÁVANIA, DÔSLEDKY, SKÚSENOSTI

Ukrajinsko-slovenské vzťahy

- Návšteva ministra zahraničných vecí Ukrajiny Anatolija Zlenka na Slovensku v apríli 2001 bola významným krokom k plnohodnotnému obnoveniu politického dialógu medzi Ukrajinou a Slovenskom, ktorý mal v rokoch 1998 – 2000 určité negatívne zafarbenie kvôli „súpereniu“ oboch krajín pri voľbách predsedu 52. Valného zhromaždenia OSN v roku 1998 a nestáleho člena Rady bezpečnosti OSN v roku 1999, zavedením vízového režimu pri vzájomných cestách občanov zo strany Slovenska a ostrej reakcii slovenskej strany na rozhodnutie ukrajinskej vlády zrušiť medzištátnu zmluvu o odovzdávaní a prijímaní osôb cez spoločnú štátnu hranicu. Začiatkom prekonania dôsledkov tejto etapy v dvojstranných vzťahoch bola oficiálna návšteva predsedu vlády Ukrajiny V.A. Juščenka v SR 5. – 6. decembra 2000. Plánovaná oficiálna návšteva prezidenta Ukrajiny na Slovensku v júni 2001 prispeje k zahájeniu kvalitatívne novej etapy politického dialógu medzi našimi krajinami.

- Jasným svedectvom o dobrých susedských vzťahoch sa stala bezprostredná a operatívna reakcia Slovenska na prosbu Ukrajiny ohľadom pomoci obetiam povodní v Zakarpatskej oblasti. Vládne a mimovládne organizácie zo Slovenska poskytli pomoc v hodnote zhruba 430 tisíc USD.
- Vitáme záujem Slovenska o rozvoj demokracie a reforiem na Ukrajine, praktické kroky slovenskej vlády smerujúce k podpore Ukrajiny, osobitne snahu spoločne zabezpečiť slovensko-ukrajinskú hranicu, ktorá v budúcnosti nemá oddeľovať Ukrajinu od EÚ ale naopak, podporovať jej európsku orientáciu. Slovensko a Ukrajina nemajú nevyriešené politické otázky vo vzájomných vzťahoch, preto pristupujeme k hodnoteniu vzájomných vzťahov predovšetkým z pohľadu efektívnosti obchodno-hospodárskej spolupráce. Týka sa to takých otázok ako liberalizácia vzájomného obchodu, realizácia veľkých projektov v energetickej oblasti, rozvoj cezhraničnej spolupráce, spolupráca v kontexte integrácie Ukrajiny a Slovenska do európskych štruktúr.

Vízový režim ako dôsledok rozdielnej úrovne priblíženia k EÚ

- Slovensko a Ukrajina sa nachádzajú na rozdielnych úrovniach priblíženia k EÚ. Na základe rozhodnutia Helsinského summitu EÚ v roku 1999, Slovensko začalo viesť prístupové rokovania, zatiaľ čo Ukrajina sa snaží čo možno najskôr dosiahnuť štatút asociačného člena. Práve táto skutočnosť bola príčinou negatívneho rozvoja udalostí po jednostrannom rozhodnutí Slovenska zaviesť vízový režim pri vzájomných cestách občanov našich krajín. Tento krok vyvolal búrlivú reakciu v Ukrajine a najmä v susednej Zakarpatskej oblasti.
- S cieľom dosiahnuť asociačný štatút Ukrajina schválila a realizuje programový dokument Stratégia integrácie do EÚ, ktorý vstúpil do platnosti na základe dekrétu prezidenta 11. júna 1998 č. 615/98. Ministerstvo zahraničných vecí Ukrajiny, vychádzajúc z ustanovení tohto dokumentu, na konci roku 1999 vypracovalo komplex opatrení v konzulárnej oblasti s cieľom reformovať migračno-vízovú politiku a priblížiť ju politike EÚ. Medzi prioritné smery migračno-vízovej politiky Ukrajiny je zachovanie čo možno najjednoduchšieho režimu pri vzájomných cestách občanov Ukrajiny a občanov východoeurópskych krajín.

Opatrenia MZV Ukrajiny v oblasti migračno-vízovej politiky

- Komplex opatrení MZV prijatý na konci roku 1999 predpokladá: zjednodušenie režimu vycestovania pre občanov EÚ a niektorých ďalších krajín do Ukrajiny (zrušenie písomných pozvaní), umožnenie vycestovania občanov krajín SNŠ do Ukrajiny iba na základe platných cestovných pasov a zintenzívnenie rokovania so susednými východoeurópskymi krajinami o zachovaní čo možno najjednoduchšieho režimu pri vzájomných cestách občanov.

- Významná pozornosť je venovaná otázkam potláčania nelegálnej migrácie. V rámci realizácie Programu boja s nelegálnou migráciou pre obdobie 1999 – 2000, vláda Ukrajiny schválila 20. februára 1999 nariadenie č. 227, ktorým uviedla do platnosti nový režim vydávania vízových dokumentov pri cestách do Ukrajiny. Nariadením MZV Ukrajiny č. 63 zo 7. apríla 1999 bola schválená „Inštrukcia o spôsobe vydávania vízových dokumentov pre cudzincov a osoby bez občianstva pre vycestovanie do Ukrajiny“. V súlade s týmito normatívnymi aktmi, vydávanie víz pre vycestovanie do Ukrajiny sa uskutočňuje pri požití nových formulárov vízových ankiet, a vízových etietiek. Občanom, ktorí pochádzajú z krajín pôvodu nelegálnych migrantov sa víza udeľujú výlučne so súhlasom Oddelenia konzulárnej služby MZV Ukrajiny. V súlade s Programom boja s nelegálnou migráciou pre obdobie 1999 – 2000 bude vytvorený nový špecializovaný orgán Štátna služba pre otázky imigračnej kontroly, ktorá sústreďí funkcie vykonávané v súčasnosti viacerými štátnymi inštitúciami.

Nelegálna migrácia na ukrajinsko-slovenskej hranici

- Pre nelegálnu migráciu na ukrajinsko-slovenskej hranici je charakteristické veľmi aktívne zapojenie miestneho obyvateľstva do prevádzkajúcich cez zelenú hranicu, poskytovanie dočasného ubytovania a skrývania skupín nelegálnych migrantov v oblastiach nachádzajúcich sa v pohraničnej oblasti a súvisiace protiprávne aktivity. Zvyšovanie počtu pokusov o prevádzkanie nelegálnych migrantov na ukrajinsko-slovenskej hranici je spôsobené nasledujúcimi faktormi:
 - Zakarpatsko sa nachádza na ceste hlavnej trasy nelegálnych migrantov, ktorá pokračuje ďalej cez Slovensko, Českú republiku a Nemecko
 - nedostatočne efektívne opatrenia proti organizátorom nelegálnej migrácie zo strany slovenských a českých úradov
 - neuspokojivý stav materiálo-technického zabezpečenia ochrany štátnej hranice na ukrajinsko-slovenskom úseku
 - nízka životná úroveň časti obyvateľstva pohraničného regiónu, ktorá vytvára predpoklady pre jeho účasť na týchto nelegálnych aktivitách
- V októbri 2000 vláda Ukrajiny rozhodla o vypovedaní dvojstrannej dohody so Slovenskom o readmisii osôb, ktoré sa nachádzajú nelegálne na území druhej strany. Zároveň, oficiálna nôta ešte nebola slovenskej strane doručená. Ukrajina má v súčasnosti podpísané readmisné dohody so siedmi krajinami: Maďarskom, Poľskom, Slovenskom, Moldovou, Litvou, Lotyšskom a Uzbekistanom. V štádiu príprav sa nachádzajú readmisné dohody s Talianskom, Portugalskom, krajinami Beneluxu, Gréckom, Rakúskom. Cieľom medzinárodnej spolupráce v tejto oblasti, ktoré Ukrajina sleduje je ochrana národných záujmov. Prioritou je dosiahnutie dohôd o readmisii so susednými krajinami, z ktorých prichádza na územie Ukrajiny najväčší počet nelegálnych migrantov – Ruska, Bieloruska a iných krajín SNŠ.

Liberalizácia vízového režimu

- MZV Ukrajiny a veľvyslanectvá Ukrajiny v Rumunsku, Bulharsku, Poľsku, Maďarsku a ďalších susedných krajinách vyvíjajú aktívnu činnosť s cieľom zachovať podľa možnosti čo najjednoduchší režim vzájomných ciest občanov. Poľsko a Maďarsko na vládnej úrovni potvrdili zámer odložiť zavedenie vízového režimu na maximálne možný termín. Takéto rozhodnutie očakávame i od Rumunska a Bulharska.
- Pokračuje spolupráca so Slovenskom s cieľom nájsť spôsoby liberalizácie existujúceho vízového režimu až do jeho plného zrušenia, čo zodpovedá eurointegračnému úsiliu našich krajín a umožní predísť vytvoreniu nových deliacich čiar v Európe. Podľa názoru ukrajinskej strany, zavedenie vízového režimu nezodpovedá vysokej úrovni politických vzťahov, ktoré existujú medzi Ukrajinou a susednými krajinami, Slovenskom obzvlášť. Vízový režim v žiadnom prípade neprospeje rozvoju rodinných a etnicko-kultúrnych kontaktov, čo sa osobitne týka susedných regiónov Slovenska a Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. Zvlášť pre obyvateľstvo Zakarpatskej oblasti je to veľmi vážna otázka, pretože na jej území žije 7,4 tisíc príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny a viac než 5,5 tisíc osôb má príbuzných v Slovenskej republike.
- Prvým krokom v tomto smere bola medzivládna bilaterálna dohoda dosiahnutá v júni 2000, ktorá predpokladá bezvízový režim pri vycestovaní do druhej krajiny pre vlastníkov diplomatických a služobných pasov. Spolupráca ukrajinských a slovenských expertov bola korunovaná úspechom pri dosiahnutí Dohody o liberalizácii vízového režimu, ktorá nadobudla účinnosť od 1. marca 2001. Spolupráca v tomto smere by mala pokračovať i naďalej, aby sa minimalizovali negatívne dôsledky vízového režimu, ktoré pocítili najmä radovi občania našich krajín.

Negatívne dôsledky vízového režimu

- Od zavedenia vízového režimu poklesol počet ciest občanov oboch krajín takmer o polovicu v porovnaní s predchádzajúcim stavom. Napriek tomu, nedošlo k výraznému zníženiu nezamestnanosti v Slovenskej republike, najmä vo východných oblastiach krajiny, ktoré susedia s Ukrajinou, čo bol jeden z hlavných argumentov slovenskej strany pre zavedenie vízového režimu. Analýza podielu občanov Ukrajiny na kriminalite v Slovenskej republike takisto je v rozpore s oficiálnou argumentáciou slovenskej strany o tom, že zavedenie vízového režimu eliminuje organizovaný zločin z Ukrajiny, resp. kriminalitu občanov Ukrajiny páchanú na území Slovenska. Prax potvrdila ukrajinský argument, že zavedenie vízového režimu nevrieši problém nelegálnej migrácie ani pôsobenia skupín medzinárodného organizovaného zločinu na Slovensku. Naopak, negatívne dôsledky jeho zavedenia sa odzrkadlili iba na spolupráci našich krajín v mnohých perspektívnych oblastiach.

- Celkový objem služieb v oblasti zahraničného obchodu medzi Ukrajinou a Slovenskom v roku 2000 predstavoval 14,769 mil. USD a zostal na úrovni roku 1999 (14,824 mil. USD). Zároveň však citeľne poklesli služby zahraničného obchodu závislé bezprostredne na cestovaní občanov cez spoločnú hranicu. Vážne straty zaznamenala oblasť služieb poskytovaných v stavebnej činnosti. Celkový objem obchodnej výmeny týmito službami poklesol v porovnaní s rokom 1999 o 1,675 mil. USD, resp. o 85 %.
- Vízový režim negatívne zasiahol oblasť cestovného ruchu. Služby poskytované v súvislosti s turistickými cestami poklesli v roku 2000 o 200 tisíc USD, resp. o 31 % v porovnaní s rokom 1999. Pritom, príjmy zo služieb slovenských spoločností, ktoré poskytli ukrajinským turistom poklesli o 265 tisíc USD, resp. o 50 % v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Pokles počtu „nákupných“ turistov pocítili najmä slovenské obce a mestá v blízkosti ukrajinských hraníc. Výrazne sa znížil počet cestujúcich na železnici a autobusových linkách, v júli 2000 prestalo existovať letecké spojenie medzi Ukrajinou a Slovenskom.

Potreba ďalšej liberalizácie vízového režimu

- Počas prípravy i v záverečnom texte vyššie spomínanej dohody o liberalizácii vízového režimu, ktorá vstúpila do platnosti 1. marca 2001, neboli zohľadnené všetky ukrajinské návrhy. Osobitne, slovenská strana neprijala náš návrh týkajúci sa bezvízových ciest členov posádok riečnych a námorných lodí na základe námorníckeho osvedčenia. V súčasnosti ukrajinskí námorníci vo všetkých medzinárodných prístavoch na svete môžu vystúpiť na breh a opustiť prístav na základe námorníckeho osvedčenia. Platí to i vo všetkých dunajských krajinách, vrátane Rakúska a Nemecka, napriek tomu, že pri vzájomných cestách občanov Ukrajiny a týchto krajín platí vízový režim. Takáto prax je v súlade s Konvenciou o uľahčení medzinárodnej morskej plavby z roku 1965. Slovensko i Ukrajina sú účastníkmi tejto konvencie. Dúfam, že slovenská strana túto otázku posúdi čo najskôr a v pozitívnom zmysle. Chcem zdôrazniť, že ukrajinská strana zohľadnila všetky slovenské návrhy pri liberalizácii vízového režimu, vrátane zrušenia pravidiel o nevyhnutnosti preukázať sa písomným pozvaním pre slovenských občanov pri žiadosti o ukrajinské víza.
- Otázka ďalšej liberalizácie vízového režimu bola jedným z hlavných bodov rokovanií slovensko-ukrajinskej medziparlamentnej skupiny priateľstva „Ukrajina-Slovensko“, ktoré sa uskutočnilo v Užhorode 3. mája 2001. Záverečný protokol z tohto rokovania, okrem iných otázok, odporúča:
 - doplniť zoznam slovenských obcí a miest, obyvatelia ktorých by mohli získať krátkodobé, mnohorázové a bezplatné ukrajinské víza s platnosťou na 180 dní, o mestá Humenné, Michalovce, Snina, Sobrance a Prešov
 - umožniť bezvízové vycestovanie občanov Ukrajiny s trvalým bydliskom v Zakarpatskej oblasti do obcí Slovenska, nachádzajúcich sa v pohraničných oblastiach

- vydávanie bezplatných víz osobám, ktorí cestujú do druhej krajiny na základe platných bilaterálnych zmlúv v oblasti kultúry, osvetu, náboženstva, športu a pod.
- Prostredníctvom veľvyslanectva Ukrajiny v Slovenskej republike sme sa obrátili na slovenskú stranu s návrhom, aby bola vytvorená ukrajinsko-slovenská Pracovná skupina pre otázky liberalizácie vízového režimu. Myslím si, že takáto skupina je nevyhnutná, bude čoskoro vytvorená a začne pracovať. Na záver chcem vysloviť nádej, že procesy európskej integrácie už v blízkej budúcnosti budú mať za následok zrušenie víz ako takých. Ukrajinská strana je tak pripravená urobiť už teraz, prirodzene, na základe vzájomnosti.

JÁN VARŠO, VÍZOVÝ REŽIM: OČAKÁVANIA, DÔSLEDKY A SKÚSENOSTI Z JEHO FUNGOVANIA

Úvodná poznámka

- Ak by som mal v jednej vete vyjadriť stanovisko k vymedzenej téme, mohol by som povedať: očakávania zo zavedenia vízového režimu medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou sa potvrdili, dôsledky sú predpokladané a skúsenosti z jeho fungovania optimistické. Treba však hneď dodať, že každé čierne-biele nazeranie na akúkoľvek tému, ktorá – ak naviac v sebe prejedukuje odpoveď pozitívnu či negatívnu – je skreslené, pretože problém je komplexný a treba ho analyzovať v širších súvislostiach. Je to otázka metodologická, v rámci ktorej sa prelínajú, schádzajú i rozchádzajú rozdielne záujmy jednotlivcov, skupín alebo spoločenstva, čo v demokratickom štáte nie je nič neobvyklé. Dôležité je, aby medzi jednotlivcami a záujmovými skupinami existovala transparentná komunikácia, v ktorej sa pomenujú problémy a načrtnú cesty ako ich vo vymedzenom právnom rámci riešiť na prospech rozvoja zdravých a záujmom občanov oboch štátov zodpovedajúcich vzájomne prospešných vzťahov. V tom vidím pozitívny prínos konferencii takéhoto druhu a verím, že aj táto bude znamenať krok k posilneniu pochopenia vízového režimu medzi Slovenskom a Ukrajinou a k nachádzaniu reálnych prostriedkov na uľahčenie jeho realizácie, pokiaľ nebudú vytvorené predpoklady na jeho opätovné zrušenie.

Potvrdené očakávania

- Očakávania Slovenskej republiky po zavedení vízového režimu s Ukrajinou sa potvrdili. Základnou prioritou našej zahraničnej politiky je vstup do Európskej únie, ktorý predpokladá harmonizáciu pravidiel a postupu v rôznych oblastiach vzťahov vrátane v oblasti víz. Každému je všeobecne známe posledné Nariadenie Rady Európskej únie č. 539/2001 z 15. marca 2001 o zozname tretích krajín, ktorých občania musia mať víza pri prekročení vonkajších hraníc a krajín,

ktorých občania sú z tejto požiadavky vyňatí; chcem len dodať, že Ukrajina sa nachádza na prvom zozname a Slovensko na druhom. Bolo by zaiste užitočné zo strany našich ukrajinských susedov analyzovať dôvody tohto rozdielného zaradenia v prílohách uvedeného nariadenia Rady a vytvárať predpoklady na preradenie do druhej prílohy; zaiste by to eliminovalo – ak spolupráca Ukrajiny s Európskou uniou v tejto oblasti je rovnako v jej strategickom záujme – rozhodujúcu väčšinu problémov, ktoré sú spojené s vízovým režimom; možno by bolo vhodné na jednej z ďalších konferencií nastoliť aj otázku postoja Slovenska a Ukrajiny k harmonizácii vízovej politiky Európskej únie.

- V tomto kontexte treba podčiarknuť, že Slovenská republika nepreberá len mechanicky pravidlá Európskej únie v oblasti vízovej politiky, ale zabezpečuje tým aj praktickú kontrolu pohybu občanov z „emigračných“ štátov na naše a cez naše územie smerom do západnej Európy. Od Slovenskej republiky sa predpokladá, že bude patriť do dôveryhodného reťazca krajín, ktoré garantujú, že na základe ňou udeleného víza budú môcť občania niektorých tretích krajín legálne vstupovať na územia ostatných krajín Európskej únie. Ide teda o dlhodobú stratégiu, z ktorej pre našich občanov plynú, resp. budú plynúť výhody v hospodárskej, obchodnej, turistickéj, kultúrnej, športovej a iných oblastiach; je nepochybné, že dvojstranné vzťahy – hoci aj so susedným štátom – sa musia tomu prispôbiť a nie naopak. Na druhej strane tiež úprimne očakávame, že Ukrajina sa perspektívne zaradiť do európskej „mimovízovej“ zóny; ako som povedal na konferencii v Mukačeve, to je priesečník, v ktorom sa raz nepochybne zídeme – a ak sa nám to podarí – potom zrejme téma vízových vzťahov bude na našich konferenciách bezpredmetná....⁵⁵
- Slovenská republika realizuje vízovú politiku v spolupráci s višegradskými krajinami a tiež – v rámci twinningového programu – s Rakúskom, do ktorého sa má zapojiť aj Taliansko; štáty V4 podpísali vo Varšave v roku 1999 memorandum o spolupráci medzi konzulárskymi odborníkmi a spolupráca s Rakúskom a Talianskom s cieľom harmonizovať vízovú politiku s Európskou uniou vyplýva zo záverov z porady expertov Európskej únie pre vízovú politiku tiež z roku 1999. Chcem tým zdôrazniť, že v rámci vízovej politiky je dôveryhodnosť Slovenskej republiky predmetom záujmu susedných štátov i Európskej únie, čo len znova potvrdzuje naše očakávanie v tejto oblasti; aj ak by tomu tak nebolo, potom by sa to prinajmenšom miňalo nášmu strategickému integračnému cieľu.
- Aj v oblasti techniky udeľovania víz koordinuje Slovenská republika svoje aktivity s krajinami Európskej únie. Zavedenie udeľovania víz formou vízovej náhranky umožňuje vyššiu ochranu udeľovaných víz pred falšovaním vďaka ochran-

ným opatreniam, čo bolo dopracované aj v novelizácii Smernice Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o vízach. Jednou z hlavných priorit v technickej oblasti v roku 2001 je aj zavedenie on-line systému na vydávanie víz v súlade s termínovanou úlohou negociačnej kapitoly 24 „Vnútro a spravodlivosť“, ktorý by mal byť komplexne zabezpečený – v závislosti na nevyhnutných finančných, materiálnych a personálnych možnostiach – v roku 2001.

Predpokladané dôsledky

- Dôsledky zavedenia vízových vzťahov sú predpokladané. Vízový režim najviac postihol tých, ktorí – zvyknutí na relatívne voľný prechod cez spoločné hranice – to zneužívali na kriminálne aktivity, na malé i väčšie čierne obchody, na ilegálny pobyt na území Slovenskej republiky, resp. nezákonne tranzit cez naše územie. Mediálne sa však operuje číslami – nezriedka vytrhnutými z kontextu – s cieľom dokumentovať, že zavedenie vízového režimu spôsobuje takmer kolaps v hospodárskych, obchodných, turistických, ľudských a iných vzťahoch medzi Slovenskom a Ukrajinou. Nemôžno proti tejto hypotéze namietat, avšak rovnako účelovo možno použiť protihypotézu o pozitívnych dopadoch zavedenia vízového režimu; treba teda veci objektivizovať.
- Je naivné sa domnievať, že vízový režim znamená zjednodušenie vstupu na územie iného štátu; v každom prípade ide vždy o rozhodnutie, pri ktorom sa dávajú na misku váh argumenty za a proti prijatiu takéhoto rozhodnutia a my sme ich uviedli v predchádzajúcom odseku. Znova opakujem, nie každý sa s nimi musí stotožniť, ale v rovine dôsledkov je možné uvažovať – výlučne už len v rámci vízového režimu – o tom, ako optimalizovať podmienky na získanie víza a zabezpečiť, aby podľa pobytového režimu štátu neboli vytvárané problémy na udržiavanie vzťahov medzi občanmi, obchodníkmi a inými zainteresovanými subjektami štátov; protipólom týchto dôsledkov je už len znova zavedenie bezvízového režimu a teda aj prehodnotenie dôvodov, pre ktorý bol ustanovený.
- Slovenská republika i Ukrajina si boli vedomé, že existujúce tesné a susedské vzťahy si vyžadujú osobitne citlivý prístup v súvislosti so zavedením víz. V tomto smere boli prijaté, na základe vzájomnej dohody, konkrétne opatrenia s cieľom eliminovať – v nevyhnutnom rozsahu a bez toho, aby sa vízový režim minul svojmu hlavnému účelu – negatívny dopad najmä na profesné skupiny, ktorých pobyt na našich územiach sa opiera o medzinárodné zmluvy a dohody; rovnako v oblasti poplatkov za víza bol dohodnutý osobitný režim. Už nastolením vízového režimu 28. júna 2000 nadobudla platnosť Dohoda o bezvízových vzťahoch pre držiteľov diplomatických a služobných pasov, čím sú vytvorené podmienky pre diplomatické kontakty na všetkých príslušných úrovniach. V tejto súvislosti možno len dodať, že citované Nariadenie Rady Európskej únie č. 539/2001 v článku 4 ods. 1, písm. a) takúto výnimku umožňuje.

⁵⁵ Materiály konferencie boli publikované v dvojjazýčnom ukrajinsko-slovenskom zborníku: „Naperedodni vvedennja vízovoho režimu. Slovaččyna, Ukraina“. Materiály mižnarodnoji konferenciji, 31 travňa – 1 červnja 2001 roku. Užhorod, Vydavnytvo V. Padiaka, 2000. Výstupenie autora, pozri s. 114 – 122.

- Od 1. marca 2001 platí dohoda o liberalizácii vízového režimu, ktorá vymedzuje početné kategórie profesných skupín a občanov, ktorí sú oslobodení od platenia vízových poplatkov buď celkom (posádky civilných lietadiel, riečnych a námorných plavidiel, pracovníci vlakových, chladiarenských a lokomotívnych posádok, vodiči pravidelných linkových autobusových spojov a osoby v prihraničných oblastiach, ktoré spĺňajú určité podmienky, deti do 16 rokov, členovia rodín pracovníkov zastupiteľských úradov, študenti študujúci na základe dvojstranných zmlúv, pracovníci orgánov štátnej správy pri splnení určitých podmienok, veteráni II. svetovej vojny a osoby cestujúce na územie druhého štátu z humanitárnych dôvodov) alebo platia len 50%-nú poplatkovú sadzbu (osoby z oblasti školstva, kultúry, umenia, cirkvi a športu pri splnení určitých podmienok a osoby navštevujúce hroby blízkych).
- Uzavretie tejto dohody dokumentuje, že Ukrajina i Slovensko majú vôľu pristupovať k uplatňovaniu vízového režimu nadštandardne s ohľadom na ekonomické možnosti obyvateľstva; osobitne oceňujeme, že ukrajinská strana akceptovala v dohode našu požiadavku, aby pri udeľovaní víz v zásade neboli požadované pozvania. V tejto súvislosti tiež treba otvorene povedať, že slovenskí podnikatelia a tiež tzv. podnikatelia s Ukrajinou mali v Ministerstve hospodárstva Slovenskej republiky advokáta, aby do dohody o liberalizácii boli zaradené aj naše relevantné podnikateľské subjekty pod šľachetným zámerom rozširovania obchodných stykov s Ukrajinou. Bolo by však zaiste paradoxné požadovať od bežného občana zaplatenie vízového poplatku a od podnikateľa (s predpokladaným finančným zázemím objektívne vyžadovaným na rozvoj podnikateľských aktivít) by sa to nevyžadovalo, nehovoriac už o otázke možného zneužívania takejto úľavy a na to, že aj s vízovou administratívou sú spojené určité výhody; tento návrh do dohody nebol pojatý – napriek alarmu o kolapse potencionálnych obchodných vzťahov – a skutočnosť, že nie je zaznamenaný dramatický pokles obchodu medzi Slovenskom a Ukrajinou v porovnaní s „bezzvízovým“ obdobím len potvrdzuje, že obchodné záujmy majú väčšiu silu ako je sila vízového režimu.
- Osobne nemám rád štatistické ukazovatele, keďže publikované čísla sú vždy vzhľadom na to, že sú obvykle vyťahované z kontextu a vôbec z nich nemožno dešifrovať skutočné dôvody, ktoré ovplyvnili publikovaný štatistický údaj. Štatistika Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky dokumentuje vývoj slovensko-ukrajinských obchodných vzťahov za posledné roky z pohľadu Slovenska:

1997 – vývoz na Ukrajinu	9.003,9 mil. Sk
– dovoz z Ukrajiny	9.594,3 mil. Sk
1998 – vývoz na Ukrajinu	6.993,4 mil. Sk
– dovoz z Ukrajiny	8.448,2 mil. Sk
1999 – vývoz na Ukrajinu	5.642,5 mil. Sk
– dovoz z Ukrajiny	6.049,2 mil. Sk
2000 – vývoz na Ukrajinu	6.797,2 mil. Sk
– dovoz z Ukrajiny	8.732,3 mil. Sk

- Za tri mesiace roku 2001 sa vývoz zo Slovenska na Ukrajinu realizoval v sume 1.310,5 mil. Sk. – a dovoz z Ukrajiny v hodnote 2.362,5 mil. Sk. – Ak budeme narábať s týmito číslami vo vzťahu k vízovému režimu, dôjdeme k záveru, že podľa tejto štatistiky vzájomná obchodná bilancia zaznamenala recesiu v „bezzvízových“ rokoch 1998 – 1999, pričom v roku 2000 – roku zavedenia vízových vzťahov – ju nahradila konjunktúra; kvôli objektívitve treba však dodať, že za tri mesiace tohto roku dovoz z Ukrajiny poklesol v porovnaní s rovnakým minuloročným obdobím o 15,2% a vývoz zo Slovenska o 33,7%, avšak zreteľnejšia bude koncoročná štatistika. Zaiste bude mať na ňu nejaký vplyv i skutočnosť, že napr. Východoslovenské energetické závody š.p. Košice sa stali v apríli tohto roku víťazom tendra na privatizáciu oblastných energetických sústav Žitomíroblenerga (75 % účastí), Sevastopofenerga (70 %), Kirovogradoblenerga (51 %) a Chersonoblenerga (65 %). Obchodnú časť slovensko-ukrajinských vzťahov – na ktorú sa vôbec necitím byť odborníkom, ale v rámci ktorej pociťujem potrebu zaujať stanovisko k podsúvňaným, hoci niekedy možno i reálnym číslam – chcem uzavrieť tým, že obchod si nájde svoju cestu i v rámci vízovej trasy, ktorá je z dlhodobého hľadiska možno transparentnejšia, právne bezpečnejšia a teda v konečnom dôsledku možno aj vzájomne výhodnejšia.
- V tomto kontexte by som sa rád vyjadril aj k niektorým myšlienkam veľvyslanca Ukrajiny na Slovensku pána Jurija Rylača vyjadreným v rozhovore, ktorý poskytol slovenskému denníku Pravda 1. marca 2001; v ňom okrem iného uvádza: „Nie je žiadnym tajomstvom, že vízový režim sa odzrkadlil v poklese vzájomnej návštevnosti. Podľa údajov uverejnených v slovenskej tlačí sa počet ľudí, ktorí prekročili našu spoločnú hranicu po zavedení vízového režimu, znížil o 75%. Malo to negatívny dopad predovšetkým na obchodovanie v prihraničných oblastiach, na turistiku či príbuzenské vzťahy a oblasť kultúry. Pokles návštevnosti si vyžiadal korekcie v osobnej autobusovej i železničnej doprave. Dokonca pravidelné letecké spojenie medzi našimi krajinami sme museli zrušiť ešte v júli minulého roku. Záujem pasažierov sa potom sústredil na Poľsko a Maďarsko“.
- Samozrejme nedovoliť si spochybňovať slová p. veľvyslanca, avšak musím podotknúť, že sa možno na to pozrieť i z druhej strany – nie je tento pokles turistiky práve dôsledkom toho, že rozhodujúca väčšina predchádzajúcich tzv. obchodníkov a turistov, ktorí zneužívali bezzvízový režim a profitovali na ňom svoju nelegálnou činnosťou terajší ich „vízová“ kontrola a nutnosť uvádzať dôvody vstupu na územie Slovenska sa stali pre nich – spolu s nutnosťou zaplatiť vízový poplatok – „záťažou“, ktorá má reálny dopad na ich nelegálny zisk alebo nelegálne príjmy?
- Z hľadiska dôsledkov zavedenia vízového režimu by som sa teda rád vyjadril aspoň k týmto dvom oblastiam – kriminalite a turistike, ktoré sú stredobodom pozornosti našich médií. Chcem však dopredu oceniť „podnikateľskú“ invenciu turistických a obchodných subjektov, ktoré – v médiách, najmä potom, čo sa vybavovanie víz na našich úradoch na Ukrajine stalo

bezproblémovým – argumentovali, že vízové vzťahy spôsobujú nedostatok záujemcov z Ukrajiny o trávenie dovolení na Slovensku.

- Treba povedať, že zavedenie víz vo vzťahu k Ukrajine neprinieslo až tak výrazný pokles trestnej činnosti vykonávanej občanmi Ukrajiny ako sa pôvodne očakávalo. Nepochybne to však vyplýva aj z toho, že na hraničných priechodoch s Ukrajinou bol zaznamenaný znížený počet osôb prichádzajúcich na územie Slovenskej republiky. Podľa údajov za uplynulý rok počet občanov Ukrajiny vyhostených zo Slovenska za porušenie zákona o pobyte cudzincov predstavoval 3.677 osôb v I. polroku 2000 (mesačný priemer 600 osôb), pričom v mesiaci jún to bolo 1.104 osôb a v auguste už „len“ 495 osôb; zavedenie vízovej povinnosti voči Ukrajine teda z tohto hľadiska pozitívne ovplyvnilo vnútornú bezpečnosť štátu – i keď nedošlo k výraznému poklesu kriminality páchanej ukrajinskými štátnymi príslušníkmi, koordinácia opatrení na úseku vízovej praxe s Českou republikou rozhodne prispela k tomu, že nedošlo k jej nežiadúcemu nárastu.
- Reálne dopady zavedenia vízového režimu na turistiku si vyžadujú dlhšie hodnotiace obdobie, nie jednu zimnú sezónu. Príčinou poklesu počtu ukrajinských turistov minulú zimu bolo zavedenie víz alebo absolútny nedostatok snehu v našich horách? Alebo snáď fakt, že za tie isté peniaze nachádzajú lepšie podmienky v Rakúsku a v iných krajinách? Globálne štatistiky o počte turistov sú zavádzajúce. Nemožno ignorovať, že do zavedenia vízového režimu ukrajinskí občania cestovali na Slovensko na základe voucherov, ktoré predávali výhradne cestovné kancelárie; tým bol štatisticky každý ukrajinský občan, ktorý prešiel cez hranicu a nešiel na Slovensko služobne, považovaný za turistu. Štatisticky tak boli za turistov vykazovaní i priekupníci žijúci sa nelegálnym prevozom tovaru cez hranice a občania vykonávajúci nelegálnu prácu na území Slovenska, pričom počty takýchto „turistov“ neboli malé; zavedenie vízového režimu malo za cieľ obmedziť tieto negatívne javy, čo sa aj dosiahlo a možno je to práve o tých 70%, na ktoré je referencia v interview p. vefvyslanca Rylača.
- Na druhej strane je pravda, že z ľudského hľadiska najcitlivejšie pocítili dopad zavedenia vízového režimu v prihraničných regiónoch. Rodiny, ktoré dlhé roky za bývalého režimu sa nemohli stretávať, si za desať rokov zvykli a zavedenie víz, najmä poplatok spojený s jeho udelením, považujú opäť za prekážku na ceste normálneho rodinného života; negatívny dopad vízovej povinnosti v tejto oblasti bol minimalizovaný spomínanou medzivládnu dohodou o liberalizácii vízového režimu.
- Na záver tejto časti vystúpenia o dopadoch vízového režimu v našej terminológii možno povedať, že na napĺňajú predpoklady o postupnom „oddeľovaní zrna od kúkoľ“, t.j. že Slovensko a Ukrajina prostredníctvom vízového režimu vytvárajú predpoklady na kontrolovaný a právne transparentný pohyb svojich občanov na spoločných hraniciach, čo ústi do vzájomného posilňovania dôvery medzi nimi.

Skúsenosti z fungovania vízového režimu

- Na úvod som konštatoval, že skúsenosti z fungovania vízového režimu sú optimistické, aby som nemusel použiť termín bezproblémové, čo by mal byť cieľ oboch štátov. Vychádzam z toho, že jadro tejto podtýmy mieri na otázku plynulosti vydávania víz na našich úradoch. Vláda Slovenskej republiky operatívne rozhodla o zriadení generálneho konzulátu v Užhorode, čím vyšla v ústrety najmä občanom západnej časti Ukrajiny, aby nemuseli cestovať za vybavovaním víz do Kyjeva. Naše vefvyslanectvo v Kyjeve i generálny konzulát v Užhorode, ale aj ďalšie naše diplomatické a konzulárne úrady vydávajúce víza občanom Ukrajiny pri ich cestách do zahraničia (vefvyslanectvo v Prahe, generálny konzulát v Brne a inde) vybavujú žiadosti o udelenie víza v minimálnej lehote (obvykle do troch dní); je to aj vďaka opatreniam prijatým vládou Slovenskej republiky o personálnom a technickom posilnení týchto úradov.
- Naše zainteresované úrady tiež konštatujú, že je dostatočná publicita o podmienkach udeľovania slovenských víz a o podmienkach vstupu na územie Slovenskej republiky, čo je prvý a základný predpoklad na správu a právnu aplikáciu vzájomne dohodnutých záväzkov. Chceme len vyjadriť presvedčenie, že táto vízová skúška, ktorou naše krajiny prechádzajú napomôže sprehľadniť vzájomný pohyb občanov oboch štátov a v zmysle – tentokrát starej latinskej právnej zásady „*clara pacta boni amici*“ – sa s týmto jasným a na zásade vzájomne priateľsky ustanoveným režimom stotožnia zainteresovaní a budú ho uplatňovať dobromyseľne a v dobrej viere dovtedy, dokiaľ nebudú vytvorené podmienky na jeho opätovné zrušenie.

II. BOJ S NELEGÁLNOU MIGRÁCIOU A READMISNÁ DOHODA

Predseda:

Martin Bruncko, analytik, Inštitút pre verejné otázky

Hlavné referáty:

Mykola Pylypčuk, zástupca náčelníka, Správa pasovej, registračnej a migračnej práce, Hlavná správa administratívnej služby milície, Ministerstvo vnútra Ukrajiny

Miroslav Kolčár, zástupca riaditeľa, Úrad hraničnej a cudzineckej polície, Prezídium Policajného zboru Slovenskej republiky

Cieľom rokovania tejto sekcie konferencie bolo analyzovať nasledujúce otázky:

1. Opatrenia, ktoré obidve strany prijímajú v oblasti boja s nelegálnou migráciou
2. Vývoj a tendencie nelegálnej migrácie cez slovensko-ukrajinskú hranicu
3. Možnosti spolupráce Slovenska a Ukrajiny v tejto oblasti
4. Ďalší postup v súvislosti s rozhodnutím ukrajinskej vlády vypovedať readmisnú dohodu so Slovenskom

Hlavné tézy prednesených referátov

MYKOLA PYLYPČUK: NELEGÁLNA MIGRÁCIA A SPOLUPRÁCA PRI JEJ POTLÁČANÍ

Fenómén nelegálnej migrácie a jeho aktuálnosť

- Nelegálna migrácia je tá oblasť migračných procesov, ktorá na základe hodnotenia ukrajinských odborníkov viac a viac púta pozornosť trestno-právnych orgánov európskych krajín. Obavy vyvoláva fakt, že nelegálna migrácia postupne stratila živelný, spontánny charakter a prešla pod kontrolu organizovaných zločinných skupín, premenila sa na jedno z významných odvetví zločinnosti. S ohľadom na to v súčasnosti je správnejšie hovoriť o maskovanom pašovaní ľudí, nezákonne alebo pololegálne a za tým maskované premiestňovanie živého tovaru cez hranicu.
- Analýza migračných procesov na Ukrajine, ktoré sa uskutočňujú v priebehu posledných rokov pod vplyvom celopolitických, sociálno-ekonomických zmien, vrátane oblasti pricestovania do krajiny, vycestovania z krajiny a tranzitného cestovania cez jej územie, hovorí o zhoršení problémov nelegálnej migrácie na Ukrajine.

- Prehľad tendencie rozvoja migračných procesov vo svete potvrdzuje ten fakt, že problém nelegálnej migrácie prekročil hranice niektorých krajín a stal sa podstatným destabilizujúcim faktorom pre európske krajiny, vrátane Ukrajiny. Prítom je treba poznamenať, že organizovaný zločin vyrástol vo mnohých krajinách hlavne v dobe ich politickej a sociálno-ekonomickej transformácie. Za posledné desaťročie sa jeho prejavy rozšírili aj na Ukrajinu a stali sa pre ňu nebezpečným problémom, premenili sa na sociálne zlo.

Ukrajina na križovatke trás nelegálnej migrácie

- V dôsledku historického vývoja, územie Ukrajiny sa vždy nachádzalo na križovatke obchodných ciest. Vďaka geografickej polohe sa Ukrajina jednoducho nachádza v centre migračných tokov a v súčasnosti nútene hrá úlohu svojráznej nárazníkovej zóny medzi Západnou Európou a tretími krajinami.
- Prítom jeden zo základných prvkov, ktoré ovplyvňujú vývin situácie na štátnej hranici v poslednej dobe bola a zostáva protiprávna činnosť nezákonného prechodu hraníc občanmi Juhovýchodnej Ázie, Blízkeho a Stredného Východu, Severnej Afriky. Treba poznamenať, že organizátori a sprostredkovatelia nelegálnych prevozov aktívne využívajú nedostatky a medzery zákonodarstva, súdnej a výkonnej moci. Obzvlášť sa to týka otázky návratu cudzincov, ktorí sa bezdôvodne zdržujú v krajine; nedokonalaj a dlhotrvajúcej, aj z objektívnych príčin, procedúry identifikácie osôb s chýbajúcimi dokladmi. Treba poznamenať, že za posledný rok bolo zadržaných pracovníkmi milície na území Ukrajiny bez akýchkoľvek dokumentov okolo 6 tis. cudzincov, s ktorými bola vykonaná nasledovne dlhá práca ohľadne ich identifikácie, určenia pôvodu alebo štátnej príslušnosti. Určite k riešeniu problému neprispieva fakt, že vo väčšine prípadov trestno-právny orgánom chýbajú tlmocníci so znalosťami zriedkavých cudzích jazykov, nedostatok a obmedzené možnosti prostriedkov pre dlhodobé zadržanie imigrantov, ich dobrovoľný návrat alebo deportáciu.

Charakteristiky nelegálnej migrácie cez územie Ukrajiny

- Analýza výsledkov práce trestno-právnych orgánov za posledné obdobie svedčí o istých zvláštnostiach a základných problémoch nelegálnej migrácie na Ukrajine, a to:
 - aktívne využívanie pri organizácii prevozov nelegálnych imigrantov železničných a automobilových dopravných prostriedkov pre prevoz potenciálnych imigrantov z Moskvy a Minska do Kyjeva a ďalej z Kyjeva do pohraničných obcí v Zakarpatskej, Lvovskej a Volynskej oblasti;
 - legálny alebo nelegálny vjazd cudzincov do krajín SNŠ, s ich ďalším nelegálnym prechodom cez hranice Ukrajiny. Väčšina zadržaných nelegálnych imigrantov je z týchto krajín.

gálnych imigrantov potvrdzuje fakt príchodu na Ukrajinu z územia Ruskej federácie, kam prišli bezprostredne z krajín svojho trvalého pobytu, alebo z krajín vytvárania primárneho toku nelegálnej migrácie. Napríklad za poslednú dobu len v hlavnom meste Kyjeve bolo zadržané veľké množstvo nelegálnych imigrantov, väčšinu ktorých tvorili občania: Sri-Lanky – 374 osôb, Afganistanu – 476, Sýrie – 218, Indie – 425, Pakistanu – 214, Bangladéš – 205, Číny – 143, Iránu – 72, krajín kaukazského regiónu – 567 osôb.

- pre posledné obdobie je charakteristické značné zvyšovanie počtu zadržaných imigrantov v skupinách, ktoré sú prevádzané cez hranicu. Prítom nevelké skupiny pozostávajú z 15 – 20 ľudí, stredné – zo 40 – 50 ľudí, veľké – z viac ako 100 ľudí;
- rast množstva jednorazových pokusov nelegálneho prechodu hranice na jej rôznych úsekoch;
- v poslednej dobe nárast tranzitných imigrantov, ktorí po vjazde na Ukrajinu nepokračujú do udávaného cieľa cesty, ale zostávajú na území krajiny a vyhľadávajú možnosť nelegálneho prechodu hranice Ukrajiny so susednými západnými štátmi;
- celkovo sa zvýšil za posledný rok počet zadržaných imigrantov na hraničných prechodoch ukrajinsko-ruského úseku hranice na 1,2-násobok a na ukrajinsko-bieloruského – na 1,4-násobok.

Výsledky boja s nelegálnou migráciou

- Vzhľadom na rozvoj situácie v tejto sfére a to, že veľké množstvo nelegálnych imigrantov spôsobuje nie len zhoršenie kriminálnej situácie, ale aj zhoršenie sanitárno-epidemiologickej situácie, situácie na trhu práce Ukrajiny, to že tento problém tvrdo dolieha na hospodárstvo prostredníctvom strát spojených so zadržaním, starostlivosťou a odsunom nelegálnych imigrantov, trestno-právne orgány Ukrajiny za posledné dva roky riadne aktivizovali činnosť pri potlačaní tohto negatívneho javu. Len za posledný rok vďaka prijatiu a realizácii každodenných špeciálnych opatrení na území Ukrajiny bolo odhalených a trestne stíhaných 96 tis. cudzincov za porušenie pravidiel pobytu na Ukrajine. Väčšinou je to nedodržanie stanovenej procedúry registrácie v orgánoch vnútorných vecí, oneskorenie výjazd po skončení povolennej doby pobytu na Ukrajine a pod.
- Zároveň je v súčasnosti stíhaných viac ako 2 tis. fyzických a právnických osôb na Ukrajine, činnosť ktorých napomáhala cudzincom porušovať legislatívu o právnom štatúte cudzinca. Samozrejme tieto porušenia sa týkajú vykonávania práce, alebo podnikateľskej činnosti na Ukrajine, poskytovania ubytovania a prepravných služieb cudzincom, ktorí sa zdržujú na Ukrajine nelegálne alebo po dovolenej dobe pobytu. Bolo prerušené fungovanie 59 kanálov nelegálnej migrácie, na základe operatívnej informácie bolo zmarených 115 pokusov nezákonného prechodu hranice skupinami cudzincov.

Celkom bolo zadržaných na území Ukrajiny za posledný rok okolo 27 tis. nelegálnych imigrantov a ako bolo uvedené vyššie, okolo 6 tis. cudzincov, ktorí sa na jej území zdržiavali bez akýchkoľvek dokumentov. Polovica z nich bola deportovaná a zvyšok bol vyzvaný z dôvodu obmedzených finančných možností na ich udržiavanie opustiť územie Ukrajiny samostatne a dobrovoľne.

Opatrenia týkajúce sa boja s nelegálnou migráciou

- Berúc do úvahy značný vektor migrácie na Západ cez územie Ukrajiny v poslednom období, situácia v tomto smere ostáva ešte stále napätá. Prítom s ohľadom na aktuálne problémy v sfére procesov migrácie, odvolávajúc na odporúčenia Spoločnej správy medziparlamentného výboru „Ukrajina – EÚ“, vypracovanej v roku 2000 na základe výsledkov práce skupiny odborníkov EÚ o problémoch nelegálnej migrácie na Ukrajine, bol rozpracovaný a schválený dekrétom prezidenta Ukrajiny 18. januára tohto roku Program boja s nelegálnou migráciou v rokoch 2001 – 2004.
- Vychádzajúc zo spomenutého dokumentu je plánovaná koncentrácia všetkých aktivít ohľadne riešení problémov nelegálnej migrácie v jednom orgáne výkonnej moci. Hlavný cieľ Programu je potlačenie tranzitnej nelegálnej migrácie cez územie Ukrajiny a protiprávnej činnosti v tejto súvislosti, jej negatívneho vplyvu na operatívnu a kriminogénnu situáciu v štáte. Program je pripravený s cieľom zdokonaľiť a zvýšiť efektívnosť celkovej celonárodnej stratégie boja proti tomuto negatívne javu, zastaveniu negatívnej tendencie premeny Ukrajiny z krajiny tranzitu na krajinu – cieľovú stanicu nelegálnych migrantov. Plánované kroky majú za cieľ predovšetkým zdokonaľiť národné zákonodarstvo v tejto oblasti a priblížiť legislatívu Ukrajiny k legislatíve Európskej únie. Hlavné a zvláštne miesto v organizačnom a praktickom smere je venované vytvoreniu účinného mechanizmu odsunu nelegálnych migrantov do miest ich trvalého pobytu, alebo do krajín ich pôvodu.
- V súčasnej dobe sa už realizujú kroky, rozpracované týmto Programom. 20. februára tohto roku nadobudol účinnosť zákon Ukrajiny „O vykonaní zmien a doplnení do niektorých zákonodarných aktov Ukrajiny ohľadne zintenzívňovania boja s nelegálnou migráciou“. Týmto zákonom bola dvojnásobne zvýšená minimálna suma pokuty za porušenie schválených pravidiel pobytu na Ukrajine cudzincami, vyhlásená kriminálna zodpovednosť voči organizátorom a sprostredkovateľom pašovania ľudí cez štátnu hranicu, zavedená kontrola splnenia úloh po odsune nelegálnych imigrantov orgánmi prokuratúry. V tomto roku bola aktivizovaná spolupráca s Medzinárodnou organizáciou migrácie, predovšetkým v otázkach uskutočnenia dôležitých projektov riadenia migračných procesov na najviac problematických úsekoch ukrajinsko-ruskej, ukrajinsko-moldavskej, a ukrajinsko-bieloruskej spoločnej hranici. Na poslednom z uvedených úsekov je už zahájené odskúšanie nových opatrení, na dvoch ďalších vyššie uvedených úsekoch sa budú aplikovať v najbližšom čase.

- Je zabezpečená príprava normatívnych aktov na národnej úrovni za účelom posilnenia režimu štátnej hranice a imigračnej kontroly bezprostredne na území Ukrajiny. Tak, ešte pred začiatkom tejto konferencie na zasadnutí Kabinetu Ministrov Ukrajiny bol analyzovaný a schválený projekt uznesenia vlády „O podmienkach vzájomného cestovania občanov z členských krajín SNŠ“. Toto uznesenie predpokladá, že od 01.01.2002 cesty občanov z krajín SNŠ sa budú uskutočňovať výlučne na základe cestovných dokumentov, ktoré umožňujú úradné zaznamenanie faktu prechodu hranice. Toto opatrenie umožní pracovníkom milície zvýšiť efektivitu imigračnej kontroly pobytu cudzincov z krajín SNŠ a tak isto posilní kontrolu ich včasného vycestovania. V základnej štruktúre porušenia zákona a pravidiel pre pobyt cudzinec, občania krajín SNŠ tvoria 45 %. Je zabezpečená príprava množstva ďalších projektov zákonodarných aktov v imigračnej sfére. Napríklad, na základe spoločného rozhodnutia trestno-právnych orgánov bol schválený Program o zabezpečení ochrany a bezpečnosti turistov.
- Okrem organizačných opatrení a opatrení nasmerovaných na zdokonaľovanie národného zákonodarstva, v súlade so spomenutým Programom, v priebehu mesiacov január až máj tohto roku (2001) bolo zabezpečené uskutočňovanie špeciálnych trestno-právnych opatrení. Tak isto bol uskutočnený celonárodný projekt pod názvom „Imigrant“, počas ktorého bolo objasnených 276 zločinov spáchaných cudzincami. Momentálne prebiehajú spoločné so Štátnym pohraničným výborom opatrenia pod názvom „Hranica – 2001“, spracovanie výsledkov ktorých je naplánované na koniec mája tohto roku.
- Celkom za 4 mesiace tohto roku bolo odhalených a trestne stíhaných 29 tis. cudzincov – narušiteľov a tak isto okolo 6 tis. pôsobiacich na Ukrajine fyzických a právnických osôb, činnosť ktorých napomáhala týmto porušeniam. Bolo zistených 9,1 tis. cudzincov bez práva pobytu, 2,4 tis. cudzincov bolo zadržaných bez dokumentov, v prípade 5.587 nelegálnych migrantov sa rieši otázka ich deportácie z Ukrajiny do krajiny pôvodu.

Problémy deportácie nelegálnych migrantov

- Najväčším problémom zostáva otázka deportácie nelegálnych migrantov. Aktuálny stav otázok ohľadne odsunu nelegálnych imigrantov sa vysvetľuje radom príčin, medzi ktoré patria:
 - orgány činné v trestnom konaní, ktoré majú v kompetencii riešenie otázok návratu nelegálnych imigrantov do krajín ich pôvodu, v súčasnosti musia pracovať v podmienkach nestáleho a extrémne nízkeho financovania;
 - vytvorenie bodov sústredenia cudzincov – narušiteľov štátnej hranice v Zakarpatskej a Kyjevskej oblasti pre ich dočasné zadržanie a ďalšiu deportáciu sa odsúva z finančných dôvodov;

– okolo 60% nelegálnych imigrantov je zadržaných trestno-právnymi orgánmi bez dokumentov (väčšinou sú stratené účelovo) obnovenie ktorých v krátkej dobe nie je možné pre neexistenciu zastupiteľských orgánov príslušných krajín.

- Zvažujúc závažnosť problému, pozornosť je upriamená na vyhľadanie vnútorných rezerv a alternatívnych prameňov financovania zvláštnych činností v tejto oblasti. Napríklad, v jednom prípade bolo prijaté netradičné riešenie. Momentálne je na posúdení v Najvyššej Rade Ukrajiny v druhom čítaní návrh zákona „O imigrácii“. V záverečných uzneseniach tohto projektu sa uvažuje o možnosti udelenia mimoriadneho povolenia pre trvalý pobyt na Ukrajine skupiny občanov Vietnamu, ktorá pracovala na Ukrajine ešte v rámci dohôd bývalého ZSSR v rokoch 1991 – 1996 a zostali na Ukrajine (okolo 500 osôb).

Medzinárodná spolupráca

- Spolu s krokmi na národnej úrovni osobitá pozornosť je venovaná krokom medzinárodného charakteru za účelom zjednotenie úsilia v riešení problémov, spojených s nelegálnou migráciou a porušeniami práv v tejto sfére. Naša správa sa zúčastnila na rokovaniach o readmisných dohodách s Maďarskom, Rumunskom, Lotyšskom, Ruskou federáciou, Bieloruskom, Tadžikistanom, Kazachstanom, Azerbajdžanom.
- Realizujú sa aj iné opatrenia v rámci začiatku realizácie Programu boja s nelegálnou migráciou za účelom vykonania právnych, organizačných a štrukturálnych zmien v súlade s novými skutočnosťami a v kontexte blížiaceho sa rozšírenia EÚ. Predovšetkým, tieto kroky sú smerované na zdokonaľovanie pohraničnej kontroly na juho-východnom smere. Okrem toho, v rámci spolupráce s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu sa uskutočňuje zvyšovanie materiálno-technickej výbavy určitých pohraničných útvarov na problémových úsekoch hranice. Napríklad v spolupráci s bieloruskou stranou prebieha odskúšanie nových foriem súčinnosti pri strážení spoločnej hranice a hraničnej kontroly, implementuje sa rad moderných technických zariadení slúžiacich pre zabezpečenie ochrany štátnej hranice a pod.
- Paralelne pokračujú opatrenia, smerujúce k reforme migračno-vízovej politiky a praxi Ukrajiny v súlade s dokumentom Stratégia integrácie Ukrajiny do Európskej únie. Postoj Ukrajiny k liberalizácii vízového režimu týkajúci sa občanov Európskej únie je konzekventný. Je konzekventný aj voči občanom krajín, ktoré sú zdrojom potenciálnych migrantov. Len ako príklad spomeniem zavedenie chránenej vízovej nálepky, chránených tlačív formulárov pozvaní na pricestovanie cudzincov za študijnými účelmi a pod. Vďaka týmto opatreniam bolo v priebehu posledného roka dosiahnuté zníženie pokusov o zneužitie primárneho kanálu vstupu na Ukrajinu zo strany nelegálnych migrantov na menej ako polovicu v porovnaní s predchádzajúcim obdobím.

MIROSLAV KOLČÁR: BOJ S NELEGÁLNOU MIGRÁCIOU A SPOLUPRÁCA S UKRAJINOU

Migračná situácia na území Slovenskej republiky

- Charakterizovať migračnú situáciu na území Slovenskej republiky nie je možné bez prihliadnutia ku stavu imigrácie a nelegálnej migrácie v európskom regióne. Členské štáty Európskej únie zaznamenávajú stály rast cudzincov, ktorí majú záujem sa usadiť na ich území. Rovnakou situáciou prechádzajú aj kandidátske krajiny pre vstup do EÚ. Znepokojujúci je nárast nelegálnej migrácie (aj pracovnej) organizovaným spôsobom.
- Zvýšením pohybu migrujúcich osôb smerom na naše územie sa do spoločnosti v značnej miere vnáša i rad negatívnych javov, ktoré úzko súvisia s pojmom nelegálna migrácia. Tento problém zahŕňa nelegálny vstup a nelegálny pobyt cudzinca na území druhého štátu a nelegálne zamestnávanie. Pri nelegálnej migrácii z vnútroštátneho ako i z medzinárodného hľadiska môžeme zhodne konštatovať, že nekontrolovateľné migračné pohyby sú momentmi, ktoré inklinujú k ohrozeniu celkovej stability a harmonického vývoja štátov i vzťahov medzi nimi. Veľké migračné vlny prinášajú so sebou radikalizáciu politickej scény, občianskych nálad, sociálno-ekonomické problémy a rad závažných rizikových faktorov akou je medzinárodná kriminalita (drogy, zbrane, pašovanie osôb, terorizmus, tzv. pranie špinavých peňazí, krycie firmy k zamestnávaniu cudzincov, organizovaná kriminalita a pod.)
- Stupňujúca sa nelegálna migrácia osôb z ekonomicky slabých, resp. konfliktmi postihnutých krajín do vyspelých štátov západnej Európy cez východnú Európu, vykazuje zvýšenú tendenciu. Zmeny vo vízovej praxi krajín strednej a západnej Európy, prísnejšie posudzovanie štátútu utečenca, podľa medzinárodných konvencií a ďalšie opatrenia západných krajín priniesli so sebou nárast tlaku nelegálnych migrantov na štátne hranice viacerých štátov s cieľom dostať sa do Rakúska, SRN a ďalších krajín západnej Európy.
- Slovenská republika, ktorá sa nachádza v srdci Európy, leží na trase nelegálnej migrácie osôb z juhu na západ (Irak, Irán, Turecko, Juhoslávia, Maďarsko, SR, Rakúsko, ČR, SRN) a z východu na západ (Čína, Srí Lanka, Afganistan, Rusko, Ukrajina, SR, Rakúsko, ČR a SRN). V poslednom období sa vo väčšej miere objavili prípady zneužitia legálnych pobytov v SR k následným nedovoleným prechodom slovenskej štátnej hranice do Rakúska a Českej republiky. Na uvedenej činnosti pracujú medzinárodné organizované prevádzacké organizácie, ktoré za vysoké sumy ponúkajú nelegálnu prepravu migrantov z domovského do cieľového štátu. Svojou podstatou zasahujú územia viacerých štátov, ohrozujú ich vnútornú bezpečnosť, ekonomické a iné záujmy. S ohľadom na ich medzinárodný charakter, je im možné čeliť iba úzkou medzinárodnou spoluprácou policajných orgánov, vrátane orgánov zodpovedných za ochranu štátnej hranice.

Charakteristiky organizovaného prevádzactva

- V činnosti prevádzackých organizácií je zisťovaná značná aktivita. Výrazne stúpla ich profesionalita, úroveň vzájomného konšpiratívneho spojenia skupín spolupracujúcich na jednotlivých úsekoch štátnych hraníc ako i koordinácia činnosti pri prevádzaní osôb cez štátne hranice. Pri prevádzaní používajú moderné dopravné, spojovacie a iné technické prostriedky, ktoré v mnohých prípadoch nemajú k dispozícii ani policajné útvary. Využívajú všetky možnosti k preprave migrantov ako cez „zelenú“ štátnu hranicu peši, tak aj v úkrytoch dopravných prostriedkov. V poslednej dobe sú využívané falošné, resp. pozmenené slovenské cestovné doklady, ktoré sú vyrobené na vysokej profesionálnej úrovni (ťažko na prvý pohľad rozoznateľné od pravých dokladov) a v cezhraničnej premávke ako i využívanie fingovaných voucherov rôznych cestovných kancelárií k cestám do SR. V taktike prevádzacov aj vo formách a metódach prevádzania bolo zistené, že:
 - medzinárodné prevádzacké skupiny vytlačili a znemožnili činnosť menších konkurenčných skupín, ktoré uskutočňovali prevádzanie osôb za nižšie finančné odmeny,
 - prevádzacké akcie sú vopred veľmi dobre naplánované a organizované,
 - prevádzaci získavajú občanov žijúcich v blízkosti ŠH, na vysokej úrovni si mapujú spôsob zabezpečenia ŠH, hliadkovú činnosť základných útvarov hraničnej a cudzineckej polície PZ a pod.,
 - prevádzaci migrantom poradia prihlásiť sa našim policajným orgánom, ktoré ich následne umiestnia do utečeneckých táborov, kde ich prevádzaci opätovne nakontaktujú a pokračujú s migrantmi do cieľových štátov.

Nevyhnutnosť medzinárodnej spolupráce

- Vychádzajúc z týchto skutočností policajné orgány Slovenskej republiky majú záujem o spoluprácu, zapájajú sa do všetkých medzinárodných aktivít, ktoré smerujú k riešeniu týchto problémov. Orgány ochrany štátnej hranice Slovenskej republiky v súlade s príslušnými zmluvami nadviazali úzke pracovné kontakty s orgánmi ochrany štátnej hranice susedných štátov vo všetkých oblastiach svojej činnosti.
- Snahou hraničnej a cudzineckej polície Policajného zboru Slovenskej republiky je realizovať na „zelenej“ štátnej hranici a hraničných priechodoch účinné opatrenia, ktoré by dostatočne zabráňovali páchaniu cezhraničnej trestnej činnosti a nelegálnej migrácii. Slovenská republika si je vedomá nebezpečnosti nelegálnej migrácie nielen z hľadiska vlastných záujmov, ale i z hľadiska záujmov ďalších európskych krajín. Riešenie vidí vo vzájomných opatreniach vo vízovej oblasti, technickom zabezpečení štátnej hranice a v čo najužšej medzinárodnej spolupráci. Jej snahou je koncepcný prístup k riešeniu tejto problematiky.

- Základnou podmienkou pre ďalší postup pri riešení migračných pohybov je dobrá, objektívna a úplná informovanosť vo vnútroštátnom i medzinárodnom merítku. Len tak je možné prijímať zodpovedajúce opatrenia v oblasti právnej i praktickej. Pri predchádzaní organizovanej trestnej činnosti v súvislosti so štátnou hranicou je potrebná účinnejšia spolupráca a to najmä vzájomnou výmenou informácií a skúseností o jej trendoch. Oboznamovať sa s organizačnou štruktúrou a spôsobom ochrany štátnych hraníc štátov Európskej únie, právnu úpravu a spôsobom riešenia tejto problematiky. Pravidelnou výmenou informácií o migračných procesoch v rôznych regiónoch sveta, formách a metódach prevádzkacstva, falšovania a pozmeňovania cestovných dokladov. Pre úspešné plnenie úloh k ochrane štátnej hranice je nutné jednotlivými operatívnymi zložkami zabezpečiť rýchle získavanie informácií ich efektívne vyhodnocovanie a včasná vzájomná výmena.

Vypovedanie readmisnej dohody zo strany Ukrajiny

- Prijímanie a odovzdávanie osôb, ktoré na územie SR nezákonne prenikli z územia Ukrajiny sa uskutočňuje na základe Dohody medzi vládami Slovenskej republiky a Ukrajiny o odovzdávaní a prijímaní osôb cez spoločné štátne hranice (ďalej len Dohoda) a Vykonávacieho protokolu k nej. Tieto dokumenty boli podpísané dňa 14. 10. 1993 a platnosť nadobudli 28. 3. 1994.
- Dňa 5. 10. 2000 obdržal Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru (ďalej len úrad) informáciu Veľvyslanectva SR v Kyjeve, že vláda Ukrajiny dňa 4. 10. 2000 na svojom zasadnutí rozhodla o vypovedaní Dohody. Neoficiálne a prostredníctvom médií ukrajinská strana zdôvodnila svoje rozhodnutie ako reakciu na vypovedanie zmluvy o bezvизовých cestách občanov oboch štátov. V súlade s ods. 2 čl. 13 Dohody, táto by mala stratiť platnosť po uplynutí šiestich mesiacov od prijatia oznámenia o jej vypovedaní, doručeného diplomatickou cestou. Týmto spôsobom zatiaľ oznámenie o vypovedaní Dohody doručené nebolo.
- V roku 1999 bol výkon readmisie vykonávaný v súlade s citovanou Dohodou, pričom iba malý počet neprevzatých migrantov musel byť riešený na úrovni hraničných splnomocnencov. Pri vyhodnotení spolupráce hlavných hraničných splnomocnencov za rok 1999 bolo konštatované, že ukrajinská strana prevzala všetky osoby, ktoré jej slovenská strana navrhla na prevzatie. V roku 2000 a najmä po zavedení vízovej povinnosti dňa 28. 6. 2000 zaznamenávajú slovenské pohraničné orgány zvýšený počet readmitovaných osôb, o ktorých bolo ukrajinskými pohraničnými orgánmi rozhodnuté, že nebudú prijaté späť na Ukrajinu.

Situácia na slovensko-ukrajinskej hranici

Prehľad o počte zadržaných, prijatých a neprijatých osôb z tretích štátov, ktoré na územie Slovenskej republiky prenikli z územia Ukrajiny:

Obdobie	Kraj	Počet zadržaných	Prijaté osoby	%	Neprijaté osoby	%
Rok 2000						
január – október	Košice	728	720	98,8	8	1,1
január – október	Prešov	375	155	41,3	220	58,7
Spolu (9 mesiacov)		1103	875	79,3	228	20,7
1. – 27. októbra	Košice	28	4	14,3	24	85,7
1. – 27. októbra	Prešov	104	10	9,6	94	90,4
1. – 27. október (spolu)		132	14	10,6	118	89,4
1. január – 27. október		1235	889	71,9	346	28,0

- Z uvedeného prehľadu vyplýva, že za 9 mesiacov roka 2000 preniklo z územia Ukrajiny do SR celkom 1.103 migrantov. Z toho počtu Ukrajina prijala späť 875 osôb, t.j. 79,3 %. Za 27 októbrových dní bolo v SR zadržaných 132 migrantov, ktorí nelegálne prenikli z Ukrajiny na územie SR. Z uvedeného počtu bolo na Ukrajinu prijatých 14 osôb, čo predstavuje 10,6 %. Z uvedeného zároveň vyplýva, že od začiatku októbra ukrajinská strana odmietla prijať 89,4 % nelegálnych migrantov.
- Vzniknutá situácia na štátnych hraniciach s Ukrajinou bola predmetom rokovanií hraničných splnomocnencov a ich pomocníkov na obidvoch stranách. V hodnotenom období bolo uskutočnených 64 hraničných schôdzok. Ani po prijatých opatreniach a záveroch schôdzok sa situácia výraznejšie nezlepšila a ukrajinská strana pokračovala v odmietaní prijímať osoby, ktoré z jej územia nelegálne prenikli na územie SR. V jednotlivých prípadoch (keď sa jednalo o preniknutie väčšieho počtu osôb a dôkaz poskytnuté slovenskou stranou boli ukrajinskou stranou odmietnuté), bol o objektívne posúdenie predložených dôkazov ako aj celého prípadu požiadaný hlavný hraničný splnomocnenec Ukrajiny. V jeho odpovedi sa skonštatovalo, že previerkou na ukrajinskej strane sa nepotvrdilo narušenie hranice ani porušenie povinností ukrajinských pracovníkov a záver znel, že ukrajinská strana migrantov neprevzme. (Viď prípad zo dňa 18. 7. 2000. V tento deň bolo v Čiernej nad Tisou zadržaných 65 cudzích štátnych príslušníkov – Afgancov, Číňanov a Vietnamcov. Ukrajinská strana ich odmietla prevziať a to i napriek tomu, že boli zadržaní v bezprostrednej blízkosti železničnej trate pri Čiernej n/ Tisou a prepravení boli v zaplombovanom železničnom vagóne. Zamietavé stanovisko k ich prevzatíu prijal aj ukrajinský hlavný hraničný splnomocnenec).

Problémy spolupráce na slovensko-ukrajinskej hranici

- Z vyjadrení pracovníkov odborov hraničnej a cudzineckej polície KR PZ Košice a Prešov vyplýva, že ich kolegovia na ukrajinskej strane rôznymi spôsobmi sťažujú hraničnú spoluprácu, čo má za následok odmietanie

preberať migrantov, ktorí nelegálne prenikli z ich územia na územie SR. (V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že väčšina migrantov býva zadržaná v blízkosti štátnych hraníc s Ukrajinou, samotný tento fakt už potvrdzuje ich prechod z ukrajinskej strany nakoľko po prekonaní hraníc s Maďarskom by sa nevystavovali nebezpečenstvu zadržania v blízkosti hraníc s Ukrajinou. Prechod cez ukrajinsko-slovenskú hranicu potvrdzujú ich výpovede po zadržaní. Pre ukrajinskú stranu to nie sú postačujúce argumenty a ignorujú aj výpoveď slovenského prevádzkača, ktorý bol zadržaný spolu so 16 migrantami. Prípád sa stal dňa 19. 10. 2000 pri obci Koňuš, pričom ukrajinské pohraničné orgány 16 Afgáncov odmietli prijať).

- Najčastejšie spôsoby vytvárania problémov a komplikácií pri komunikácii s pracovníkmi pohraničných útvarov:
 - nie sú ochotní komunikovať po telefóne (nezdvíhajú telefon a vyhovárajú sa na neprítomnosť kompetentného pracovníka),
 - nereagujú na ponuky prevziať narušiteľov hranice zasielané im faxom. Je potrebné niekoľkokrát telefonicky urgovať alebo o pomoc požiadať priamo hlavného splnomocnenca, resp. niektorého z hraničných splnomocnencov,
 - nedostávajú sa na dohodnuté hraničné schôdzky a to aj v prípadoch ak ich oni sami navrhnu,
 - na hraničných schôdzkach odmietajú prijímať občanov tretích štátov, čo zdôvodňujú tým, že ich signálna stena nebola porušená a na ich území sa nenašli stopy po narušiteľoch (tu je nutné poznamenať, že ak sa hraničná schôdzka niekoľkokrát oddiali, stopy pod vplyvom poveternostných zmien zaniknú a v jesennom období zapadajú listím).
- Neochota plniť Dohodu a ignorovanie povinností z nej vyplývajúcich je zreteľná aj z prístupu hlavného hraničného splnomocnenca Ukrajiny, ktorému hlavný hraničný splnomocnenec SR dňa 17. 10. 2000 zaslal žiadosť o spoločné stretnutie. Ukrajinská strana mala na žiadosť reagovať a zaslať odpoveď do 48 hodín (ods. 1,2,3 čl. 10 Zmluvy medzi SR a Ukrajinou o režime na slovensko-ukrajinských štátnych hraniciach, spolupráci a vzájomnej pomoci v hraničných otázkach). Nestalo sa tak a až po opakovaných telefonických urgenciách ukrajinská strana dňa 27. 10. 2000 (po 10 dňoch) oznámila, že súhlasí so stretnutím dňa 2. 11. 2000 (hlavného hraničného splnomocnenca Ukrajiny neospravedlňuje skutočnosť, že bol na zahraničnej služobnej ceste, na žiadosť slovenskej strany mal zareagovať jeho zástupca).

Návrh opatrení na zlepšenie spolupráce

- vzniknutú situáciu posúdiť a prerokovať na stretnutí hlavných hraničných splnomocnencov oboch štátov a prijať konkrétne opatrenia na odstránenie uvádzaných nedostatkov.

- na stretnutí hlavných hraničných splnomocnencov upozorniť ukrajinskú stranu na aktuálnosť ods. 2 čl. 16 Zmluvy medzi SR a Ukrajinou o režime na slovensko-ukrajinských hraniciach, spolupráci a vzájomnej pomoci v hraničných otázkach (Hraniční splnomocnenenci určujú spôsob preberania osôb, ktoré narušili štátne hranice. Zmluvné strany súhlasia, že ani jedna zmluvná strana nemá právo odmietnuť prijatie týchto osôb okrem prípadov, ktoré sa budú riešiť inými dohodami).
- s cieľom zamedzenia nelegálnej migrácie a účinnejšej ochrany štátnej hranice pred narušiteľmi prijať opatrenia na zintenzívnenie spolupráce.

Príloha 1: Počet zadržaných migrantov a ich štátna príslušnosť na úseku štátnej hranice Slovenskej republiky a Ukrajiny

A/ Smerujúcich z Ukrajiny do Slovenskej republiky			
Štátna príslušnosť	1998	1999	2000
India	74	261	477
Čína	47	134	256
Afganistan	81	561	233
Vietnam	16	12	131
Srí Lanka	26	383	96
Moldova	–	13	60
Pakistan	9	48	33
Slovensko	6	22	13
Bangladéš	5	13	8
Irak	1	13	8
Nepál	–	–	7
Ruská federácia	7	6	4
Irán	–	11	2
Rumunsko	4	2	2
Arménsko	–	1	1
Bhután	–	–	1
Gruzínsko	–	2	1
Siera Leone	–	–	1
Palestína	3	–	–
Kazachstan	–	1	–
Spolu do SR	295	1509	1355

B/ Smerujúcich zo Slovenskej republiky do Ukrajiny			
Štátna príslušnosť	1998	1999	2000
Afganistan	–	–	9
Moldavsko	7	6	7
Česká republika	–	–	4
Ruská federácia	–	–	3
Slovensko	7	9	3
SRN	–	–	1
India	6	7	–
Pakistan	2	–	–
Ukrajina	2	2	–
Bangladéš	1	14	–
Srí Lanka	–	9	–
Irak	–	3	–
Holandsko	–	1	–
Poľsko	–	1	–
Spolu zo SR	25	52	27
Spolu štátna hranica	317	1561	1382

Príloha 2: Štatistický prehľad počtu prípadov prevádzacstva na spoločnej štátnej hranici Slovenskej republiky a Ukrajiny v rokoch 1998, 1999, 2000.

Rok	Počet prípadov	Počet prevádzáčov	Počet prevádzaných osôb
1998	11	21	65
1999	24	52	1029
2000	11	18	249
Spolu	46	91	1343

III. MEDIÁLNY OBRAZ UKRAJINY NA SLOVENSKU A SLOVENSKA V UKRAJINE

Predseda:

Pavol Lukáč, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku

Hlavné referáty:

Petro Petryšče, prvý tajomník Vevfyslanectva Ukrajiny v Slovenskej republike
Pavol Vízdal, tretí tajomník Vevfyslanectva Slovenskej republiky v Ukrajine

Táto sekcia konferencie mala za cieľ:

1. zmapovať obraz obidvoch krajín v médiách druhej strany
2. analyzovať ako tento mediálny obraz ovplyvňuje vzájomné vzťahy.

Tézy hlavných referátov

PETRO PETRYŠČE, OBRAZ UKRAJINY V SLOVENSKÝCH MÉDIÁCH

Úvodná poznámka

- Ako vidia Ukrajinu, svojho blízkeho suseda, občania Slovenska, krajinu, s ktorou Slovensko nemá žiadne historické alebo územné problémy, krajinu s blízku Slovensku svojimi dejinami, kultúrou a jazykom? V tejto súvislosti mi dovoľte uviesť jeden citát z analýzy stavu slovenskej spoločnosti v roku 2000: „...kvalite dvojstranných vzťahov neprospeje mediálny obraz Ukrajiny, ktorý v očiach radového slovenského občana prakticky splyva s pojmom „ukrajinská mafia“.⁵⁶ Týmto konštatovaním slovenských expertov by vlastne bolo možné ukončiť vystúpenie na túto tému.
- Napriek tomu, má zmysel aspoň v stručnosti analyzovať ako o Ukrajine informovali slovenské médiá. Analyzované údaje obsahujú obdobie za roky 1999, 2000 a prvé štyri mesiace roku 2001. Je možné konštatovať, že počet publikácií venovaných ukrajinskej problematike v slovenských médiách postupne narastá. Ak v rokoch 1999 – 2000 bolo v slovenských centrálnych i regionálnych médiách uverejnených približne 250 správ, reportáží a rozhovorov týkajúcich sa Ukrajiny, tak iba za prvé štyri mesiace tohto roka ich bolo uverejnených už viac než 120.

⁵⁶ Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2000, s. 391.

Hlavné témy v roku 1999

- Slovenské médiá najviac informovali o prezidentských voľbách na Ukrajine, ktoré vyvolali na Slovensku značnú pozornosť. V tejto súvislosti, rad centrálnych denníkov vyslal svojich zvláštnych spravodajcov na Ukrajinu. V centrálnej tlači sa objavilo okolo 50 materiálov venovaných prezidentským voľbám v Ukrajine. Veľkú pozornosť venovali slovenské médiá sumitu hláv štátov Balticko-Čiernomorskej oblasti v Jalte, inaugurácii novozvoleného prezidenta Ukrajiny L.D. Kučmu a účasti na nej prezidenta Slovenskej republiky R. Schustera. Slovenské médiá široko informovali o udalostiach v súvislosti so súperením medzi Ukrajinou a Slovenskom o miesto nestáleho člena BR OSN. Celá séria publikácií sa venovala otázke zavedenia vízového režimu pre občanov Ukrajiny a problémom ukrajinsko-slovenskej spolupráce v obchodno-hospodárskej oblasti.

Hlavné témy v roku 2000

- V tomto roku viac než 20 mediálnych výstupov sa týkalo všeukrajinského referenda, ktoré sa konalo v mesiaci apríl. Pozitívnu odozvu v slovenských médiách vyvolala účasť Ukrajiny v medzinárodnej akcii odovzdania zvonov katedrále sv. Martina v Bratislave, ktorá spočívala v tom, že každá z piatich susedných krajín odovzdala jeden zvon. O tomto projekte, ktorého uskutočnenie podporila Ukrajina ako prvá, široko informovali slovenské médiá ale i médiá v ďalších stredoeurópskych krajinách.
- Viac než 15 materiálov v slovenských denníkoch bolo venovaných černo-byľskej téme. Pozitívne bolo hodnotené rozhodnutie prezidenta Ukrajiny o zatvorení jadrovej elektrárne v Černobyle i jeho realizácia. Podobne pozitívne odozvy a hodnotenia vyvolalo i stretnutie prezidentov oboch krajín 19. decembra 2000 v Užhorode.
- Slovenské médiá sa podrobne venovali informovaniu i analýze výsledkov prvej oficiálnej návštevy ukrajinského premiéra V.A. Juščenka na Slovensku a predovšetkým rokovaniu o hospodárskej spolupráci. Veľkú pozornosť slovenských médií vyvolala prezentácia ukrajinského úseku Eurázijského transportného koridoru pre tranzit ropy, organizovaná Vefvyslanectvom Ukrajiny za účasti premiéra ukrajinskej vlády V.A. Juščenka a podpredsedu slovenskej vlády I. Mikloša. O tejto prezentácii informovali všetky vedúce médiá, vrátane troch rozhovorov, ktoré poskytol ukrajinský premiér.

Zavedenie vízového režimu a „ukrajinská mafia“

- Je však potrebné zdôrazniť, že dlhodobou hlavnou témou pre slovenské médiá sa stala problematika možného zavedenia vízového režimu pre občanov Ukrajiny. Nehľadiac na celkovo pozitívny tón v slovensko-ukrajinských vzťahoch v roku 2000, „slovenská politická scéna získala novú

príťažlivú tému: víza⁵⁷ a tému tzv. „ukrajinskej mafie“. Potom čo v súčasnosti už bývalý minister vnútra SR L. Pittner vystúpil s „odhalením ukrajinskej mafie“, ktorá, podľa jeho slov, je aktívna aj na území Slovenska, časť slovenských médií, vedených „indiciami“, začala intenzívne lepit' obraz Ukrajincia – nelegálne pracujúceho v SR s kriminálnym podtónom a zároveň rozvíjať tému „ukrajinskej mafie“, čo vytvorilo priaznivé mediálne prostredie pre zdôvodnenie nevyhnutnosti zaviesť vízový režim pre občanov Ukrajiny. Pretože argumenty, ktoré poslúžili na zdôvodnenie nevyhnutnosti takéhoto kroku zo strany Slovenska, boli už podrobne analyzované v predchádzajúcich vystúpeniach, chcem iba uviesť, že niektoré z nich, podľa nášho názoru, nie sú schopné obstáť voči vecnej kritike. Nakoniec, vízový režim pre občanov Ukrajiny bol zavedený. Chceme iba obrátiť pozornosť na to, že sa tak stalo nehľadiac na skutočnosť, že „prezidenti krajín Visegrádskej štvorky sa dohodli inak“ (rozhovor prezidenta SR R. Schustera)⁵⁸ a že „Predsedovia vlád krajín V4 neboli schopní dosiahnuť spoločný názor v oblasti vízovej politiky“.⁵⁹

Témy v roku 2001

- Viac než 150 materiálov v prebiehajúcim roku bolo venovaných analýze vývinu vnútropolitickej a hospodárskej situácie v Ukrajine. Slovenské médiá informovali o udalostiach v súvislosti s tzv. kazetovým škandálom a kauzou Gongadze. Katastrofickým povodňami v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny a slovenskej pomoci jej obetiam bolo venovaných viac než 15 informačných materiálov. Slovenské médiá pokračovali venovať pozornosť vízovej problematike a najmä v súvislosti s negatívnymi dopadmi vízového režimu na činnosť slovenských turistických firiem, analyzovali sa problémy týkajúce sa ochrany spoločnej štátnej hranice, boju s nelegálnou migráciou (viac než 20 publikácií). Pozitívnu odozvu vyvolala organizácia niekoľkých umeleckých výstav ukrajinských umelcov, ktoré sa uskutočnili i vďaka podpore ukrajinského vefvyslanectva. Veľmi pozitívnu odozvu v slovenských médiách zaznamenala oficiálna návšteva ministra zahraničných vecí Ukrajiny A.M. Zlenka v Slovenskej republike.

Mediálne aktivity Vefvyslanectva Ukrajiny v SR

- Vefvyslanectvo sa snažilo poskytnúť občanom susedného Slovenska dôveryhodnú informáciu o udalostiach v Ukrajine a vysvetľovalo postoje ukrajinskej strany ohľadom konkrétnych otázok. V uvedenom období bolo v slovenských médiách zverejnených niekoľko nosných rozhovorov prezi-

⁵⁷ Národná obroda, 11. septembra 2000.

⁵⁸ Národná obroda, 30. mája 2000.

⁵⁹ Práca, 18. októbra 1999.

denta Ukrajiny, predsedov vlád Ukrajiny, predsedu parlamentu a ministrov zahraničných vecí Ukrajiny. Veľvyslanec Ukrajiny v SR J.O. Rylač vystúpil takmer dvadsaťkrát na stránkach hlavných denníkov a slovenskej periodickej tlače, poskytol rozhovor Slovenskej televízii a rozhlasu s cieľom vysvetliť aktuálne otázky dvojstranných vzťahov. Pracovníci veľvyslanectva takisto aktívne spolupracovali s slovenskými médiami. Pre informovanie slovenskej verejnosti veľvyslanectvo aktívne využíva i svoju internetovú stránku. Veľvyslanectvo udržiava plodné pracovné kontakty s vedúcimi slovenskými novinármi z tlačových periodík, rozhlasu, televíznych spoločností, TASR, Syndikátom novinárov Slovenska, a s redakciami periodických vydaní, ktoré vychádzajú v ukrajinskom jazyku – tlačovými orgánmi Zväzu Rusínov-Ukrajincov Slovenska (ZRUS) „Nove žytta“, „Dukla“, ukrajinským oddelením redakcie programov pre národnostné menšiny Slovenského rozhlasu.

- Na záver je potrebné zdôrazniť, že obraz Ukrajiny v slovenských médiách sa postupne mení pozitívnym smerom. Samozrejme, chceli by sme aby informačné materiály o Ukrajine boli prinajmenšom pesteršie a vyváženéjšie. V konečnom dôsledku, Ukrajina a Slovenska budú susedmi vždy a médiá obidvoch krajín môžu významne prispieť k budovaniu a rozvoju dobrých susedských vzťahov.

PAVOL VÍZDAL, MEDIÁLNY OBRAZ SLOVENSKA NA UKRAJINE

Význam mediálneho obrazu pre vzťahy susedných krajín

- V rozvoji všestranných vzťahov medzi dvoma susednými krajinami zohráva okrem reálnej politiky a ekonomiky, ktorá tieto vzťahy na najvyššej úrovni formuje, dôležitý význam aj predkladaný obraz vzájomnej spolupráce. Práve tento obraz sa na rozdiel od skutočných procesov prebiehajúcich medzi oboma aktérmi susedských vzťahov dostáva až priamo k jednotlivci a formuje jeho priamy či sprostredkovaný názor na krajinu. Častokrát je práve predkladaný mediálny obraz oveľa dôležitejší než samotné reálne uskutočňované vzťahy. Dôležitosť takejto „reklamy štátu“ dokumentuje aj skutočnosť, že politické procesy sú často formované práve mediálnym obrazom a nie naopak, ako by sme mohli predpokladať.
- Vo svojom vystúpení venovanom mediálnemu obrazu Slovenska na Ukrajine a teda tzv. slovacikám v ukrajinských hromadných oznamovacích prostriedkoch (HOP) budem vychádzať z časového obdobia rokov 1997 až 2000. Tu by som Vás chcel informovať, že podľa odhadu bude neskôr uvádzané číselné vyjadrenie predstavovať približne 80 % celkových informácií o SR, ktoré sa objavili v mediálnom priestore Ukrajiny. Tento nedostatok je bohužiaľ vyvolaný technickými možnosťami nášho monitoringu

obrovského množstva tlačových a elektronických HOP na Ukrajine. Údaje, o ktorých budeme neskôr hovoriť vychádzajú zo sledovania najmä celoplošných médií. Z regionálnych sa takmer výlučne jedná o média Zakarpatskej oblasti, ktoré pomerne v hojnom počte informujú o dianí na Slovensku. Z celkovej počtu zaznamenaných správ približne štvrtina bola publikovaná v regionálnych HOP Zakarpatska.

Slabý záujem ukrajinských médií o dianie na Slovensku

- Podľa výsledkov nášho monitoringu v priebehu štyroch ostatných rokov je mediálny obraz Slovenska na Ukrajine značne pozitívny. Čo je však rozhodujúce, tento trend nezvrátili ani natoľko citlivé témy ako zavedenie vízového režimu či informácie o plánoch výstavby novej vetvy plynovodu mimo územia Ukrajiny. Napriek pozitívnemu obsahu a zameraniu správ existuje vo vzájomnej informovanosti značne negatívny jav. Je ním podľa môjho názoru nízka intenzita informovania v ukrajinských médiách či už v elektronických alebo v tlačových o dianí na Slovensku. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že kvantita a čo je horšie ani kvalita informovanosti o SR na Ukrajine nezodpovedá úrovni akú by sme právom očakávali v susednej krajine, s ktorou nás navyše nezaťažujú žiadne negatívne súčasné či historické skúsenosti. Dovoľm si vysloviť predpoklad, že spomedzi susedných krajín sa o dianie v SR a o vykresľovanie slovenského obrazu najmenej zaujímajú práve ukrajinské HOP.
- Tento negatívny jav by však bolo-nezodpovedné pripisovať len, podľa môjho názoru, technickej skutočnosti, že na Slovensku reálne nepôsobí ani jeden predstaviteľ ukrajinských HOP (napriek tomu, že formálne sú registrovaní dvaja predstavitelia tlačových HOP). V podmienkach mediálnej globalizácie a internetu táto skutočnosť i keď je podstatná nie je podľa môjho názoru rozhodujúca. Vo svojej podstate má pre skvalitnenie a najmä pre kvantitatívny nárast mediálneho obrazu zásadný význam skôr dobyt po informáciách o SR resp. dianí v SR pre tzv. „priemerného ukrajinského spotrebiteľa informácií“. Tento dobyt, s výnimkou niekoľkých málo tém, ktoré vzišli zo slovenského informačného priestoru a zaznamenal ohlas v celej Európe, je bohužiaľ minimálny. Tu spočíva podstata slovenského informačného vaku na Ukrajine.

Prečo je dobyt po informáciách o Slovensku minimálny

- Priemerný obyvateľ Ukrajiny je vo svojej podstate osoba, ktorá prejavuje hlad po informáciách. Je to osoba zaujímajúca sa najmä o vnútropolitické informácie a správy z tzv. blízkeho zahraničia t.j. najmä z RF a z krajín bývalého ZSSR. Všetko však len po určitú mieru, ktorou je skutočnosť nakoľko ho dané informácie môžu osobne ovplyvniť, nakoľko sú pre neho potrebné a dotýkajú sa ho osobne. Je zjavné, že ponuka slovenského informačného priestoru do

kategórie takéhoto dopytu nepatrí. Vývoj v SR či už politický alebo ekonomický na rozdiel od vývoja v RF sa priemerného Ukrajinca nijako nedotkne a preto je aj pre médiá, ktoré informácie sprostredkovávajú nezáujímavý.

- Úroveň informovanosti resp. záujmu ukrajinských médií sa výrazne zvýšila po prvýkrát v roku 1999 kedy ZÚ zaznamenal 42 informácií rôzneho charakteru týkajúcich sa spoločnej kandidatúry SR a Ukrajiny na miesto nestáleho člena BR OSN. Po druhý krát sa tak stalo v roku 2000 kedy sa absolútne prioritnou témou v rámci slovacích stalo zavedenie vízového režimu voči Ukrajine. Takmer 30 % všetkých informácií v roku 2000 patrilo práve tejto téme. V minulom roku patrila k hlavným témam aj možnosť výstavby novej vetvy plynovodu obchádzajúcej územie Ukrajiny. Bez týchto konkrétnych tém, ktoré sa priamo dotýkali ukrajinského obyvateľstva v prípade zavedenia vízového režimu alebo ukrajinskej politickej či ekonomickej elity v prípade kandidatúry do BR OSN resp. plynovodu by boli informácie obmedzené na minimum a mediálny informačný priestor medzi SR a Ukrajinou by ostal takmer prázdny.

Hlavné témy a vývoj informovanosti o Slovensku

- Pre úplnosť je ešte nutné uviesť, že na Ukrajinu majú veľkú publicitu aj všetky oficiálne či pracovné návštevy slovenských predstaviteľov na Ukrajinu či ukrajinských na Slovensku. V tejto súvislosti môžeme očakávať, že témou č.1 by sa v tomto roku mala stať pripravovaná oficiálna návšteva prezidenta Ukrajiny L. D. Kučmu na Slovensku. Túto tendenciu môžeme dokumentovať aj na prioritných témach v roku 1999, ktorým sa venovali ukrajinské HOP.

Kandidatúry SR a Ukrajiny na miesto nestáleho člena BR OSN	TV – 10, Ro – 6, agentúry – 7, tlač – 19
Oficiálna návšteva predsedu NR SR J. Migaša na Ukrajinu	TV – 4, Ro – 2, agentúry – 2, tlač – 7
Oficiálna návšteva ministra ZV E. Kukana	TV – 4, Ro – 1, agentúry – 2, tlač – 4
účasť ukrajinského prezidenta L.Kučmu na inaugurácii prezidenta SR	TV – 3, Ro – 2, agentúry – 2, tlač – 5
Pracovná návšteva ŠTAT J. Figefa	TV – 2, Ro – 1, agentúry – 2, tlač – 3
Pracovná návšteva ministra vnútra SR	Agentúry – 3, tlač – 5
Pracovná návšteva náčelníka GŠ ASR	Agentúry – 1, tlač – 3

V roku 1999 ZÚ SR celkovo zaznamenal:

Televízne informácie o SR	29
Televízne informácie pripravené v spolupráci so ZÚ	7
Rozhlasové informácie	14
Informácie agentúrneho charakteru	22
Informácie v monitorovaných tlačových HOP	83

- K rozsahu publicity o SR v roku 1999 je nutné uviesť, že až na výnimky (rozhovory a materiály odvysielané v TV s príspevom ZÚ, informácie o oficiálnych a pracovných návštevách) išlo o informácie stručnejšieho charakteru. Zároveň je potrebné konštatovať, že len približne 3/4 tlačových informácií o SR, ktoré sú vyššie uvedené v číselnom vyjadrení, boli venované výlučne SR. Vo zvyšku informácií bola SR často krát len spomenutá.
- V roku 2000 v porovnaní s rokom 1999 došlo celkovo k miernemu nárastu slovacích (rapídny bol vzostup len agentúrnych správ) čo môžeme pripísať výhradne zavedeniu vízového režimu. Ukrajinské médiá napriek určitej miernej kritike sa k zavedeniu vízového režimu postavili vcelku neutrálne. K rozsahu publicity o SR je nutné uviesť, že v porovnaní s rokom 1999 ZÚ zaznamenal prechod od stručnejších informačných celkov k obširnejším.

Celkovo bolo v roku 2000 zaznamenaných:

Televíznych informácií	33
Televíznych informácií odvysielaných v spolupráci so ZÚ	6
Rozhlasových informácií	6 + 1
Informácií agentúrneho charakteru	72
Informácií v monitorovaných tlačových HOP	94

Prioritné témy, ktorým sa ukrajinské HOP v roku 2000 venovali:

Zavedenie vízového režimu	(TV – 6, Ro – 3, agentúry – 6, denníky – 9)
Informácie o možnosti zavedenia vízového režimu zo strany SR	(TV – 5, agentúry – 4, denníky – 13)
Oficiálna návšteva predsedu ukrajinskej vlády v SR	(TV – 6, Ro – 2, agentúry – 37, denníky – 9)
Informácie o možnosti výstavby novej vetvy plynovodu mimo územia Ukrajiny	(TV – 3, Ro – 1, agentúry – 6, denníky – 11)
Informácie o zdravotnom stave prezidenta R. Schustera	(TV – 3, agentúry – 11, denníky – 5)
Zadržanie expremiéra V. Mečiara	(TV – 5, agentúry – 6, denníky – 4)
Pracovná návšteva prezidenta R. Schustera v Zakarpatskej oblasti	(TV – 5, agentúry – 2, denníky – 2)

- Ďalšie témy: slovensko-ukrajinské konzulačné konzultácie a možnosti liberalizácie vízového režimu (5 článkov), SR a EÚ (5 článkov), oblasť slávnosti slovenskej národnosti menšiny v Zakarpatskej oblasti (4 články) a zadržanie nelegálnych migrantov na slovensko-ukrajinských hraniciach. Teraz by som sa rád vrátil k roku 1997 do čias fungovania bývalej slovenskej vlády. Na rozdiel od iných krajín, napr. ČR, MR či Rakúsko kde došlo k zásadnej zmene pri vykresľovaní slovenského obrazu z negatív-

nych kritických správ k pozitívnym, na Ukrajinu sa tento prerod neuskutočnil. Ani v rokoch 1997 – 1998 ukrajinské HOP dianie na Slovensku výrazne nekritizovali a rovnako ako v období rokov 1999 – 2000 ostali k dianiu v SR viac menej neutrálne.

Celkovo za rok 1997 bolo zverejnených:

Televíznych informácií	11
Televíznych informácií, ktoré boli odvysielané v spolupráci so ZÚ	5
Rozhlasových informácií	7
Informácií agentúrneho charakteru	35
Informácií v tlačových HOP	66

Hlavné témy:

Pracovné stretnutie predsedov vlád SR a Ukrajiny v Užhorode	(TV – 4, Ro – 3, agentúry – 19, tlač – 9)
Dni slovenskej kultúry na Ukrajine	
Priebeh súdneho sporu medzi SR a MR o SVD Gabčíkovo-Nagymaros	
Referendum o vstupe SR do NATO	
Pracovná návšteva ministra zahraničných vecí SR P. Hamzika na Ukrajine	
53. výročie SNP	

Charakter informácií

- Publicita ukrajinských médií o SR bola za obdobie roku 1997 i 1998 v rozhodujúcej miere objektívna a pozitívna. Za rok 1998 bolo zaznamenaných 55 samostatných informácií o SR. Určité negatívne informácie sa týkali kritiky bývalej vlády SR zo strany EÚ a USA v otázkach dodržiavania demokratických princípov a práv národnostných menšín. V rozhodujúcej miere o SR informovali centrálna média a z regionálnych hlavne média v Zakarpatskej oblasti.
- Rozhodujúca väčšina informácií o SR bola založená na prevzatí a následnom spracovaní správ medzinárodných tlačových agentúr. Informovanosť o dianí v SR prostredníctvom vlastných komentárov bola výnimkou. Len najvýznamnejšie udalosti v SR, ktoré mali vzťah k Ukrajine, resp. širší význam boli z ukrajinskej strany pokrývané špeciálnymi korešpondentmi. Samostatné skupiny zástupcov ukrajinských HOP sa zúčastnili na summite prezidentov krajín SVE v Levoči v januári 1998 a na parlamentných voľbách v SR v septembri 1998. Oboch akcií sa zúčastnili zástupcovia najväčších a ekonomicky najsilnejších HOP. Tlačová agentúra „Interfax-Ukraina“, štátna televízia UT – 1, štátny rozhlas atď. Koncom roku 1998 sa zvýšila frekvencia informácií o turistických možnostiach v SR.

Summit prezidentov krajín SVE v Levoči	(TV – 7, Ro – 4, agentúry – 15, denníky 10)
Parlamentné voľby	(TV – 3, Ro – 2, agentúry – 6, denníky – 5)
Pomoc Slovenska pri likvidácii následkov povodní v Zakarpatsku	(TV – 1, agentúry – 1, denníky – 3)
Zvolenie predsedu SDĽ J. Migaša za predsedu NR SR	
30. Výročie vstupu vojsk Varšavskej zmluvy na územie ČSSR	
Uvádzanie do prevádzky jadrovej elektrárne Mochovce (z ukrajinskej strany existovala podpora a pochopenie slovenských pozícií)	

Celkovo za rok 1998:

Televíznych informácií, ktoré sa týkali SR	17
Televíznych informácií, ktoré boli odvysielané v spolupráci so ZÚ	10
Rozhlasových informácií o SR	6
Informácie agentúrneho charakteru	26
Informácií v monitorovaných tlačových HOP	64

- Pre porovnanie uvádzame reportáže odvysielané v TV:
1997 – 11
1998 – 17
1999 – 29
2000 – 33
- Tu vidíme nárast čo môže znamenať pozitívnu tendenciu v informovanosti o SR, ale kvantitatívny nárast nebol podporený aj kvalitou a aj naďalej sa jedná o krátke obrazové celky väčšinou prevzaté z medzinárodnej siete.
- Tlačové HOP:
1997 – 66
1998 – 58
1999 – 83
2000 – 88
- Pri tlačových HOP je nárast menší ako u elektronických, ale na rozdiel od TV tu došlo ku kvalitatívnemu nárastu a začína sa postupne prejavovať prechod od stručnejších prevzatých informácií k rozsiahlejším autorským.

Perspektívy pre rok 2001 a záver

- Signifikantným pre ďalšie hodnotenie informovanosti o SR v ukrajinskom mediálnom priestore bude rok 2001. V tomto roku sa s výnimkou pripravovanej oficiálnej návštevy prezidenta L. Kučmu nepredpokladá mediálizovanie nejakej zásadnej otázky (ako tomu bolo v prípade zavedenia ví-

- zového režimu v roku 2000). Táto skutočnosť nám poskytne možnosť vyhodnotiť, či kvantitatívny a v prípade tlačovín i kvalitatívny rast bol vyvolaný len existenciou „ostrých“ tém alebo sa jedná o dlhodobý a priaznivý jav.
- S výnimkou informácií o bilaterálnych stretnutiach boli v priebehu posledných štyroch rokov najdôležitejšie tieto témy:
 - zavedenie vízového režimu (2000)
 - kandidátúra do BR OSN (1999)
 - dni slovenskej kultúry na Ukrajine (1997)
 - parlamentné voľby na Slovensku (1998)
 - Záverom je možné konštatovať, že len aktivizáciou vzájomných slovensko-ukrajinských vzťahov nielen na najvyššej úrovni ale aj na úrovni priamych medzifudských kontaktov môže dôjsť aj k aktivizácii obojstrannej výmeny medzi slovenským a ukrajinským informačným priestorom. Perspektívy osobne vidím hlavne v činnosti regionálnych HOP či už slovenských alebo ukrajinských.

IV. PROJEKT TISA: SPOLUPRÁCA MINISTERSTIEV OBRANY

Predseda:

Svitlana Mitrijeva, riaditeľka, Zakarpatské oddelenie Národného inštitútu strategických štúdií, Užhorod

Hlavné referáty:

Jurij Kolisnyk, Správa náčelníka ženijných vojsk, Generálny štáb Ozbrojených síl Ukrajiny

Ladislav Ivan, Sekcia integrácie a zahraničných vzťahov. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky

Cieľom rokovania tejto sekcie konferencie bolo posúdiť:

1. perspektívy vytvorenia spoločnej ženijnej jednotky v rámci projektu „Tisa“
2. spoluprácu ministerstiev obrany a ozbrojených síl Ukrajiny a Slovenska

Hlavné tézy prednesených referátov

JURIJ KOLISNYK, ÚLOHY A POSLANIE SPOLOČNÉHO ŽENIJNÉHO PRÁPORU „TISA“

Poslanie spoločného ženijného práporu

- Udalosti z nedávnej minulosti (katastrofické povodne v Zakarpatsku) potvrdili správnosť rozhodnutia ministrov obrán našich krajín vo veci vytvorenia mnohonárodnej ženijnej jednotky „Tisa“, činnosť ktorej bude zameraná na poskytovanie pomoci miestnemu civilnému obyvateľstvu pri likvidácii následkov živelných udalostí v povodí rieky Tisa. Na základe žiadosti hociktovej z účastníckych strán tohto projektu, na území ktorej došlo k živelnej katastrofe alebo existuje jej reálna hrozba, spoločný prápor bude nasadený s cieľom predísť katastrofe, eliminovať jej rozsah alebo likvidovať jej následky. Predpokladá sa, že hlavné úlohy práporu budú:
 - evakuácia obyvateľstva, techniky a majetku z oblasti živelnej pohromy
 - ochrana, dozor a distribúcia humanitárnej pomoci
 - obnova ciest, dopravnej infraštruktúry a hydrotechnologických zariadení
 - odstránenie závalov
 - upevnenie priehrad a zariadení regulujúcich riečne toky
 - stavba pontónových mostov a drenážnych systémov
 - dočasné zabezpečenie dodávok elektrickej energie
 - vyčistenie zdrojov pitnej vody a pod.

- Predpokladá sa, že prápor bude pozostávať zo spoločného velenia a jednotlivých národných jednotiek vyčlenených každou stranou pre účely práporu. Národné jednotky budú približne rovnaké čo sa týka počtu a budú sa vzájomne dopĺňať technickými zariadeniami tak, aby prápor mohol účinne plniť svoje úlohy. Spoločné velenie, resp. veliteľ bude pochádzať z tej strany, na území ktorej došlo k živeľnej katastrofe. Členmi spoločného velenia budú veliteľia národných častí, ktorí budú zástupcami veliteľa práporu, budú pôsobiť ako dôstojníci pre koordináciu činnosti a zabezpečenie spojenia. S cieľom zosúladenia činnosti sa budú konať pravidelné štábne cvičenia za účasti predstaviteľov všetkých strán.

Potreba v existencii práporu

- Povodne v rozvodí rieky Tisa sa stávajú pravidelným javom, boli sme svedkami i závažného znečistenia rieky otravnými látkami. V jari tohto roku postihli Zakarpatskú oblasť Ukrajiny ďalšie katastrofálne záplavy. V priebehu niekoľkých hodín bolo zatopených viac než 200 obcí, viac než 27 tisíc budov, z ktorých viac než 1000 bolo úplne zničených, 50 kilometrov ciest bolo vyradených z premávky, zahynulo 9 osôb. Ženijné vojsko Ukrajiny evakovalo viac než 1000 osôb, odstránilo tri vodné hrádze, vyčistilo 10 km riečnych tokov, zabezpečovalo dodávky elektrickej energie pre významné objekty hospodárskej a civilnej infraštruktúry, dodávky potravín pre postihnutých a pod. Napriek tomu, že povodne sa ukončili už pred dvomi mesiacmi, ženijné jednotky i naďalej pomáhajú miestnemu obyvateľstvu a orgánom verejnej správy pri prekonávaní ich následkov. Podobná situácia sa vyskytla i v Maďarsku i na Slovensku. Vyššie uvedené fakty svedčia v prospech vytvorenia spoločnej ženijnej jednotky.

Priebeh rokovaní a pozícia Ukrajiny

- Od podpísania Memoranda o porozumení ministrami obrany zainteresovaných krajín bol dosiahnutý značný pokrok v otázke vytvorenia spoločného ženijného práporu. Minulý rok, 26. marca v meste Vinohradovo sa počas stretnutia ministrov obrany Ukrajiny, SR, Maďarska a Rumunska uskutočnila prezentácia ukrajinskej národnej časti práporu. Na stretnutí bol odsúhlasený návrh maďarskej strany, aby budúci prápor plnil výlučne iba úlohy boja s prírodnými živelnými pohromami a ekologickými katastrofami v povodí rieky Tisa. Vo Vinohradove bol zároveň podpísaný protokol o ukončení prípravného štádia vypracovania projektu Tisa do konca roku 2000. Maďarský návrh bol predmetom expertných konzultácií, ktoré sa uskutočnili 7 – 9. júna 2000 v Senteši (Maďarsko). Experti vypracovali návrh zmien v Dohode o vytvorení spoločného mnohonárodného ženijného práporu. 20 – 22. septembra 2000 sa na Slovensku uskutočnilo ďalšie kolo expertných rokovaní. 4 – 5. októbra 2000 v Budapešti sa stretli zástupcovia náčelníkov

generálnych štábov a odsúhlasili pozmenený návrh dohody. Na tomto stretnutí bolo zároveň dohodnuté, že podpis dohody o vytvorení jednotky vládami zúčastnených krajín by sa mal uskutočniť do konca novembra 2000. Ukrajina bola pripravená podpísať dohodu k stanovenému dátumu, avšak, bohužiaľ, kvôli pozícii Maďarska bol podpis dohody odložený.

- Krokom správnym smerom bolo rokovanie premiérov Ukrajiny Viktora Juščenka a Maďarska Viktora Orbana, výsledkom ktorej bol návrh, aby ministri obrany Ukrajiny, Maďarska, Slovenska a Rumunska dokončili proces vytvorenia spoločného ženijného práporu do konca roku 2001.

Ukrajinská časť práporu Tisa

- V súlade s rozhodnutím ministra obrany Ukrajiny v novembri 1999 bola zriadená jednotka dislokovaná v meste Vinohradovo v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny, ktorá bude predstavovať ukrajinskú národnú časť mnohonárodného ženijného práporu Tisa. Zloženie jednotky:
 - počet príslušníkov: 179 osôb (20 dôstojníkov, 7 práporčíkov, 152 seržantov a vojakov, z ktorých 132 sú profesionálni vojaci)
 - velenie: 4 dôstojníci, štáb: 6 príslušníkov
 - spojárska čata (20 príslušníkov)
 - ženijná rota (85 príslušníkov), jej súčasťou sú: ženijná čata (29 príslušníkov), pontónová čata (22 príslušníkov)
 - ženijno-cestná rota (66 príslušníkov), jej súčasťou sú dve čaty po 21 príslušníkov, servisná čata (19 prísl.)
- V súčasnosti je táto jednotka zabezpečená nevyhnutnou technikou a odborníkmi a je pripravená plniť svoje úlohy. Jej kapacity umožňujú:
 - súčasne evakuovať 400 osôb a do 60 ton nákladu
 - ochraňovať 6 objektov a súčasne zabezpečovať 4 kolóny humanitárnej pomoci
 - odstraňovať závaly na cestách s rýchlosťou do 4 – 6 km za 24 hodín
 - upevňovať 1 – 2 hydrotechnologické zariadenia za 24 hodín
 - postaviť za 24 hodín drevené mosty do dĺžky 50 metrov a udržiavať 2 pontónové mosty v dĺžke do 40 m
 - zabezpečiť dodávky elektrickej energie pre 4 objekty
 - zabezpečiť dodávky pitnej vody pre obyvateľstvo – do 100 kubikov/24 hodín

Záver

- Ministerstvo obrany Ukrajiny zastáva názor, že projekt „Tisa“ je perspektívny pre spoluprácu armád našich krajín. Okrem toho, že jeho realizácia má ľudský cieľ – pomôcť obyvateľstvu a miestnym orgánom verejnej správy pri boji so živelnými pohromami, – posilní dobré susedské vzťahy a dôveru, zjednotí armády našich krajín tak ako nás zjednotila Tisa, táto veľmi krásna ale i rozmanitá rieka.

LADISLAV IVAN, VOJENSKÁ SPOLUPRÁCA S UKRAJINOU A PROJEKT „TISA“

Slovensko-ukrajinské vzťahy

- Úspešný rozvoj slovensko – ukrajinských vzťahov je plne v záujme Slovenskej republiky a jej občanov a patrí medzi priority slovenskej zahraničnej politiky, čo je obsiahnuté aj v Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky, kde sa píše: „Trvalá pozornosť bude venovaná rozvoju vzťahov s Ukrajinou, ktorá je našim najväčším susedom“. Spolupráca Slovenskej republiky s Ukrajinou je založená na uznávaní blízkych alebo rovnakých hodnôt ako aj z blízkej zahraničnopolitickej orientácie oboch krajín. Jednou zo zahraničnopolitických priorít Ukrajiny, rovnako ako Slovenskej republiky, je integrácia do Európskej únie. Stačí bežný laický pohľad na mapu Európy a musí byť každému jasný kľúčový strategický význam Ukrajiny v regióne východnej Európy. Jej poloha, veľkosť, početnosť obyvateľstva a veľký ekonomický potenciál zohrávajú v európskej bezpečnostnej politike nezastupiteľné miesto. Tieto skutočnosti sa premietli do politických krokov Európskej únie, ktorá podpísala s Ukrajinou, ako jednou s prvých krajín SNŠ, Dohodu o partnerstve a spolupráci a stala sa jej najväčším donorom zahraničnej pomoci. S cieľom posilnenia strategického partnerstva bola na summite Európskej únie v Helsinkách prijatá spoločná stratégia Európskej únie voči Ukrajine, ktorej hlavnými cieľmi sú podpora demokratickej a ekonomickej transformácie na Ukrajine, zaistenie stability a bezpečnosti na európskom kontinente a riešenie problémov celoeurópskeho významu a podpora intenzívnej spolupráce medzi Európskou úniou a Ukrajinou v kontexte rozširovania Európskej únie.
- Ukrajina sa zasadzuje za úzku a efektívnu spoluprácu s NATO, avšak zámerom nie je získať členstvo v aliancii. Slovenská republika rešpektuje súčasný postoj Ukrajiny k jej vstupu do Aliancie. Postavenie Ukrajiny v regióne dokumentuje aj podpísanie Charty o osobitnom partnerstve medzi Ukrajinou a NATO, ktorá bola podpísaná 9. júla 1997 v Madride. Na základe implementácie Charty je možné zaznamenať celý rad aktivít. Rozvoj vzťahov medzi Ukrajinou a NATO koordinuje špeciálny medzirezortný výbor, pričom v súčasnosti sa spolupráca rozvíja na základe implementácie „Štátneho programu spolupráce s NATO do roku 2001“. Za istý historický míľnik možno považovať zasadnutie Komisie NATO-Ukrajina na veľvyslaneckej úrovni, ktoré sa uskutočnilo 1. marca 2000 po prvý raz v Kyjeve.
- Ak pre Európu ako celok má Ukrajina taký veľký význam, platí to dvojnásobne o Slovensku. Nie len preto, že je našim najväčším susedom, hoci najkratšími hranicami, ale sme s ňou viazaní tradičnými sociálnymi, ekonomickými i kultúrnymi väzbami, jazykovou i náboženskou príbuznosťou, ako aj vzájomnou prítomnosťou menšín. Rozvoj dobrých susedských vzťahov s Ukrajinou je národnoštátnym záujmom Slovenskej republiky. Ich roz-

voj je umožnený aj neexistenciou otvorených otázok medzi našimi krajinami, ako aj bezproblémovým historickým pozadím. Slovenská republika má záujem na rozvoji Ukrajiny ako demokratického, ekonomicky silného a stabilného štátu, ktorého kroky aj naďalej budú viesť k bezpečnej a stabilnej Európe a k členstvu v Európskej únii. Samostatnosť a nezávislosť Ukrajiny je dôležitým bezpečnostným faktorom pre Slovenskú republiku. Preto Slovensko trvalo podporuje budovanie Ukrajiny na politicky i ekonomicky stabilný a prosperujúci štát s transparentnou trhovou ekonomikou a rozvinutou demokraciou. Tieto ciele Ukrajina môže dosiahnuť len v spolupráci s vyspelou Európou a preto Slovenská republika podporuje jej záujem o hlbšiu previazanosť s touto časťou nášho kontinentu. V súlade so stratégiou Európskej únie voči Ukrajine Slovenská republika podporuje snahu Ukrajiny o integráciu do európskych štruktúr. Približovanie nezávislej, bezpečnej a ekonomicky silnej Ukrajiny k EÚ a NATO je jedným z predpokladov zvýšenia úrovne bezpečnosti Slovenska. V slovensko – ukrajinských reláciách veľmi pozitívne pôsobí fakt, že Ukrajina podporuje vstup Slovenska do NATO.

Vojenská spolupráca

- Spolupráca medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou vo vojenskej oblasti je organickou súčasťou celkových vzťahov medzi obidvoma krajinami a platia pre ňu všetky tie charakteristiky, ktoré už odzneli pri celkovej charakteristike slovensko – ukrajinských vzťahov. Prvé kontakty medzi rezortmi obrany oboch krajín boli nadviazané po vzniku Slovenskej republiky, ktoré vyústili do prípravy základného dokumentu, určujúceho obsah a formy spolupráce a to Dohody medzi Ministerstvom obrany Slovenskej republiky a Ministerstvom obrany Ukrajiny o spolupráci vo vojenskej oblasti, ktorá bola podpísaná 28. októbra 1993 ministrami obrany obidvoch krajín. Z hľadiska zmlúv daného typu, ktoré podpísalo Ministerstvo obrany Slovenskej republiky aj s inými krajinami členmi NATO, ako aj s krajinami mimo Aliancie, ide o štandardnú zmluvu vymedzujúcu oblasti, v ktorých sa zmluvné strany rozhodli spolupracovať, ako aj formy spolupráce. Dohoda nadväzuje na základnú Dohodu o dobrých susedských vzťahoch, priateľstve, vzájomnej výhodnosti a spolupráci medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou podpísanou 29. júna 1993. Jej cieľom bolo a je vytvorením právnych základov spolupráce napomôcť kontaktmi medzi ozbrojenými silami oboch susedných krajín prehĺbeniu dôvery, stability a bezpečnosti v regióne.
- Dohoda vymedzuje širokú škálu oblastí, v ktorých obe strany chcú spolupracovať, od prípravy a riadenia ozbrojených síl, cez vzájomnú výmenu informácií o nových druhoch zbraní a vojenskej techniky, ktoré sa predpokladajú pre výzbroj armád oboch krajín, spoluprácu orgánov letectva a protivzdušnej obrany, pri výmene informácií o situácii vo vzdušnom

priestore v prihraničných oblastiach, až po meteorologické a hydrologické zabezpečenie ozbrojených síl, vojenskú topografiu a geodéziu a iné. Dohoda stanovuje aj základné formy, ktorými sa môžu zabezpečiť úlohy jednotlivých oblastí. Medzi najdôležitejšie formy spolupráce patria oficiálne a pracovné stretnutia ministrov obrany, náčelníkov generálnych štábov a ďalších vysokých funkcionárov rezortu obrany. Ďalšími formami, ktorými sa uskutočňuje spolupráca sú pracovné stretnutia odborníkov jednotlivých oblastí, vzájomná výmena informácií a dokumentov, konferencie, semináre a rozširujúca sa spolupráca odborníkov jednotlivých katedier vojenských vysokých škôl. Nakoľko ide o spoluprácu v oblastiach, ktoré z hľadiska bezpečnosti oboch krajín sú značne citlivé, Dohoda upravuje aj režim ochrany informácií a správ nadobudnutých v priebehu spolupráce v súlade so svojim zákonodarstvom. Na základe podpísanej Dohody sa každoročne dorokováva a podpisuje plán spolupráce na daný kalendárny rok, ktorý obsahuje konkrétne aktivity s ďalšími podrobnými informáciami.

- Vývoj na európskom kontinente a v regióne – obe strany sa prihlásili k účasti v programe „Partnerstvo za mier“, začatie prístupového procesu krajín V – 4 do NATO, ako aj v slovensko – ukrajinských vzťahoch – viedlo obe ministerstvá obrany k vypracovaniu a podpisu Protokolu medzi Ministerstvom obrany SR a Ministerstvom obrany Ukrajiny o rozšírení spolupráce. Protokol vytvára priestor na rozvoj spolupráce aj v oblastiach, ktoré v Dohode neboli obsiahnuté, ako sú spolupráca vo vojensko – technickej oblasti medzi vojenskými výskumnými pracoviskami, spolupráca pri modernizácii a opravách vojenskej techniky, ktorá v oboch armádach mala rovnaký pôvod a vyžadovala rovnaké postupy pri jej modernizácii a opravách, výmena študentov vojenských vysokých škôl, možnosť vykonania bojových streľieb a taktických cvičení s bojovou streľbou na polygónoch Slovenskej republiky a Ukrajiny a ďalšie. Realizácia aktivít v niektorých oblastiach, ktoré sú spomenuté v Protokole, v ďalšom období vyžiadali spracovanie a podpis dielčich zmlúv upravujúcich režim spolupráce v daných oblastiach. Takýmto zmluvami sú Protokol o spolupráci medzi Ministerstvom obrany Slovenskej republiky a Ministerstvom obrany Ukrajiny v oblasti protivzdušnej obrany (podpísaný 26. februára 1997 v Kyjeve) a Protokol medzi Ministerstvom obrany SR a Ministerstvom obrany Ukrajiny o spolupráci v oblasti vojenského vzdelávania (podpísaný 7. júna 2000). Prvý protokol má veľký význam aj z hľadiska posilňovania dôvery medzi Slovenskom a Ukrajinou, lebo rieši aj citlivú otázku letov vojenských lietadiel v hraničnom pásme zmluvných strán a zakotvuje povinnosť ohlasovania takýchto letov v 48 hodinovom predstihu. Druhý protokol o spolupráci v oblasti vojenského školstva vytvára podmienky pre štúdium poslucháčov na vojenských vysokých školách z jednej zo zmluvných strán v druhej krajine. Treba otvorene povedať, že obsah protokolu sa ešte reálne neprejavil, nakoľko bol podpísaný v júni minulého roku a nemohol mať dopad na prebiehajúci školský rok. Očakávame však, že po vyšpeči-

fikovaní tých študijných odborov, o ktoré má jedna zo strán záujem, budú sa v nasledujúcich rokoch realizovať výmeny študentov, hlavne v pozgraduálnych špeciálnych kurzoch.

- Upevňovanie dôvery medzi našimi krajinami bolo a je v centre pozornosti rezortu obrany Slovenskej republiky. To motivovalo Ministerstvo obrany SR vypracovať s Ukrajinou Dohodu medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Ukrajiny o doplnkových opatreniach na budovanie dôvery a bezpečnosti, ktorá bola podpísaná 30. augusta 2000 ministrami obrany oboch krajín. Tu treba vyzdvihnúť, že Slovenská republika má obdobnú dohodu podpísanú len s Maďarskou republikou. Cieľom Dohody je prispieť k zvyšovaniu transparentnosti oboch armád a k prehĺbeniu ich vzájomnej spolupráce v súlade s odporúčaním čl. 138 Viedenského dokumentu 1999 o rokovaníach o opatreniach na posilnenie dôvery a bezpečnosti. Dohoda obsahuje ustanovenia týkajúce sa predbežného oznamovania a pozorovania vojenských činností a režimu ich overovania. Pokiaľ ide o vojenskú činnosť vzdušných a pozemných síl, dohoda v porovnaní s Viedenským dokumentom 1999 znižuje limity počtov zúčastnených osôb a hlavných zbraňových systémov, pri ktorých vzniká povinnosť vopred oznamovať takúto činnosť druhej zmluvnej strane a pozvať jej pozorovateľov. Dohoda v podstate preberá tie isté spôsoby overovania, ktoré sú už zaužívané medzi štátmi OBSE na základe Viedenského dokumentu 1999. Určuje však osobitné kvóty inspekcii a vyhodnocovacích návštev, ktoré budú využívať len zmluvné strany tejto dohody. Všetky oznámenia súvisiace s dohodou si budú zmluvné strany posilať prostredníctvom komunikačnej siete OBSE. Znamená to, že o všetkých aktivitách bude priebežne informované nielen ústredie, ale aj ostatné účastnícke štáty OBSE. K tejto dohode chceme ešte poznamenať, že prebehol ratifikačný proces a do platnosti vstúpi 26. mája 2001. Za implementáciu uvedenej dohody je zodpovedné, tak ako aj Viedenského dokumentu 1999, Slovenské verifikačné centrum Ministerstva obrany Slovenskej republiky, ktoré má k tomuto účelu vytvorený špecializovaný tím pracovníkov s veľkými medzinárodnými a verifikačnými skúsenosťami. Prvá návšteva ukrajinských verifikátorov sa uskutočnil už budúci týždeň, v dňoch vstúpenia do platnosti uvedenej dohody.
- Veľmi pozitívne sa vyvíja spolupráca medzi Vojenskou akadémiou v Lipovskom Mikuláši a Národnou akadémiou obrany Ukrajiny a Vojenskou leteckou akadémiou v Košiciach a Charkovskou vysokou leteckou školou. Taktiež sa rozvíja spolupráca medzi Západným vojenským okruhom Ozbrojených síl Ukrajiny a Veliteľstvom pozemných síl Armády SR, čo sa v tomto roku konkretizuje v účasti dôstojníkov Armády SR ako pozorovateľov na cvičení Štít mieru 2001, stretnutí príslušníkov 128. divízie 38.az v Mukacheve a brigády z Prešova. Aktívne sa rozvíjajú kontakty medzi leteckými silami oboch armád. Tu treba vyzdvihnúť plánovanú pracovnú návštevu veliteľa vojsk leteckva Ukrajiny a účasť veliteľa Vzdušných síl Armády SR s delegáciou na taktickom cvičení s bojovou streľbou ako pozorovateľa.

Problémy spolupráce

- Ako som v predchádzajúcej časti ukázal, existuje široká zmluvná základňa slovensko – ukrajinskej spolupráce vo vojenskej oblasti a prakticky pokrýva každú oblasť obojstranného záujmu. Praktická spolupráca sa realizuje prostredníctvom plánu dvojstrannej spolupráce, ktorý sa uzatvára na príslušný kalendárny rok. Plán na rok 2001 obsahuje 20 aktivít, rovnomerne rozložených do obidvoch krajín. Pre objektivitosť treba poznamenať, že napriek deklarovanej snahe obidvoch strán o spoluprácu, nepodarilo sa zatiaľ dostať jej obsah do konkrétnej a vecnej roviny a to z niekoľkých dôvodov. Prvé roky spolupráce boli poznamenané hľadaním oblastí spoločného záujmu a prípravou nevyhnutných zmluvných dokumentov pokrývajúcich vecne príslušné oblasti. Toto obdobie bolo charakteristické aj častým odrieknutím už dohodnutých aktivít z dôvodu zložitej finančnej situácie u východného partnera. Ďalšou nevýznamnou príčinou je už niekoľko rokov pretrvávajúca reforma Armády Slovenskej republiky, ktorá spôsobila zrušenie štruktúr participujúcich na spolupráci. Podobnou reformou ozbrojených síl zasapia aj naši ukrajinskí priatelia. Nehovorím tým proti nevyhnutnej reforme, len konštatujem fakt, že musel prejsť nejaký čas, kým nové vojenské štruktúry našli svojich prirodzených partnerov. Napriek tomu vysokú aktivitu predstavujú kontakty medzi vedúcimi funkcionármi rezortu – minulý rok sa uskutočnilo stretnutie ministrov obrany, náčelníkov generálnych štábov. V tomto roku je plánované stretnutie náčelníkov generálnych štábov, veliteľov letectva a tiež ministrov obrany. Tu chcem poznamenať, že stretnutie ministrov sa malo uskutočniť 13. – 14. mája v Kyjeve, no žiaľ odvolanie premiéra parlamentom Ukrajiny spôsobilo odloženie tejto návštevy na vhodnejší termín. Chcem ale zdôrazniť, že Ministerstvo obrany má veľký záujem na uskutočnení stretnutia ministrov obrany v čo najkratšom vhodnom čase po menovaní novej ukrajinskej vlády.

Pôvodný zámer projektu Tisa

- Teraz mi dovoľte, aby som povedal niekoľko myšlienok k projektu TISA. Všeobecne medializovaný projekt TISA je vlastne rozhodnutie štyroch krajín, Ukrajiny, Maďarska, Rumunska a Slovenska na vytvorenie mnohonárodnej ženíjnej jednotky, ženíjného práporu, ktorého základným poslaním bude poskytnúť pomoc miestnemu obyvateľstvu a zúčastniť sa na znižovaní škôd pri katastrofách v povodí rieky Tisa na území štátov zmluvných strán. Vytvorenie práporu inicioval prezident Ukrajiny Leonid Kučma. Pôvodným zámerom bolo zapojiť do práporu národné moduly Maďarskej republiky, Rumunska a Ukrajiny s cieľom vytvoriť prápor, ktorý by plnil typické ženíjné úlohy v rámci mierových síl OSN a OBSE a úlohy pri likvidácii následkov katastrof v povodí rieky Tisa na území štátov zmluvných strán. Diskusie medzi zainteresovanými stranami viedli k poznaniu, že plnenie úloh v rámci OSN a OBSE síce medzinárodne zviditeľní prápor, ale

neumožní jeho využitie pre riešenie katastrof vo vlastných krajinách. To hneď z dvoch dôvodov: po prvé, vyslaný prápor ďaleko za hranice materskej krajiny a plniaci dôležité úlohy v medzinárodných misiách, nemôže byť okamžite stiahnutý pre potreby vo vlastnej krajine, čiže by nemohol plniť svoju domácu úlohu. Po druhé, ženíjné jednotky pôsobiace v misiách plnia obsahovo odlišné úlohy, ako odstraňovanie následkov vodných katastrof, respektíve ich predchádzanie. Väčšinou sú využívané na odmiňovanie práce, stavanie ciest a mostov a podobne. Ich špecializácia a aj technické vybavenie zodpovedá úlohám, ktoré plní. Na riešenie úloh počas povodní sa vyžaduje iný výcvik a iná technika. Žiaľ to plne potvrdili aj povodne na jar 1999, po ktorých ukrajinská strana sa obrátila na Armádu Slovenskej republiky s ponukou pripojiť sa k predmetnému projektu. Po krátkom zvažovaní, ktoré vyplynulo z toho, že ešte nebol známy nový model rozmiestnenia jednotiek Armády SR, po ukončení prvej etapy jej reformy, slovenská strana zaujala k ponuke kladné stanovisko s tým, že ponúkla do pripravovaného práporu ženíjnú jednotku v sile roty.

Vývin projektu a pozícia Slovenska

- Po nevyhnutných konzultáciách odborníkov myšlienka mnohonárodného ženíjného práporu v máji 2000 dospela do štádia, keď 26. mája ministri všetkých štyroch krajín v Užhorode podpísali Memorandum o zámysle vytvoriť mnohonárodný ženíjný prápor. Poslaním práporu bude poskytnúť pomoc obyvateľom postihnutým v dôsledku katastrof a zúčastňovať sa na likvidácii škôd spôsobených katastrofami na území povodia rieky Tisa. Týmto rozhodnutím sa zmenil pôvodný účel, na ktorý bude prápor vytvorený. Upustilo sa od účasti na medzinárodných misiách OSN a OBSE. Na stretnutiach expertných skupín zmluvných strán sa v priebehu roku 2000 pracovalo na texte návrhu medzinárodnej dohody, v súlade s novým poslaním práporu s tým, že boli z textu vypustené pasáže týkajúce sa mierových síl OSN a OBSE. Dohoda je pripravená a vláda SR ju na svojom zasadnutí v novembri 2000 schválila a splnomocnila ministra obrany na podpis uvedenej dohody. Doteraz však nie je podpísaná, lebo schvaľovací proces v jednotlivých krajinách ešte nebol ukončený.
- Armáda Slovenskej republiky nebude vytvárať na začlenenie do práporu zvláštnu ženíjnú jednotku, ale má vyčlenenú jednotku z už existujúcich organizačných štruktúr so sídlom v Trebišove. Vyčlenená slovenská jednotka je pripravená na plnenie úloh a veliteľstvo jednotky na začlenenie do stanovených funkcií pri plánovanom veliteľsko – štábnom cvičení. Dohoda stanovuje, za akých podmienok sa má poskytnúť pomoc. O pomoc musí požiadať jedna zo zmluvných strán, na ktorej území došlo ku katastrofe. Dôležitým ustanovením dohody je deklarovanie, že dohoda sa netýka práv a povinností zmluvných strán vyplývajúcich z už uzatvorených medzinárodných zmlúv, a nie je zameraná proti žiadnemu tretiemu štátu. Dohoda

je otvorená na podpis ktorémukolvek štátu v regióne a jej cieľom nie je vytvorenie vojenskej aliancie. Rozhodnutia týkajúce sa práporu budú prijímať na základe vzájomného súhlasu všetkých strán.

- Najvyššími vykonávacími orgánmi tejto dohody sú ministri obrany a generálne štáby zmluvných strán. S cieľom urýchliť a zabezpečiť odborné podklady pre rozhodovací proces o činnosti práporu bude vytvorená riadiaca skupina a mnohonárodná pracovná skupina. Riadiaca skupina rieši rôzne technické záležitosti a otázky týkajúce sa velenia práporu, vedúcich funkcií, štruktúry, výzbroje, výcviku a prípravy, ako aj financovanie súvisiace s vykonávaním jej činnosti. Odo dňa nadobudnutia platnosti tejto dohody sa budú zmluvné strany striedať vo funkcii predsedu riadiacej skupiny v poradí podľa anglickej abecedy. Mnohonárodná pracovná skupina sa bude tvoriť z technických odborníkov ministerstiev obrany, generálnych štábov a štábov druhov vojsk. Podrobnosti budú zapracované do technickej dohody, ktorá bude vypracovaná po podpísaní medzivládnej dohody.
- Mnohonárodný ženíjny prápor bude tvorený národnými jednotkami – rotami. Do národných jednotiek zmluvné strany prispievajú približne rovnakými počtami, ktoré sa budú pohybovať v rozmedzí 100 až 200 osôb podľa charakteru konkrétnych úloh, ktoré bude prápor plniť. Štruktúra národných jednotiek bude tvorená podľa vnútroštátnych právnych predpisov zmluvných strán. Národné jednotky budú používať vlastnú výzbroj a nebudú vyvážať do priestoru činnosti práporu zbrane ani muníciu. Veliteľa, náčelníka štábu a priame velenie práporu vymenúva každá zmluvná strana. To znamená, že každá zmluvná strana má pripravené velenie práporu. Ak prápor plní úlohy na území jednej zo zmluvných strán, velí mu veliteľ určený tou zmluvnou stranou, na území ktorej prápor vykonáva činnosť, pričom veliteľa určení ostatnými zmluvnými stranami sú jeho zástupcami. Podľa dohody prápor bude vykonávať raz ročne spoločné veliteľsko – štábne cvičenie na území jednej zo zmluvných strán. Predpokladá sa, že na cvičení sa bude zúčastňovať len velenie a štáb práporu. Výcvik národných jednotiek bude plánovať a vykonávať každá zmluvná strana samostatne.
- Dôležitou súčasťou dohody je stanovenie finančných podmienok nasadenia práporu. V prípade nasadenia práporu budú pracovné sily bezplatne poskytnuté na zníženie škôd. Zmluvné strany poskytnú finančnú a logistickú podporu pre národné jednotky na uskutočnenie činnosti, ktoré sa majú vykonať na príslušných územiach ich štátov. V prípade spoločnej činnosti logistickú podporu práporu zabezpečuje žiadajúca zmluvná strana na vlastné náklady. Náklady na príchod a odchod z priestoru spoločnej činnosti práporu nesie každá zmluvná strana. V prípade nasadenia národných jednotiek na území štátu žiadajúcej zmluvnej strany je poskytnutie potrebných zdrojov na prvé tri dni samostatnou povinnosťou každej zmluvnej strany. Žiadajúca zmluvná strana zabezpečí bezplatnú zdravotnú a lekársku pomoc.

- Pôsobenie jednotiek v zahraničí vždy naráža na právne otázky, ktorými sa činnosť jednotky má riadiť. V tomto prípade právne otázky spojené s činnosťou práporu sa budú riadiť pravidlami ustanovenými v Zmluve medzi štátmi, ktoré sú stranami Severoatlantickej zmluvy, a inými štátmi zúčastnenými v Partnerstve za mier vzťahujúcej sa na štáty ich ozbrojených síl (NATO PfP SOFA) podpísanej 19. júna 1995. Ide predovšetkým o prechod štátnych hraníc, riešenie škôd a trestnoprávne otázky.

Záver

- Všetky tieto aktivity krajín regiónu dokazujú, že náš región si uvedomuje svoju zodpovednosť za bezpečnosť a stabilitu nie len vlastného regiónu, ale celej Európy. Tieto aktivity Slovenskej republiky sledujú aj náš najzákladnejší cieľ – pripraviť ozbrojenú silu Slovenskej republiky na členstvo v Aliancii, čo je našim životným záujmom. A je len dobré, že máme takých susedov, ktorí nám v tom pomáhajú a podporujú nás. Takým susedom je aj Ukrajina, čo nás zaväzuje k stále intenzívnejšej a obsažnejšej spolupráci v prospech oboch našich armád, v prospech oboch našich krajín.

V. TRANZIT ZEMNÉHO PLYNU A ROPY NA EURÓPSKE TRHY

Predseda:

Karel Hirman, týždenník Trend

Hlavné referáty⁶⁰

Anatolij Rudnik, generálny riaditeľ, štátna spoločnosť Ukrtransgaz
Ľubomír Buňak, generálny riaditeľ, štátna akciová spoločnosť Magistrálna ropovody Družba

Cieľom rokovania tejto sekcie konferencie bolo posúdiť nasledujúce otázky:

1. Možnosti spolupráce pri tranzite zemného plynu
2. Rozdielne prístupy oboch strán k otázke výstavby tzv. plynovodu Jamal 2
3. Perspektívy spolupráce pri tranzite ruskej i kaspickej ropy

Hlavné tézy prednesených referátov

ANATOLIJ RUDNIK, TRANZIT ZEMNÉHO PLYNU CEZ ÚZEMIE UKRAJINY: SPOHLIVOSŤ A EFEKTÍVNOSŤ

Kapacita ukrajinského tranzitného systému

- Charakteristickou črtou plynárenského priemyslu nášho kontinentu je veľká vzdialenosť regiónov ťažby plynu od hlavných užívateľov tohto paliva. V tejto súvislosti sa robia prísne opatrenia na ohľadne spoľahlivosti systému dodávky plynu užívateľom. V ropno-plynárenskom komplexe Ukrajiny významná úloha spravodlivo patrí systému prepravy plynu. Systém prepravy plynu (SPP) Ukrajiny je najvýkonnejší vo svete čo sa týka objemu tranzitu plynu cez svoju sieť a vykonáva dve základné funkcie: zabezpečenie užívateľov našej krajiny plynom a tranzit ruského prírodného plynu do európskych krajín.
- Súčasťou SPP je 36,7 tis. km plynovodov vrátane kompresorovej stanice, 13 podzemných zásobníkov plynu (PZP), siete staníc distribuujujúcich plyn (SDP) a plynomerných (PMS) staníc. Operátorom systému na prepravu plynu na Ukrajinu je dcérska akciová spoločnosť „Ukrtransgaz“ (35,6 tis. km

plynovodov a 12 PZP) a štátna akciová spoločnosť „Čornomornaftogaz“ (1,1 tis. km plynovodov a 1 PZP)", ktoré sú súčasťou Národnej akciovej spoločnosti „Naftogaz Ukrajiny“.

- Prepravný plynový systém dcérskej spoločnosti „Ukrtransgaz“, okrem 35,6 tis. km plynovodov a 12 PZP pozostáva z 71 kompresorových staníc (705 GPA so základným výkonom 5,4 tis. MW), 1358 staníc distribuujujúcich plyn (SDP) a sieť pohraničných a vnútorných plynomerných staníc (PMS). Priepravná kapacita systému dodávky plynu na vstupe na Ukrajinu predstavuje 288 mld. m³, na výstupe je to 172 mld. m³ plynu za rok, vrátane 135 mld. m³ do európskych krajín.

Medzinárodné prepojenie a spolupráca so Slovenskom

- Ukrajinský systém tranzitu plynu je tesne spojený so systémami susedných európskych štátov – Slovenska, Poľska, Bieloruska, Ruska, Rumunska, Moldavska, Maďarska a cez ne je integrovaný do celoeurópskeho plynovej siete, preto sa dá povedať bez preháňania, že ukrajinský tranzitný systém je mostom medzi oblasťami ťažby plynu – Ruskom a Strednou Áziou – a užívateľmi priemyselne rozvinutej Európy.
- Spolupráca medzi ukrajinskými a slovenskými plynárenskými firmami má staré tradície a trvá desaťročia od čias prvých dodávok ukrajinského, a dodnou aj ruského, zemného plynu do krajín Európy (rok 1967). V súčasnosti dcérska spoločnosť „Ukrtransgaz“ pokračuje v spolupráci s firmou Slovenský plynárenský priemysel v rámci dohody o pohraničnej spolupráce a dispečerskej dohody.

Preprava zemného plynu z Ruska

- Základný tok exportných dodávok ruského plynu (okolo 90%) sa uskutočňuje cez územie Ukrajiny (z čoho 75% pokračuje v smere Slovenska). Ukrajinský systém je schopný zabezpečiť tranzit rastúcich objemov plynu. V súčasnosti existuje technická možnosť pre zvýšenie tranzitu plynu do krajín strednej a západnej Európy z faktickej úrovne 110 na 135 mld. m³ za rok bez rozšírenia systému prepravy plynu. Systém prepravy plynu dodáva plyn ukrajinským užívateľom (okolo 75 mld. m³) a tak isto užívateľom v Moldavsku a južných oblastiach Ruska.
- Prírodný plyn z Ruska a Bieloruska vchádza do tranzitného systému Ukrajiny cez 9 PMS, ktoré sú lokalizované na hranici Ukrajiny. Sú to PMS Sochnivka, Pisarivka, Serebrianka, Valujky, Belhorod, Sudža, Mozir, Kobrin. Tranzitné exportné dodávky ruského plynu sa uskutočňujú cez hlavné plynovody „Sojuz“, Urengoj-Pomary-Užhorod „Progres“, Jeleck-Kursk-Kremenčuk-Krivý Roh, Ananiev-Tyraspol-Izmail, Dolina-Užhorod-štátna hranica a Kyjevským systémom plynovodov cez meracie stanice Užhorod, Berehove, Drozdoviče, Orlovka a Tekovo.

⁶⁰ Hlavný referát zo slovenskej strany, ktorý mal byť prednesený v rámci tejto sekcie konferencie, nebol dodaný.

Spôľahlivosť a efektívnosť dodávok

- Berúc do úvahy dôležitosť zabezpečenia Európskeho kontinentu energetickými nosičmi, dcérska spoločnosť „Ukrtransgas“ venuje veľkú pozornosť udržiavaniu systému prepravy plynu na vysokej úrovni. Tento problém má zvláštny význam v podmienkach keď ruský Gazprom hľadá a vytvára nové alternatívne cesty dodávok plynu na Západ, ktoré nesmerujú cez územie Ukrajiny. V podmienkach intenzívneho rozvoja trhu plynu zvláštny význam nadobúda problém zabezpečenia spoľahlivosti a efektivity práce systému prepravy plynu, čo je dosahované stálym udržiavaním objektov v potrebnom funkčnom stave.
- Spoľahlivosť tranzitných dodávok plynu a zásobovania vnútorných užívateľov sa zo značnej miery zabezpečuje komplexom **podzemných zásobníkov plynu**. Podzemné zásobníky plynu sú rozmiestnené väčšinou v západnom regióne Ukrajiny. Sieť plynových zásobníkov na Ukrajine so základným výkonom viac ako 30 mlrd.m³ je najvýkonnejšou v Európe a môže sa efektívne využívať nie len pre potreby ukrajinských zákazníkov, ale aj pre užívateľov plynu v strednej a západnej Európe.
- Za účelom zachovania konkurencieschopnosti a atraktívnosti tranzitného systému prepravy plynu v Ukrajine pre exportérov plynu sú rozpracované opatrenia a vykonávaný program rekonštrukcie kompresorových staníc, produktovodnej časti systému, distribučných a plynomerných staníc. Hlavným cieľom rozpracovaného **Programu rekonštrukcie kompresorových staníc** je prispôbenie parametrov systému prepravy plynu Ukrajiny na súčasnú svetovú úroveň. Ďalším kľúčovým cieľom programu je výroba a používanie súčasných ukrajinských pohonných agregátov plynových turbín, agregátov na prečerpávanie plynu a systémov riadenia s vysokým koeficientom účinnosti (32% – 37%). Na rekonštrukcii kompresorových staníc sa zúčastňuje množstvo ukrajinských strojárskych podnikov. V dôsledku realizácie tohto programu rekonštrukcie kompresorových staníc sa zväčší výkonnosť ukrajinských plynových turbín a kompresorových staníc o 70% v porovnaní s ich súčasnou kapacitou.
- V štruktúre plynovodov Ukrajiny prevažujú plynovody s veľkými priermi. Viac ako 20% plynovodov je po amortizačnej lehote, časť plynovodov má netrvácny protikoroziálny povrch. Tento fakt si vyžaduje vykonanie veľkého objemu prác v rámci každoročnej generálnej opravy a rekonštrukcie plynovodov. Dcérska spoločnosť „Ukrtransgas“ stále uskutočňuje práce ohľadne diagnostiky plynovodov, čo dáva možnosť zistiť ich fyzický stav a načas napraviť poškodenia. Začínajúc od roku 1996 sa na Ukrajine uskutočňuje **diagnostika vnútorného povrchu magistralných plynovodov** „inteligentnými piestami“. Je to dosť nákladná činnosť, ale aj naďalej je jej venovaná veľká pozornosť. Pre nás platí jediný princíp: spoľahlivosť našich magistral – nadovšetko.

Investičné projekty

- Venujúc veľkú pozornosť problémom spoľahlivosti a efektivity fungovania existujúcich plynovodov, uvedomujeme si, že dôležitým prvkom v tejto sfére je príprava a uskutočňovanie **investičných projektov** ohľadne rekonštrukcie a zavádzania technológií šetriacich energiu. Práca ohľadne získavania zahraničných investícií sa uskutočňuje v troch smeroch:
 - zvýšenie energetickej efektivity kompresorových staníc systému prepravy plynu na Ukrajine, ktoré umožní zníženie technologických strát prírodného plynu počas jeho prepravy o 0,8 mlrd. m³ ročne;
 - využívanie energetického potenciálu produktov spaľovania prírodného plynu na pohonných plynových turbínach kompresorových staníc (kogenerácia), čo umožní ročne vyrobiť okolo 15 – 16 mlrd. kWh elektrickej energie a ročne ušetriť 4,5 mlrd. m³ zemného plynu;
 - zavádzanie turbodetanderových zariadení na staniciach distribuujuúcich plyn, čo umožní dodatočne vyrobiť elektrickú energiu v rozpätí 1,5 – 2,0 mlrd. kWh ročne.
- Rovnako veľkú pozornosť je venovaná otázke **merania plynu**. V priebehu posledných rokov všetky pohraničné plynomerné stanice boli vybavené vysokopresnými zásobami meracích zariadení čo sa týka množstva a kvality plynu. Teraz existuje možnosť 100 percentného merania objemu plynu ako na vstupe tak aj na výstupe z Ukrajiny za neustálej kontroly spotrebiteľských firiem, vedeckých odborníkov odvetvia, štátneho normalizačného úradu, štátnej colnej správy.

Rozvoj prepravných kapacít

- Ukrajinský systém prepravy plynu je **neustále rozširovaný**. Za posledných 9 rokov bolo postavených a uvedených po prevádzku viac ako 5,0 tis. km magistralných plynovodov a ich vetiev, 9 kompresorových dielní s výkonom 45 MW. Toto sa týka ako tranzitných výkonov, tak aj prepravy plynu vnútorným užívateľom.
- Čo sa týka prepravného systému, len uvedenie do prevádzky plynovodu Chust – Satu-Mare (Rumunsko) skutočne umožní rast objemu tranzitu plynu do Rumunska a ďalej aj do iných krajín juhu Európy o **10 mlrd. m³ ročne**. Ešte skôr naplánovaná výstavba štyroch kompresorových staníc na existujúcim novom plynovode Toržok-Dolina pri nevysokých kapitálových vstupoch by umožnila zväčšovanie jeho tranzitnej kapacity z aktuálnych **6 do 29 mlrd. m³ ročne** a s týmto zväčší možnosť dodávky plynu cez PMS Užhorod, Berehové, Tekovo.
- Najperspektívnejším ohľadne zväčšenia objemov tranzitu plynu je smer na Balkánske krajiny a Turecko. Za týmto účelom bola založená rusko-turecká akciová spoločnosť so zahraničnými investíciami „Gaztranzit“. Projekt zvyšovania tranzitu plynu daným smerom cez Ukrajinu je najhospodárne-

jší a môže byť realizovaný najrýchlejšie. Momentálne je dokončovaná prvá etapa projektu výstavby kompresorovej stanice v Tarutine s výkonom 50MW na existujúcom plynovode Ananijv-Tyraspiľ-Izmail, ktorej uvedenie do prevádzky umožní zväčšovanie priechodnosti systému o 4 mld. m³ ročne. Projekt financovania za podpory pôžičiek EBRD je súčasťou medzinárodného projektu dodávok ruského zemného plynu do Turecka a krajín Balkanského regiónu. V štádiu výstavby sú kompresorové stanice na území Rumunska a Bulharska. Účasť ruskej a tureckej strany na projekte by sa mala stať zárukou stabilného fungovania tohto systému prepravy plynu.

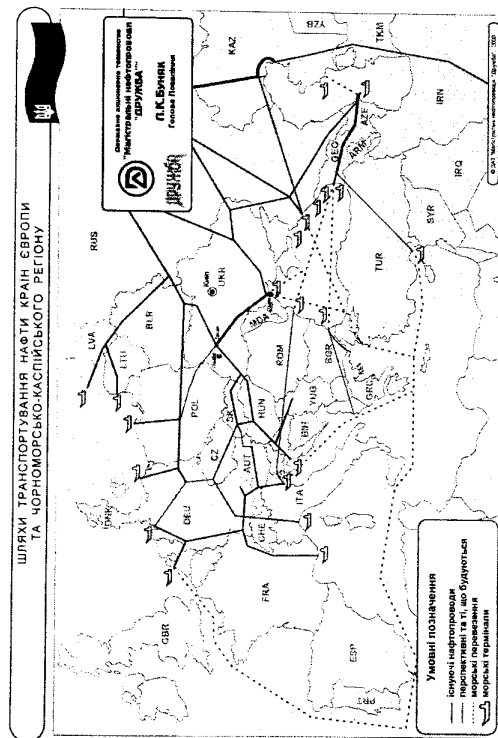
- Uskutočnenie vyššie uvedených projektov umožní zvýšiť priechodnú kapacitu tranzitného systému Ukrajiny na výstupe do krajín západnej a strednej Európy o **160 mld. m³ ročne**. Navyše, rozšírenie existujúceho systému nevyžaduje príliš veľké investičné náklady, v prípade nutnosti, na niektorých úsekoch je možné použiť výstavbu **loopingov** (slučiek). Rozšírenie prepravného systému plynu na Ukrajine s jeho obrovským technickým potenciálom, vyvinutou infraštruktúrou, kvalifikovaným personálom nevyžaduje nutnosť veľkých kapitálových vstupov a je z ekonomického hľadiska veľmi výhodný pre celú plynovú sústavu Európy v porovnaní s výstavbou nových plynovodov, technicko-ekonomické odôvodnenie ktorých často ustupuje do pozadia pred politickými motívmi. Nezávisle od ekonomických problémov, systém prepravy plynu Ukrajiny je neustále obnovovaný a zdokonaľovaný. Mnohoročné skúsenosti efektívneho fungovania potvrdzujú jeho vysokú spoľahlivosť.

Záver

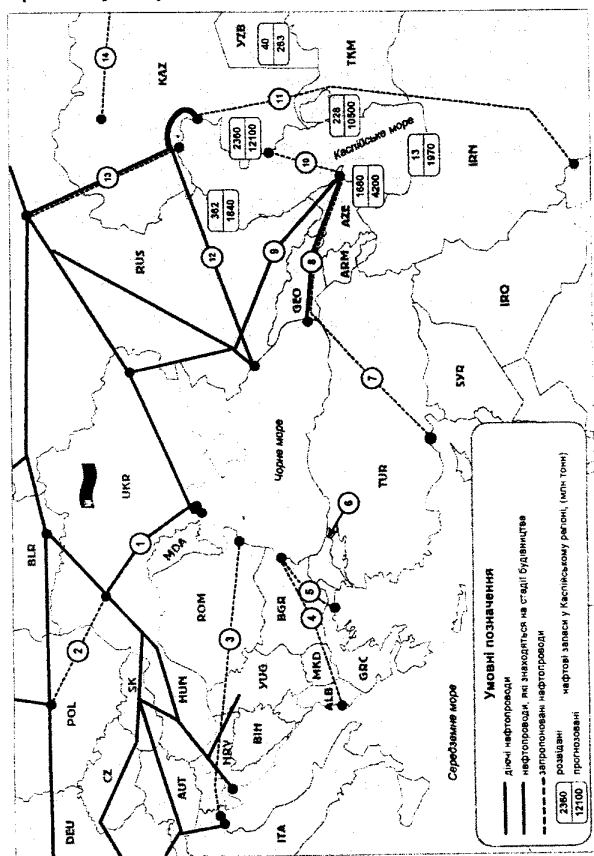
Považujem túto konferenciu za veľkú udalosť, ktorá napomôže rozšíreniu užitočných kontaktov medzi predstaviteľmi firiem, podnikov, ústavov, tak isto aj úzkej a užitočnej spolupráce pri ďalšej výstavbe európskeho systému prepravy plynu, zvyšovaniu spoľahlivosti dodávok užívateľom.

LUBOMIR BUŇAK, STAV A PERSPEKTÍVY VÝSTAVBY UKRAJINSKÉHO ÚSEKU EURÁZIJSKÉHO KORIDORU PRE TRANSPORT ROPY (ROPOVOD „ODESA-BRODY“ A TERMINÁL „JUŽNYJ“) (OBRAZOVÉ PRÍLOHY)

Obrazová príloha 1: Trasy prepravy ropy v Európe a Čiernomorsko-kaspijskej oblasti

Obrazová príloha 2: Preskúmané a predpokladané zásoby ropy v kaspickej oblasti, charakteristiky existujúcich, perspektívnych a plánovaných ropovodov v Čiernomorsko-kaspickej oblasti

Образová príloha 3: Legenda k obrazovej prílohe 2

Чíslo на schéme	1	2	3	4	5	6	7
Діляч (km)	687	600	1400	900	300	27	1730
Проправна capacity (млн. тонн/року)	при спусненні - 9 maximum - 40	-	до 30	до 35	28	35 (преправна capacity ropy)	maximum - 45
Ціна нафтопродуктів (млн. USD)	400 (по застатіям нафтопродуктів на виставці термінах)	-	1600	1430	800	-	2400 - 3700
Статус	закінчення проєктування - рік 2001	пробівають розробки	в рік 1999 закінчення проєктування - рік 2001	існують угоди зацікавлених сторін, очікуване закінчення виставки 2001 - 2005	пробівають розробки зацікавлених сторін	існують угоди зацікавлених сторін, очікуване закінчення виставки 2001 - 2005	існують угоди зацікавлених сторін, очікуване закінчення виставки 2001 - 2005

Чíslo на schéme	8	9	10	11	12	13	14
Діляч (km)	830	1400	600	1500	1500	700	2900
Проправна capacity (млн. тонн/року)	існують - 5,6 perspektivna - 10	існують - 5 perspektivna - 14	-	47	по спусненні - 26 perspektivna - 60	існують - 10 perspektivna - 14,5	по спусненні - 19 perspektivna 38
Ціна нафтопродуктів (млн. USD)	при збільшенні capacity - 600	при збільшенні capacity - 600	2000 - 4000	1200	при спусненні - 2400 capacity - 4200	при спусненні capacity - 37,5	3500
Статус	в проєктуванні з року 1997, збільшенні capacity - до року 2002	в проєктуванні з року 1997, збільшенні capacity - до року 2002	закінчення проєктування - рік 2005	закінчення проєктування - рік 2005	закінчення проєктування - рік 2005	закінчення проєктування - рік 1999	закінчення проєктування - рік 1999

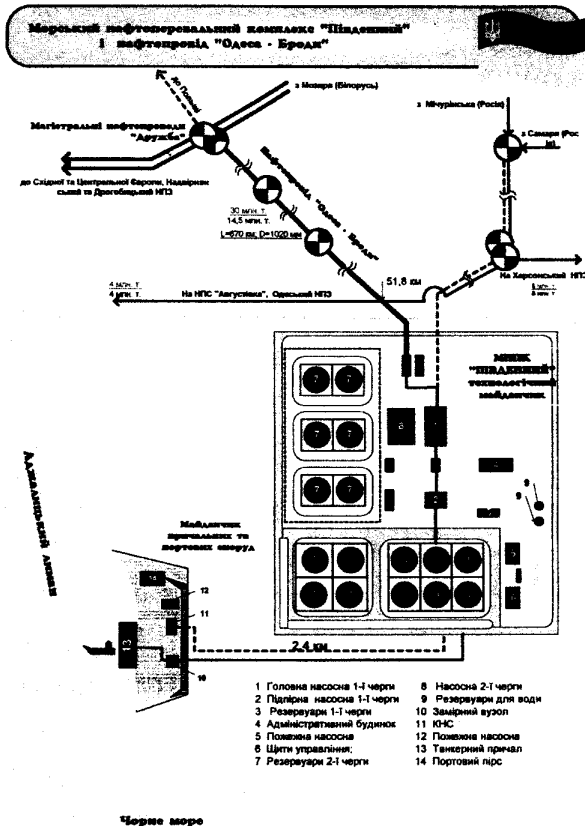
Існуючі та перспективні українські нафтопроводи

Умовні позначення

- існуючі нафтопроводи
- нафтопроводи, що будуть
- перспективні нафтопроводи
- морські портової
- Одеський нафтовий терминал
- нафтовий терминал, що будуть
- нафтопереробні заводи
- нафтові родовища

Додаткова інформація:

- Державне підприємство "Нафтогаз України" (НАУ)
- Державне підприємство "Дружба"
- ДК "Буржнеф" (Буржнеф)
- Господарство "Політехніка"

VI. KRIVOROŽSKÝ ŤAŽOBNO-ÚPRAVÁRENSKÝ KOMBINÁT (KTUK)

Predседа:

Anton Marcinčin, výkonný riaditeľ, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku

Hlavné referáty:

Serhij Hryščenko, zástupca predsedu, Štátny výbor priemyselnej politiky
Ukrajiny

Ján Híjj, riaditeľ, Odbor baníctva a hutníctva, Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky

Cieľom rokovania tejto sekcie konferencie bolo:

1. zmapovať postoje obidvoch strán k otázke dostavby KŤUK
2. načrtnúť možné východiská zo vzniknutej situácie

Hlavné tézy prednesených referátov

**SERHIJ HRYŠČENKO, ÚČAŠŤ SLOVENSKA
NA VÝSTAVBE KRIVOROŽSKÉHO
ŤAŽOBNO-ÚPRAVÁRENSKÉHO KOMBINÁTU (KŤUK)**

Zmluvná úprava československej účasti

- Zahájenie výstavby Krivorožského ťažobno-úpravárenského kombinátu (KTUK) vyplývalo z podpisu zmluvy dňa 20. októbra 1983 v Berlíne „Mnohostranná dohoda o výstavbe Krivorožského ťažobno-úpravárenského kombinátu na území ZSSR“, ktorú podpísali vlády Maďarskej ľudovej republiky, Nemeckej demokratickej republiky, Zväzu sovietskych socialistických republík a Československej socialistickej republiky.
- V nadväznosti na túto dohodu vlády ZSSR a Československej socialistickej republiky v Moskve dňa 24. septembra 1986 podpísali Dohodu o spolupráci pri výstavbe Krivorožského ťažobno-úpravárenského kombinátu, a 27. októbra 1986 v Prahe dohodu o podmienkach pobytu a činnosti československých podnikov v Dolinskej na území ZSSR.

Zmluvná úprava slovenskej účasti

- Po rozpade Sovietskeho zväzu a rozdelení Československej federatívnej republiky na dva nezávislé štáty, vlády Ukrajiny a Slovenska dňa 16 feb-

ruára 1994 podpísali Protokoly k vyššie uvedeným dohodám o spolupráci pri výstavbe KŤUK a podmienkach pobytu a činnosti, v ktorých potvrdili sukcesiu dohôd medzi vládami ZSSR a ČSSR o výstavbe KŤUK.

- V doplnku č. 4 k Zmluve č. 063 – 08/20002 – 18 z 8. októbra 1987 o výstavbe objektov KŤUK, podpísaného 20. mája 1994, je uvedené, že „Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky preberá na seba splnenie všetkých záväzkov vo výstavbe objektov KŤUK v súlade s Prílohou č. 8.2, stanovených Zmluvou z 8. októbra 1987 a Prílohami č. 1,2,3 so zohľadnením zmien uvedených v tomto doplnku Zmluvy“. V súlade s rozdelením výstavby objektov KŤUK medzi zúčastnené strany, Slovensko prebralo záväzok, že vybuduje obohacujúci závod so zodpovedajúcou priemyselnou infraštruktúrou a objekty sociálneho určenia (108,6 tis. m² obytných plochy, dve materské školy s kapacitou 640 miest, základnú školu pre 1728 žiakov, samoobsluhu, kino, obchod, spoločenské centrum, a pod.).

Stav plnenia záväzkov slovenskej strany k 1. januáru 2000

- Objem prác vykonaných slovenskou stranou k uvedenému dátumu v celných rokoch 1984:
 - objem prác na projekte 279,18 mil. krb. (389,37 mil. USD), resp. 16,2 % z celkového objemu prác;
 - realizovaných 127,84 mil. krb. (178,3 mil. USD)
 - zostatok do ukončenia výstavby – 151,43 mil. krb. (211,07 mil. USD).
- Stavebná pripravenosť priemyselných objektov, ktoré stavia slovenská strana, predstavuje 45,8 %. Čo sa týka objektov sociálneho určenia, do užívania boli odovzdané: 12 domov (74 tis. m²), základná škola pre 1728 žiakov, materská škola s kapacitou 320 miest, kino s kapacitou 800 divákov, samoobsluha s plochou 650 m², jedáleň s kapacitou 100 miest, spoločenské centrum. Okrem toho, boli postavené obytné domy s obytnou plochou 18,9 tis. m², avšak neboli odovzdané do užívania, nie je ukončená výstavba materských škôly s kapacitou 320 miest a vôbec sa nezačali práce na výstavbe troch obytných domov s plánovanou obytňou plochou 15,7 tis. m².

Rozhodnutie Slovenska o ukončení účasti a pozícia Ukrajiny

- Počínajúc rokom 1997, slovenská strana úplne zastavila práce na výstavbe objektov KŤUK. 22. júna 2000 Velysylanectvo Slovenskej republiky doručilo predsedovi vlády Ukrajiny oficiálnu nótu s listom predsedu vlády SR Mikuláša Dzurindu, v ktorom bolo oznámené rozhodnutie slovenskej vlády o ukončení slovenskej účasti na výstavbe KŤUK. Vláda SR poručila Ministerstvu hospodárstva SR viesť rokovania s ukrajinskou stranou s cieľom nájsť spôsob odovzdania objektov postavených

slovenskou stranou na základe kompenzácie vzniknutých nákladov (podľa údajov slovenskej strany, hodnota kompenzácie by mala predstavovať zhruba 360 mil. USD).

- Možnosť jednostranného odstúpenia od výstavby KŤUK nepredpokladá ani jedna zmluva podpísaná v tejto súvislosti. Vychádzajúc zo zmluvnej úpravy výstavby KŤUK, v prípade odstúpenia Slovenska od výstavby, ukrajinská strana zastáva pozíciu, že nie je viazaná záväzkom kompenzovať slovenskej strane vzniknuté náklady v súvislosti s jej účasťou na výstavbe KŤUK.
- 21. – 23. novembra 2000 sa v Užhorode uskutočnili expertné rokovania predstaviteľov z Ukrajiny a Slovenska. Ukrajinská strana zastáva pozíciu, že možnosť kompenzácie nákladov slovenskej strany prichádza do úvahy iba po ukončení dostavby KŤUK a spustení jeho prevádzky. Slovenská strana zastáva názor, že platnosť mnohostrannej dohody o výstavbe KŤUK z 20. januára 1983 vypršala dňa 31. decembra 2000 a preto platby za realizované práce na výstavbe KŤUK je nevyhnutné uskutočniť pred ukončením výstavby.

JÁN HIJJ, ZÁKLADNÁ ZMLUVNÁ A TECHNICKÁ CHARAKTERISTIKA KŤUK V DOLINSKEJ

Základná charakteristika KŤUK

- Zahŕňajúci rozsiahlejšie integračnej stavby KŤUK predchádzalo politické rozhodnutie bývalej RVPH začiatkom osemdesiatych rokov s cieľom zabezpečiť pre členské krajiny kvalitné suroviny na rozvoj oceľarienstva a nahradit' dožívajúce kapacity na ťažbu a úpravu železných rúd. Kombinát, situovaný v Krivojrožskej oblasti Ukrajiny cca 6 km od mesta Dolinská a 55 km od surovinovej základne pri meste Krivoj Rog, je kapacitne projektovaný na ročné spracovanie 26 mil. ton oksyložených rúd s obsahom železa 37 %. Projektovaná ročná kapacita kombinátu je 10 mil. ton železorudných peliet v predpokladanej kvalite 58,8 % Fe a 11 % SiO₂. Po doplnení o uvažovanú flotáciu je predpoklad dosiahnuť až 66 % Fe pri 3,5 % SiO₂. Flotácia nie je predmetom uzavretých zmlúv a kontraktov. Technologický tok kombinátu má tri základné stupne – hrubé mletie, obohacovanie a peletizáciu. Kombinát má projektované vlastné pomocné prevádzky, z ktorých rozhodujúce sú energetické a vodné hospodárstvo, doprava a bytový fond.
- Do bývalého československého podielu stavby (dnes VSŽ, a.s.) boli zahrnuté stavebné práce na objektoch magnetickej separácie, mlynice, čerpacej stanice vody, zahusťovačov a hlavného kanalizačného zberača. V technologickej časti podiel VSŽ, a.s. predstavuje dodávku zariadení a montáž na súboroch: guľové mlyny, triedenie v dvoch stu-

pňoch, dvojstupňová magnetická a elektromagnetická separácia a zahusťovanie medziproduktu a koncentráta. Technológia mletia a separácie je delená do rovnakých funkčne na sebe nezávislých priečných sekcií 1 až 11.

Zmluvná úprava a podiely účastníckych strán

- Príprava výstavby KŤUK započala na základe „Mnohostrannej dohody o organizácii spolupráce pri výstavbe KŤUK na území ZSSR“ z 20. 10. 1983, ktorú podpísali vlády MLR, NDR, ČSSR a ZSSR. Mnohostranná dohoda stanovila rámcové podmienky pre uzatváranie dvojstranných dohôd medzi ZSSR a ostatnými účastníckymi štátmi. V zmysle čl. 2 Mnohostrannej dohody konkrétne záväzky každého účastníckeho štátu mali byť stanovené v dvojstranných dohodách, dodávateľských zmluvách a kontraktov. V zmysle čl. 16 Mnohostrannej dohody mohli so súhlasom všetkých jej zmluvných strán k nej pristúpiť i ďalšie členské štáty RVHP. Platnosť tejto dohody skončila 31. 12. 2000.
- Následnými dvojstrannými dohodami so ZSSR (oproti Mnohostrannej dohode dvojstranne zmluvy so ZSSR neuzatvorilo Maďarsko, na druhej strane dvojstranné dohody so ZSSR podpísalo Rumunsko a Bulharsko) boli zakotvené nasledovné podiely účastníckych krajín na výstavbe KŤUK podľa rozpočtových nákladov:

ZSSR	46,2 %
Bulharsko	8,5 %
Rumunsko	26,7 %
NDR	4,8 %
ČSSR	13,7 %
- Dvojstranné dohody medzi vládou bývalého ZSSR a vládami účastníckych krajín sú založené na princípe vzniku zadlženosti investora za odovzdané investičné dielo zahraničnými účastníkmi výstavby (ktoré svoj podiel na výstavbe financujú z vlastných zdrojov) a splácaní zadlženosti dohodnutým objemom železoruďných peliet v definovanej kvalite v priebehu 10 rokov. Do zadlženosti voči bývalej ČSSR boli pojaté rozpočtové náklady, úroky z úverov i poskytnuté prostriedky vo voľnej mene v objeme 22,6 mil. XTR (prevoditeľných rubľov). Vecným plnením zadlženosti zo strany bývalého ZSSR mali byť ročné dodávky 1,038 mil. ton Fe jednotiek v železoruďných peletách do ČSSR po dobu 10 rokov, ktoré v neskorších dohodách boli špecifikované ako celkové dodávky 17 mil. ton železoruďných peliet v definovanej kvalite po dobu 10 rokov.
- Depozitárom Mnohostrannej dohody z r. 1983 bol orgán RVHP. Po zániku RVHP a neskôr i ZSSR funkcia depozitára prešla na Ruskú federáciu. Medzi býv. ZSSR a ČSSR bolo uzatvorených sedem dvojstranných medzivládnych dohôd (dnes im hovoríme „pôvodné dohody“). Podľa pôvodných dohôd mal byť kombinát uvedený do prevádzky v roku 1990.

Pre nezaistenosť výstavby zo strany účastníkov došlo v 2. polroku 1987 k odsunu termínu uvedenia kombinátu do prevádzky na rok 1992. Ani tento termín nebol splnený.

Prechod nástupníctva po bývalej ČSFR

- Po geopolitických a štátoprávných zmenách začiatkom deväťdesiatych rokov došlo i k zmenám v nástupníctve a dodávateľskom systéme výstavby kombinátu. Prechod nástupníctva po bývalej ČSFR na SR (VŠZ, a.s.) k účasti na výstavbe KŤUK sa uskutočnil nasledovnými aktmi:
 - po rozhodnutí vlády bývalej ČSFR o prerušení prác na čs. časti kombinátu uznesením č. 289 zo dňa 16. 4. 1992 a o ponúknutí k odkúpeniu čs. podielu na KŤUK právnickým subjektom bývalej ČSFR, sa o odkúpenie uchádzala i a.s. VŠZ Košice svojou ponukou zo dňa 20. 5. 1992
 - dňa 29. 12. 1992 bola na základe uznesenia vlády ČSFR č. 675 zo dňa 19. 12. 1992 podpísaná Zmluva o postúpení pohľadávky s príslušenstvom a právami spojenými s pohľadávkou k výstavbe KŤUK medzi ČSFR a VŠZ, a.s. Košice, ktorou postupník (VŠZ) získal bezodplatne majetok čs. účasti na KŤUK (v hodnote 10,842 mld. Kčs) so záväzkom pokračovať vo výstavbe KŤUK na vlastné náklady v zmysle Mnohostrannej dohody a pôvodných dvojstranných medzivládnych dokumentov
 - po rozdelení ČSFR, v rámci delenia majetku federácie, bola uzatvorená Dohoda medzi vládou SR a vládou ČR o nástupníctve ČR a SR k medzivládny dohodám o účasti na výstavbe KŤUK a o vysporiadaní záväzkov štátneho rozpočtu federácie z tejto účasti, ktorá bola podpísaná 15. 7. 1993.
- Dohoda podpísaná ministrami financií ČR a SR upravuje vysporiadanie vládneho úveru, ktorý federálna vláda čerpala na výstavbu KŤUK do konca roka 1992, ako záväzku štátneho rozpočtu federácie voči Investičnej a Poštovej banke, a.s. Praha v objeme 10,842 mld. Kčs (ktorý odpovedá majetku na KŤUK, postúpeného z bývalej ČSFR na právny subjekt VŠZ, a.s. Košice) pre štátny rozpočet ČR a SR v pomere 2 : 1 v priebehu 10 rokov a za nástupníka k medzivládny dohodám k výstavbe KŤUK ustanovuje SR. V nadväznosti na Zmluvu o postúpení pohľadávky, ktorá vznikla v dôsledku podnikateľskej aktivity VŠZ, a.s., bola vláda SR podľa ústavného zákona ČSFR č. 541/1992 Zb. o delení majetku ČSFR medzi ČR a SR automaticky postavená do úlohy nástupníka k medzivládny dohodám o výstavbe KŤUK za ČSFR.
- K aktualizácii pôvodných dvojstranných dohôd k výstavbe KŤUK medzi býv. ZSSR a ČSSR (ČSFR) došlo medzi nástupníkmi t.j. Ukrajinou a SR (VŠZ, a.s.) v roku 1994 (na základe uznesenia vlády SR č. 943 z 21. 12. 1993) podpísaním týchto dokumentov:
 - Protokol zo dňa 16. 2. 1994 medzi vládou SR a vládou Ukrajiny k Dohode medzi vládou ZSSR a vládou ČSSR v spolupráci pri výstavbe

KŤUK na území ZSSR zo dňa 24. 9. 1986 a Protokolu k Dohode medzi vládou ZSSR a vládou ČSSR o spolupráci pri výstavbe KŤUK na území ZSSR zo dňa 24. 9. 1986

- Protokolu zo dňa 16. 2. 1994 medzi vládou SR a vládou Ukrajiny k Dohode medzi vládou ZSSR a vládou ČSSR o podmienkach pobytu a činnosti dodávateľských organizácií ČSSR na území ZSSR pri výstavbe KŤUK zo dňa 27. 10. 1986
- Dodatku č. 4 zo dňa 20. 5. 1994 medzi VSŽ, a.s. a Riaditeľstvom KGO-KOR k Dohode o dodávkach (ďalej Kontrakt) č. 063-08/20002 zo dňa 8. 10. 1987 na výstavbu objektov KŤUK.

Zmeny dodávateľských vzťahov po roku 1990

- Po deväťdesiatom roku došlo k zmenám v dodávateľských vzťahoch pri výstavbe kombinátu okrem ČSFR aj u ďalších účastníckych štátov. Keďže sa nedodržiaval procedurálny proces o oboznamovaní všetkých účastníkov Mnohostrannej dohody o jednotlivých zmenách, ďalej uvádzané informácie boli získané cez zastupiteľské úrady SR resp. cestou dvojstranných rokovaní na príslušných ministerstvách zainteresovaných krajín.
- **Spolková republika Nemecko:** záväzky k výstavbe KŤUK po bývalej NDR prevzala SRN. Nemecká strana na rokovaníach s Ukrajinou začiatkom roka 1992 sa nedohodla na nových podmienkach výstavby kombinátu a listom spolkového ministra hospodárstva zo dňa 3. 6. 1992 oznámila ministrovi priemyslu Ukrajiny odstúpenie od zmluvy k výstavbe KŤUK. Podľa vyjadrenia nemeckej strany doteraz nedosiahla s Ukrajinou dohodu o majetkovom vysporiadaní pri výstavbe KŤUK. Ukrajinská strana na rokovaníach so slovenskou stranou však prehlásila, že prevzala celý podiel výstavby na KŤUK po bývalej NDR.
- **Bulharsko:** Bulharsko znížilo svoj podiel na výstavbe KŤUK dohodu s Ukrajinou z 10/1993 z pôvodných 8,5 % na cca 1 % obmedzením svojej účasti iba pri budovaní infraštruktúry. Nemá doteraz s Ukrajinou vysporiadanú otázku finančného vkladu vo výške 25 mil. DEM do zahranično-obchodnej banky v Moskve v súvislosti s výstavbou KŤUK a po prerušení všetkých prác na KŤUK ani ďalšie náklady, ktoré dosiahli čiastku 12. mil. USD. Bulharská strana je rozhodnutá ďalej vo výstavbe nepokračovať a má záujem svoj podiel na KŤUK odpredať.
- **Rumunsko:** Rumunsko aktualizovanú medzivládnu dohodu k pôvodným dohodám o výstavbe KŤUK uzatvorilo s Ukrajinou v roku 1994. Výstavbu svojho podielu na KŤUK doteraz financovalo zo štátneho rozpočtu a v porovnaní s ostatnými účastníkmi výstavby dosiahlo najvyššiu rozostavanosť svojej časti (cez 80 %, doteraz reinvestovalo cez 720 mil. USD) a preto presadzuje svoj oprávnený záujem, aby bol kombinát budovaný v zmysle platných zmlúv. V roku 1998 rumunská strana z dôvodov neplnenia zmluvne dohodnutých dodávok železozrudných peliet Ukrajinou pre-

rušila práce na výstavbe KŤUK a zaviedla na stavbe iba ochranný režim obdobne ako VSŽ, a.s. Rumunská strana v súčasnej dobe vedie s Ukrajinou dvojstranné rokovania k problematike KŤUK. Zatiaľ sa s Ukrajinou dohodla, že sa zúčastní posúdenia návrhu ukrajinskej strany na založenie medzinárodnej akciovej spoločnosti na báze KŤUK na expertnej úrovni (doteraz takýto návrh zo strany Ukrajiny pred dokončením kombinátu odmietala). Súčasne vedie s ukrajinskou stranou rokovania k obsahu dodatku k medzivládnym Protokolom o výstavbe KŤUK, uzatvoreným medzi Ukrajinou a Rumunskom v roku 1994.

- **Ukrajina:** Ukrajina, ako nástupca po bývalom ZSSR k Mnohostrannej dohode i pôvodným dvojstranným dohodám o výstavbe KŤUK s ostatnými účastníkmi, má doteraz uzatvorené aktualizované medzivládne dohody k pôvodným dohodám o výstavbe kombinátu iba s Rumunskom a Slovenskou republikou. Ukrajina svoje nástupníctvo po bývalom ZSSR k dohodám o výstavbe KŤUK odvodzuje od územného princípu a svoje nástupníctvo potvrdila v medzivládnych protokoloch so SR zo 16. 2. 1994. Nemá však otázky nástupníctva po ZSSR v otázke KŤUK s Ruskou federáciou zmluvne vysporiadané. Napríklad prevod finančných prostriedkov vo voľnej mene, ktoré účastnícke štáty poskytli pre účely výstavby KŤUK, z Vnešekonbanky Moskva na Ukrajinu. Medzinárodnoprávny odbor MZV SR sa začiatkom roka 1998 prostredníctvom ZÚ SR v Moskve obrátil na MZV RF, ako depozitára Mnohostrannej dohody o výstavbe KŤUK z roku 1983, so žiadosťou o zoznam zmluvných strán uvedenej dohody. Podľa nóty MZV RF č. 390/n/4E zo dňa 30. 1. 1998 sú účastníkmi Mnohostrannej dohody vlády Rumunska, Ruskej federácie, Českej republiky a Slovenskej republiky a jej platnosť trvá do 31. 12. 2000.
- Keďže zmluvný vzťah ČR k Mnohostrannej dohode a dvojstranným dohodám medzi ZSSR a ČSSR (ČSFR) o výstavbe KŤUK zanikol, Dohodou medzi vládou SR a ČR o nástupníctve ČR a SR k medzivládnym dohodám o účasti na výstavbe KŤUK a o vysporiadaní štátneho rozpočtu federácie z tejto účasti* z 15. 7. 1993 (táto skutočnosť nebola notifikovaná depozitárom), za reálnych účastníkov výstavby KŤUK je možné považovať štáty:

Ukrajinu
Rumunsko
Slovenskú republiku

Zmluvná úprava slovenskej účasti a možnosť odstúpenia

- V aktualizovaných medzivládnych dvojstranných dohodách – Protokoloch zo 16. 2. 1994 s Ukrajinou vláda SR svoj záväzok na medzivládnej úrovni k dostavbe KŤUK odvodzovala od záväzku VSŽ, a.s. KŤUK dostavať. V Protokoloch ako majiteľ pohľadávky, majetku i ako dodávateľ dostavby bývalé čs. účasti na KŤUK sú VSŽ, a.s.. Vláda SR nemá vo vzťahu k Mno-

hostrannej dohode ani dvojstranným medzivládnyh dohodám iné záväzky než tie, ktoré na seba prevzali VSŽ, a.s. v Zmluve o postúpení pohľadávky z 29. 12. 1992.

- Možnosť vypovedania alebo odstúpenia SR od medzivládnych zmlúv k výstavbe KŤUK podlieha medzinárodnému právu. V žiadnom z medzivládnych zmluvných dokumentov (Mnohostranné a dvojstranné medzivládne zmluvy) o výstavbe KŤUK nie je zakotvená možnosť odstúpenia od zmluvy. Možnosť odstúpenia VSŽ, a.s. od dodávky KŤUK je podmienená:
 - odstúpením od záväzku KŤUK dostávať v Zmluve o postúpení pohľadávky, ktorá v čl. V.1 pripúšťa možnosť jej zrušenia iba po vzájomnej písomnej dohode postúpniť (VSŽ, a.s.) a postupcu. Postupcom v zmysle právneho výkladu je dnes vláda SR
 - odstúpením od Kontraktu na dostavbu KŤUK, ktorý taktiež neupravuje podmienky na odstúpenie od jeho plnenia, na základe všeobecných právnych podmienok na občianskoprávnej úrovni pri súčasnej neistote, či sa v prípadnom spore uplatní slovenské alebo ukrajinské občianske právo.

Náklady späť s účasťou na výstavbe KŤUK

- Pôvodným ekonomickým prepočtom efektívnosti čs. účasti na výstavbe KŤUK porovnaním rozpočtovaných investičných nákladov s hodnotou platieb v železozrúdných peletách bol vyčíslený prínos vo výške 6,4 mld. Kčs. Predĺžením doby výstavby kombinátu, devalváciami a cenovou liberalizáciou začiatkom deväťdesiatych rokov sa relácia medzi potrebnými investíciami a zmluvne dohodnutým objemom platieb v peletách značne zmenila. V roku 1992 ešte federálnymi orgánmi bol urobený nasledovný prepočet čs. účasti (bez zahrnutia úrokov z úverov):

Predpokladané náklady časti bývalej ČSFR celkom	15,9 mld. Kčs
Čerpanie do 30. 4. 1992	
(t.j. do doby zastavenia výstavby)	8,8 mld. Kčs
Potreba investícií na dokončenie	
(cenová hladina r. 1992)	7,1 mld. Kčs
- Pri zmluvne dohodnutej platbe v objeme 17 mil. ton železozrúdných peliet a priemernej cene peliet (r. 1992) 810 Kčs/t, tržby z predaja peliet už nevyrovnávali vložené investície ani bez úrokov z úverov. V roku 1994 VSŽ, a.s. vyčísliла ekonomickú efektívnosť dodávky KŤUK už bez vynaložených nákladov bývalej ČSFR, ktoré k 31. 12. 1992, po uhradení všetkých nákladov bývalým čs. dodávateľom, dosiahli výšku (bez úrokov z úverov) 10,842 mld. Kčs.

Náklady na dostavbu (bez úrokov z úverov)	7,8 mld. Kčs
Celkové tržby (za platbu 17 mil. ton peliet)	15,661 mld. Kčs
Reprodukčná návratnosť vložené investície na dostavbu	7,52 roka
Vnútné výnosové percento	26 %

- Ekonomický prínos už bol umožnený len tým, že do prepočtu neboli zahrnuté vynaložené investičné náklady bývalej ČSFR do 31. 12. 1992 splácané štátnymi rozpočtami SR a ČR. Dostavba KŤUK podľa medzivládnych zmlúv a Kontraktu je pre VSŽ, a.s. ešte i dnes ekonomicky výhodná, pokiaľ by i Ukrajina dobudovala svoju časť na KŤUK a splnila zmluvne dohodnuté platby.

Vývoj v dostavbe KŤUK a slovensko-ukrajinské rokovania

- Vývoj v dostavbe KŤUK po podpísaní medzivládnych Protokolov medzi SR a Ukrajinou dňa 16. 2. 1994 a Dodatku č. 4 ku Kontraktu medzi VSŽ, a.s. a Riaditeľstvom KGOKOR dňa 20. 5. 1994, ktoré stanovili:
 - termín dodávky kombinátu: 1. Spúšťací komplex (5 sekcií) do 12/1995 a ukončenie všetkých prác v roku 1997
 - splátky zadĺženosti peletami už v priebehu rokov 1994 – 1996 po 500 tis. ton ročne v súvislosti s už odovzdanými a užívateľmi objektu ukrajinskou stranou (1256 bytových jednotiek, dve materské škôlky pre 640 detí, školu pre 1730 detí, kino s 800 sedadlami, obchodné centrum s jedaľňou o kapacite 100 miest, tržnicu)
 - platbu za odovzdanú investíciu v objeme 17 mil. ton železozrúdných peliet s definovanou kvalitou v priebehu 10 rokov od termínu prevádzkovania 1. Spúšťacieho komplexu, bol od samotného začiatku spravádzaný ťažkosťami v zabezpečovaní finančných prostriedkov z ukrajinskej strany.
- Po podpísaní Dodatku č. 4 ku Kontraktu a prevzatí majetku na KŤUK po bývalej ČSFR, VSŽ uskutočnili organizačné a prípravné práce s cieľom dodržať zmluvne dohodnuté termíny dodávky svojej časti na KŤUK. VSŽ zmluvne dohodnuté dodávky železozrúdných peliet z Ukrajiny kalkulovali ako súčasť svojich finančných zdrojov na dostavbu KŤUK. Ukrajinská strana však už v roku 1994 dodala oproti zmluvnému množstvu 500 tis. ton iba 3,7 tis. ton peliet. V dôsledku zistenia, že ukrajinská strana nemá finančne zabezpečené zmluvné dodávky peliet do VSŽ ani pre rok 1995, VSŽ prijali zásadu, že hlavné stavebno-montážne práce na KŤUK započnú až vtedy, keď ukrajinská strana pristúpi k pravidelnému plneniu svojho zmluvného záväzku v dodávkach peliet. V apríli 1995 – do uvedeného termínu sa v roku 1995 neuskutočnili žiadne zmluvné dodávky peliet do VSŽ – sa v Kyjeve uskutočnilo dvojstranné rokovanie zástupcov príslušných ministerstiev a kontraktáčných partnerov s cieľom posúdenia plnenia zmluvných záväzkov a zjednotenia nápravy v ich plnení. Protokol z tohto rokovania dátumovaný termínom 25. 4. 1995 zakotvuje, že ukrajinská strana zabezpečí dodávky peliet do VSŽ v množstve 40 tis. ton mesačne počnúc májom 1995 a zároveň overí možnosť financovania dodávok peliet v takých objemoch, ktoré predpokladajú medzivládne dohody a Kontrakt. Slovenská strana sa zaviazala, že do konca mája 1995 predloží ukrajinskej

strane harmonogram svojich prác na dostavbe KŤUK s termínom ukončenia 1. Spúšťacieho komplexu na kombináte v roku 1996 a celej stavby v roku 1997.

- V roku 1995 prebehli ku KŤUK ešte ďalšie rokovania, ktoré sa niesli v duchu prísľubov ukrajinskej strany o začatí plnenia zmluvných záväzkov v dodávkach peliet. Dodávky železozrúdnych peliet do VŠŽ ukrajinská strana nespĺnila v roku 1995 ani v dohodnutom zníženom objeme 320 tis. ton (bolo dodaných približne 75 tis. ton). Roky 1994 – 1995 je možné z hľadiska výstavby KŤUK charakterizovať ako neúspešnú snahu slovenskej strany dosiahnuť plnenie dodávok peliet v zmysle medzivládnych dohôd a Kontraktu a neúspešné hľadanie finančného zabezpečenia výstavby KŤUK a plnenia zmluvných záväzkov z ukrajinskej strany. Uznesenie Rady ministrov Ukrajiny č. 464 z 28. 6. 1995 o zriadení účelového fondu sa z hľadiska získania finančných zdrojov na výstavbu kombinátu ukázalo ako neúčinné. Predmetným uznesením boli zároveň jednostranne stanovené nové termíny dostavby KŤUK: 1. Spúšťací komplex do 30. 6. 1997 a dokončenie kombinátu do 31. 12. 1998.
- Závery z rokovania vládných delegácií na čele s predsedami vlád SR a Ukrajiny 22. – 23. 1. 1996 vo Vysokých Tatrách v otázke dostavby KŤUK nasmerovali ďalšie úsilie oboch strán riešiť financovanie dostavby kombinátu cez založenie medzinárodnej akciovej spoločnosti na báze KŤUK. Ukrajinská strana popri príprave založenia medzinárodnej a.s. na báze KŤUK neustále vyzývala slovenskú stranu, ktorá z dôvodov nepĺnenia zmluvne dohodnutých dodávok peliet udržiavala na stavbe kombinátu iba ochranný režim, aby započala s výstavbovými prácami. Táto však začatie výstavbových prác trvalo a jednoznačne podmieňovala pravidelnými dodávkami dohodnutých objemov peliet, ktoré ukrajinská strana nespĺnila.
- Dňa 14. 6. 1996 vyšlo Nariadenie prezidenta Ukrajiny č. 425 o vytvorení účelového fondu financovania výstavby KŤUK. Ukrajinská strana na rokovaní expertných skupín Ukrajiny a SR v dňoch 13. – 15. 8. 1996 túto skutočnosť prezentovala ako možnosť realizovať príslušné medzivládne dohody i kontrakty k výstavbe kombinátu. Ako sa neskôr ukázalo, ani citované Nariadenie prezidenta Ukrajiny nezabezpečilo vytvorenie reálnych finančných zdrojov.
- Rokovanie expertov Ukrajiny a SR v dňoch 13. – 15. 8. 1996 prebiehalo za účelom dohodnúť sa na výstavbe iba 1. Spúšťacieho komplexu na kombináte vrátane kompenzačných dodávok peliet slovenskej strane za tento objem prác. Konečné rozhodnutie o ročných objemoch dodávok peliet a konečnom termíne úplnej úhrady zadĺženosti za Prvý spúšťací komplex kombinátu malo byť prijaté na rokovaní zástupcov ministerstiev a kontraktárnych partnerov v novembri 1996 v Kyjeve, ku ktorému však nedošlo.
- Na 5. Zasadnutí Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre obchodno – hospodársku a vedecko – technickú spoluprácu v dňoch 17. – 19. 12. 1996 v Užhorode, ukrajinská strana opäť prehlásila, že plánovaný finanč-

ný rozpočet výstavby ukrajinských objektov na KŤUK vytvára podmienky pre obnovu výstavby slovenskej časti objektov na kombináte a zároveň doporučila pokračovať v prácach na vytvorení medzivládnej akciovej spoločnosti na báze KŤUK.

- Ďalšie pracovné stretnutie skupín expertov oboch krajín dňa 27. 2. 1997 prijalo záver, že spoločné návrhy oboch strán spojené s výstavbou KŤUK budú zahrnuté do návrhu protokolu nadchádzajúceho stretnutia vládných delegácií SR a Ukrajiny. Súčasne ukrajinská strana na tomto pracovnom stretnutí dala opäť prísľub, že zadĺženosť slovenskej strane uhradí v priebehu III. a IV. štvrťroku 1997 vo vzájomne prijateľných podmienkach pre obe strany. Tento prísľub ukrajinská strana opäť nespĺnila.
- Na pracovnom stretnutí vládných delegácií SR a Ukrajiny v dňoch 6. – 7. 3. 1997 v Užhorode predsedovia vlád oboch krajín potvrdili vzájomnú zainteresovanosť na dokončení výstavby KŤUK. Zároveň vyjadrili nespokojnosť s postupom rokovaní o založení medzinárodnej akciovej spoločnosti na báze KŤUK s účasťou všetkých zainteresovaných strán v proporciálnom objeme vykonaných prác a zhodli sa na účelnosti vytvorenia takejto a.s. ako jedinej reálnej možnosti dokončenia výstavby kombinátu a jeho ďalšieho využívania. Uložili príslušným ministerstvom oboch krajín uskutočniť v spolupráci s podnikateľskými subjektami, podľa možnosti do 31. 3. 1997, rokovanie s cieľom riešenia dokončenia výstavby kombinátu a jeho uvedenia do prevádzky.
- Nadväzne na úlohy, vyplývajúce zo stretnutia predsedov vlád SR a Ukrajiny v marci 1997 v Užhorode, uskutočnilo sa v dňoch 25. – 26. 3. 1997 v Kyjeve pracovné rokovanie skupín expertov oboch krajín za účelom posúdenia komplexu otázok, spojených s vytvorením medzinárodnej akciovej spoločnosti na báze KŤUK. Na rokovaní ukrajinská strana oznámila, že rumunská strana odmieta až do ukončenia výstavby kombinátu podieľať sa na vytváraní medzinárodnej a.s. na báze KŤUK a preto na návrh ukrajinskej strany sa rokovalo o alternatíve vytvorenia spoločného ukrajinsko-slovenského podniku (SP) na báze KŤUK. Delegácie sa dohodli na vytvorení dvojstrannej komisie a spoločných pracovných skupín expertov pre prípravu materiálov na posúdenie možnosti vytvorenia SP.
- Pracovné skupiny pre prípravu materiálov na posúdenie možnosti vytvorenia SP sa stretli ešte v dňoch 15. – 16. 7. 1997 v Kyjeve, kde prerokovali rozličné modely vytvorenia SP a Ministerstvo priemyslu Ukrajiny prijalo úlohu, že do 1. 9. 1997 spracuje ekonomické prepočty týchto modelov. Výsledkom prepočtov však bolo zistenie, že vytvorený SP pri danom stave rozostavanosti a potrebe nových investícií na dokončenie kombinátu by bol ekonomicky neefektívny a že touto cestou nie je možné riešiť dostavbu kombinátu. Túto skutočnosť ukrajinská strana oznámila slovenskej strane listom.
- Na 6. Zasadnutí Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre obchodno-hospodársku a vedecko-technickú spoluprácu v dňoch 25. – 26. 11. 1997 v Prešove ukrajinská strana k otázke KŤUK potvrdila ekonomickú

nepriechodnosť založenia SP a prehlásila, že ďalšiu výstavbu svojej účasti na kombináte mieni uskutočňovať z prostriedkov centralizovaných zdrojov. Tento zámer sa ukrajinskej strane nepodarilo naplniť ani v nasledujúcich rokoch.

- Rok 1996 až 2000 je možné z hľadiska výstavby KŤUK charakterizovať ako stagnáciu výstavby ukrajinského podielu na kombináte, pokračovanie iba ochranného režimu na slovenskej časti kombinátu a pokračovanie nepĺnenia záväzkov z uzatvorených dohôd ukrajinskou stranou. Z podnetu ukrajinskej strany sa v priebehu rokov 1996 – 1997 hľadali cesty dofinancovania dostavby kombinátu podnikateľským spôsobom založením medzinárodnej a.s. (SP) na báze KŤUK s úplne negatívnym výsledkom. V roku 1998 prerušila výstavbové práce na kombináte aj rumunská strana a zaviedli iba ochranný režim.

Čo očakávali VSŽ, a.s. Košice od projektu KŤUK

- Z hľadiska akciovej spoločnosti VSŽ prínosy dokončenia KŤUK mali spočívať:
 - v zabezpečení kvalitnej surovinovej vsádzky do vysokých pecí v rozsahu 40 % z celkových potrieb po dobu 10 rokov
 - ceny za dodávky peliet sú stanovené franko hranica SR, čo malo výrazne eliminovať očakávaný nárast dopravných taríf ukrajinských železníc a dlhodobu malú pôsobivú ako komparatívna výhoda pre VSŽ, a.s. s priaznivým dopadom na vývoj hospodárskeho výsledku
 - pokračovaním vo výstavbe vo VSŽ, a.s. sa mali vytvoriť pracovné príležitosti pre inžinierske, projektové, strojárne, stavebné a servisné organizácie (cca 1500 pracovníkov na stavbe + vyvolané pracovné príležitosti v SR)
 - stavebné základne a ubytovacie kapacity v Dolinskej mali vytvoriť priestor pre ďalšie podnikateľské aktivity VSŽ, a.s. na Ukrajine.

Prečo je dokončenie KŤUK podľa pôvodného projektu otázne

- Ukrajinská strana viackrát prehlásila, že nemá finančné prostriedky na plnenie svojich zmluvných záväzkov voči zahraničným účastníkom výstavby a na dostavbu svojho podielu na stavbe a že dokončenie kombinátu podľa platných zmlúv, vzhľadom na hospodársku situáciu, pokladá za nemožné.
- Je evidentné, že súčasne platné zmluvné dokumenty medzi SR a Ukrajinou o výstavbe KŤUK sú dobou prekonané – neaktuálne. Boli tvorené pre časový horizont dokončenia stavby rok 1997.
- Neustálym oddaľovaním dokončenia kombinátu klesá technická úroveň kombinátu podľa súčasne platného projektu. Koncepcia projektu pochádza z 80-tých rokov vrátane vyrobenej a dodanej technológie.

- Len vysokoakostnou železozrúdnou surovinou možno zvýšiť exportný potenciál ťažobno-úpravárenského komplexu Ukrajiny. Projektová výsledná produkcia – pelety s obsahom Fe 58 % sú t.č. na trhu nepredajné.
- Preto, po zvážení horeuvedeného, Ukrajina pristúpila ku korekcii projektu KŤUK t.j. dokončiť kombinát v rozsahu prvého spúšťacieho komplexu (ďalej 1. SK).

Je korekcia projektu KŤUK akceptovateľná pre ostatné štáty a aká by mala byť?

- V súčasnosti za účastnícke štáty na projekte KŤUK považujeme Ukrajinu, Rumunsko a Slovensko (zastúpené VSŽ). Ukrajinská strana nesie plnú zodpovednosť za dosiahnutie projektovaných ukazovateľov technologického procesu. Vychádzajúc zo zmluvných záväzkov Ukrajina nesie aj zodpovednosť za náklady, ktoré vznikli z jej iniciovania korekcie projektu.
- Aj napriek spomínaným problémom, oproti stávajúcim prevádzkovým úpravárenským kombinátom Krivojrožskej oblasti (charakterizované komplikáciami ťažobno-technických a geologických podmienok spojených so zvýšením hĺbky ťažby, s vysokým stupňom opotrebenia zariadení, ohraňovaním materiálnych a energetických zdrojov a pod.) je KŤUK najvyspelejší a to napr. z dôvodov:
 - ekologických (spracovanie oksyficienej rudy – t.č. vedľajší produkt pri ťažbe a skladovanej na haldách, moderné vodné hospodárstvo – odkalisko, zmenší sa záber ornej pôdy)
 - energetických (napr. peletizačná linka je o 40 % menej energeticky náročná ako linky v Krivom Rogu)
 - vysokej rozostavanosti objektov uvažovaných do 1. SK, čím sa znižuje potreba zdrojov na dokončenie
 - je novým zdrojom pre udržanie kapacít ťažobno-úpravárenského odvetvia Ukrajiny
 - jeho produkcia kompenzuje očakávaný výpadok kapacít úpravní, ktoré sú dnes prevádzkované
 - pokrýva vnútorné potreby čiernej metalurgie Ukrajiny
 - po možných úpravách technologického procesu zabezpečí dodávky kvalitnej železozrúdnou surovinou na export.

Problémy súvisiace s realizáciou KŤUK Dolinská

- KŤUK ako medzinárodné investičné dielo svojou investičnou náročnosťou, technickými riešeniami, rizikovosťou patrí k neštandardnej aktivite SR (VSŽ). Od toho sa odvíjajú aj problémy súvisiace s realizáciou našich zámerov so stavbami spojených.
- Od začiatku projektu (80 roky) sa zmenila tak na Ukrajinu ako aj SR práva na základňa. Ukrajinská strana uvedomujúci si stav okolo KŤUK spracováva

váva zákon o KŤUK, ktorý podľa našich vedomostí zahrňuje aktualizáciu legislatívnych, finančných, daňových a iných otázok vrátane nevyhnutných výnimiek tak, aby sa prehľadnil a uľahčil vstup zahraničných investorov do projektu a aj ochota súčasných štátov pokračovať vo výstavbe kombinátu. Paralelne pocitujeme potrebu aj na slovenskej strane riešiť s problematikou KŤUK spojené okruhy otázok ako napr.:

- spätné dovozy materiálov
- evidencia majetku
- účtovanie odovzdávaného majetku Ukrajine
- poisťovanie majetku – osôb
- vstupné víza

ZHRNUTIE ROKOVANIA (NAMIESTO ZÁVERU)

ÚČEL A CHARAKTER ROKOVANIA

Cieľom konferencie nebolo vypracovať oficiálne závery, resp. praktické odporúčania pre vlády a kompetentné štátne orgány oboch krajín v otázkach, ktoré boli predmetom rokovania. Bol by to zbytočný a neadekvátny cieľ pre jednorázové, hoci aj veľmi reprezentatívne podujatie, pretože každá z diskutovaných tém predstavuje výsostne konkrétnu a špecifickú agendu v slovensko-ukrajinských vzťahoch a sama o sebe by si vyžadovala sériu konferencií, resp. dlhodobého spoločného úsilia expertov oboch krajín. Náš cieľ bol oveľa skromnejší.

Chceli sme zmapovať aktuálny stav slovensko-ukrajinského dialógu, umožniť konfrontáciu názorov expertov na problémové otázky vzájomných vzťahov, rovnako ako i poukázať na otázky kde sa otvárajú absolútne nové možnosti a perspektívy rozvoja slovensko-ukrajinskej spolupráce. Ďalším a nie menej významným cieľom konferencie bolo umožniť rozšírenie rozhľadu expertov zo štátnych inštitúcií, ktorí sa venujú konkrétnym a špecifickým témam bilaterálnych vzťahov o ďalšie a iné špecifické témy, s ktorými neprichádzajú bežne do kontaktu, a poskytnúť im tak komplexný obraz aktuálnej agendy slovensko-ukrajinských vzťahov. Pohľad na tú alebo inú konkrétnu otázku z perspektívy celkového hodnotenia prináša úplne iný rozmer vnímania tej alebo inej konkrétnej otázky, umožňuje jej presnejšie zaradenie, hlbšie pochopenie argumentov druhej strany a možno i nový prístup k jej riešeniu. Ak sa tak stalo hoci i len v jednom prípade, naša konferencia splnila svoj účel v oveľa väčšej miere než sme si kládli za cieľ.

Slovensko a Ukrajina majú rozdielne záujmy v niektorých konkrétnych otázkach vzájomných vzťahov a každá zo strán si ich riešenie predstavuje inak. Ide o susedné krajiny a preto je prirodzené, že medzi susedmi dochádza k rozporom, mnohokrát práve iba preto, že sú susedia. Na strane druhej, nikto z účastníkov konferencie nespochybnil existenciu spoločných záujmov, týkajúcich sa, po prvé, strategických priorít oboch krajín a po druhé, vyplývajúcich jednoducho zo samotného faktu susedstva. A nebolo to iba kvôli diplomatickej zdvorilosti, táto skutočnosť je doložená argumentmi, ktoré presvedčivo zazneli v jednotlivých príspevkoch i nasledujúcich diskusiách počas konferencie.

Slovensko a Ukrajina za pochopenie tejto skutočnosti zaplatili v minulosti mnohokrát príliš veľkú a príliš zbytočnú cenu. Prvou a základnou príčinou bolo podcenenie partnera a absencia pravidelného dialógu. Diskusia na konferencii nebola vonkoncom zdvorilostná. Práve naopak, výmena argumentov a postojov bola často veľmi ostrá ale vždy vecná a nikdy nie urážlivá. Je ťažké predpokladať, že konferencia radikálne zmenila názory oboch strán na riešenia niektorých konkrétnych problémov vo vzájomných vzťahoch. Cieľom konferencie

bolo poskytnúť fórum pre dialóg, ktorého nie je nikdy dosť pokiaľ existujú problémy. Ak posunula vnímanie niektorých problémových otázok a načrtnú ich možné riešenie, môžeme konštatovať, že splnila svoj cieľ. To však ukáže až čas.

Slovensko-ukrajinské vzťahy budú zdravé a dobré iba vtedy, ak obidve strany budú schopné pomenovať svoje záujmy otvorene a úprimne, dokážu ich doložiť vecnými argumentmi a ak sa budú snažiť nachádzať riešenia problémov dvojstranných vzťahov najšampv v Bratislave alebo Kyjeve a až potom v Bruseli alebo Moskve. V minulosti to bolo často krát práve naopak. Ak už pre nie nič, tak už len kvôli tomuto faktoru mala konferencia zmysel.

V stručnosti sa pokúsime zhnúť a zároveň veľmi stručne skomentovať postoje obidvoch strán k jednotlivým otázkam, ktoré boli predmetom rokovania konferencie. Prirodzene, nasledujúce zhnutie rokovania predstavuje iba názor autora, čo nevyučuje ani subjektivnosť, ani nepresnosť v interpretácii oficiálnych pozícií, ale možno ani „národnú zaujatost“ za čo sa autor dopredu ospravedlňuje všetkým účastníkom konferencie a najmä priateľom z Ukrajiny.

OBSAH ROKOVANIA

Vízový režim

Rokovanie sekcie potvrdilo rozdielny prístup obidvoch strán, predovšetkým, čo sa týka otázok nevyhnutnosti a načasovania rozhodnutia SR zaviesť vízový režim voči Ukrajine od júna 2000. Ukrajinská strana a naďalej zastáva názor, že Slovensko mohlo s podobným krokom „počkať“, podobne ako sa rozhodli urobiť Maďarsko a Poľsko. Na strane druhej, z ukrajinského príspevku i názorov, ktoré zazneli v diskusií vyplýva uvedomenie si faktu, že zavedenie víz zo strany SR je priamym dôsledkom rozdielnej úrovne približenia sa Slovenska a Ukrajiny k Európskej únii. Skutočnosť, že Ukrajina sa nachádza na „vízovom“ zozname krajín EÚ je hlavným a ťažko spochybiteľným argumentom slovenskej strany. Závisí od Ukrajiny a od úspešnosti jej politik v oblasti vnútornej transformácie, ako rýchlo priblížia Ukrajinu k EÚ a v akej miere odpadnú dôvody pre jej zotrúvanie na „vízovom“ zozname EÚ. Až potom sa vytvorí predpoklad na opätovné zrušenie vízového režimu medzi Slovenskom a Ukrajinou.

Ukrajinská strana spochybňuje všetky ostatné argumenty, – okrem integračného, – ktorými SR zdôvodnila rozhodnutie zaviesť víza pre občanov Ukrajiny: ochrana trhu práce, vysoký podiel občanov Ukrajiny na páchaní trestnej činnosti na území SR a boj s nelegálnou migráciou. Ročné skúsenosti z fungovania vízového režimu dokazujú opodstatnenosť ukrajinských protiargumentov: na Slovensku sa neznížila nezamestnanosť ani kriminalita občanov Ukrajiny na území SR, ktorá bez tak predstavuje relatívne malé percento a s nelegálnou migráciou z tretích krajín nemá vízový režim v bilaterálnych vzťahoch prakticky žiadnu priamu súvislosť. Na strane druhej, údaje o vzá-

jomnom obchode vyvracajú ukrajinské argumenty, že zavedenie vízového režimu vytvorilo citeľné prekážky pre hospodársku spoluprácu. Naopak, v prvom roku fungovania vízového režimu došlo k rastu vzájomnej obchodnej výmeny. Zároveň, obidve strany sa zhodujú, že vízový režim negatívne poznačoval najmä „malý obchod“ v pohraničných oblastiach, pričom slovenská strana argumentuje ako pozitívnym dôsledkom, že sa vytvorili prekážky pre nelegálny prevoz tovaru cez štátnu hranicu a čierny obchod.

Po roku fungovania vízového režimu obidve strany uznali, že jeho zavedenie najviac postihlo pohraničné oblasti a dohodli sa na liberalizácii vízového režimu pre vybrané kategórie osôb. Je možné akceptovať názor ukrajinskej strany, že slovenskej strane trvalo príliš dlho než pristúpila k rokovaniu o liberalizácii, ktoré ukrajinská strana navrhovala do samotného počiatku. Liberalizovaný vízový režim vstúpil do platnosti 1. marca 2001.

Rozdielny je prístup obidvoch strán k procesu ďalšej liberalizácie vízového režimu. Ukrajina nalieha na postupnom prehľbovaní liberalizácie, zatiaľ čo slovenská strana v tejto otázke zaujíma zdržanlivý postoj. V horizonte najbližších rokov je ťažké očakávať nejakú ďalšiu zásadnú liberalizáciu vízového režimu, avšak ani vylúčiť dohody v niektorých konkrétnych otázkach v súlade s vývojom praxe uplatňovania vízového režimu a prípadné zhody záujmov obidvoch strán. V každom prípade, možné zrušenie vízového režimu vo vzájomných vzťahoch v dlhodobej perspektíve, závisí predovšetkým od schopnosti Ukrajiny realizovať vnútorné reformy a priblížiť sa EÚ natoľko, aby odpadli dôvody pre jej zotrúvanie na „vízovom zozname“ členských krajín únie.

Nelegálna migrácia

Vychádzajúc z prednesených príspevkov i diskusie je možné urobiť záver, že obidve strany si uvedomujú nevyhnutnosť prijatia účinných opatrení na boj s nelegálnou migráciou. Tento jav, ktorý sa stal jednou z najvýznamnejších oblastí aktivity medzinárodného organizovaného zločinu, predstavuje bezpečnostnú hrozbu z hľadiska národných záujmov Slovenska i Ukrajiny a patrí medzi priority spoločnej bezpečnostnej a zahraničnej politiky EÚ, ktorá má priamy súvis s vnútornou bezpečnosťou európskych krajín. Slovensko a Ukrajina sa nachádzajú na jednej z hlavných trás nelegálnej migrácie vedúcej z oblasti strednej Ázie a stredného Východu do vyspelých krajín západnej Európy. Obidve strany prijímajú rad opatrení s cieľom čeliť nelegálnej migrácii a priblížiť svoje vízové a migračné politiky členským krajinám EÚ.

Rokovanie konferencie však poukázalo na to, že bilaterálna spolupráca v tejto oblasti má závažné trhliny. Všeobecne deklarovaný záujem na obidvoch stranách o účinnú a efektívnu bilaterálnu spoluprácu, ktorá je vraj vo vzájomnom záujme, nezodpovedá realite. Ukrajinská vláda sa rozhodla zrušiť readmisnú dohodu so SR o preberaní občanov, ktorí nelegálne prekročili spoločnú štátnu hranicu, hoci oficiálna nota oznamujúca zahájenie výpovednej lehoty v súlade so zmluvou ešte nebola slovenskej strane doručená. Slovenská stra-

na vyčíta ukrajinskej neochoty spolupracovať pri preberaní nelegálnych migrantov cez spoločnú hranicu, napriek tomu, že ju k tomu zaväzuje stále platná readmisná dohoda a ďalšie dvojstranné zmluvy. Ukrajina argumentuje tým, že ťažko môže plniť podmienky readmisnej dohody so Slovenskom, keď nemá uzavreté readmisné dohody s Ruskom, Bieloruskom a krajinami strednej Ázie, cez ktoré na jej územie smeruje najväčší počet nelegálnych migrantov. Ďalším ukrajinským argumentom je nedostatok prostriedkov na ochranu štátnej hranice s Ruskom, Bieloruskom, udržiavanie a deportácie nelegálnych migrantov.

Je možné akceptovať ukrajinské argumenty ohľadom zložitej situácie, v ktorej sa Ukrajina nachádza ako nárazníkový štát, zachytávajúci najväčší nápor nelegálnych migrantov smerujúcich z Ázie do Európy, rovnako je možné súhlasiť s tým, že je v záujme európskych krajín a EÚ, aby vypracovali programy pomoci Ukrajine v boji s nelegálnou migráciou. Avšak v žiadnom prípade nie je možné akceptovať nedodržiavanie zmluvných záväzkov zo strany Ukrajiny, resp. jasne prejavývať zámer nespolupracovať so Slovenskom v tejto oblasti, čo sa prejavilo rozhodnutím o zrušení readmisnej dohody ale i odmietaním preberať nelegálnych utečencov zo slovenskej strany, ktorí nelegálne prekročili spoločnú štátnu hranicu. Ako sme spomínali, oficiálna neta o tomto rozhodnutí síce ešte nebola zaslaná ale nebolo ani zrušené rozhodnutie ukrajinskej vlády z októbra 2000. Paradoxne, ukrajinská strana spochybnila slovenský argument o priamej súvislosti medzi vízovým režimom v dvojstranných vzťahoch a bojom s nelegálnou migráciou, na strane druhej, jej oficiálni predstavitelia niekoľkokrát potvrdili skutočnosť, že vypovedanie readmisnej dohody je odpoveďou na slovenské „vízové“ rozhodnutie.

Diskusia na konferencii priniesla podľa očakávania ostrú výmenu názorov, avšak obidvom stranám bolo jasné, že problémy spolupráce pri potlačení nelegálnej migrácie na spoločnej hranici majú príčiny niekde inde. Rovnako si obidve strany uvedomujú, že potrebujú dosiahnuť zásadnú zmenu v tejto oblasti, pretože je kľúčová nielen z pohľadu ich vnútornej bezpečnosti, z pohľadu kvality spolupráce v iných významných otázkach ich vzájomných vzťahov, ale i z pohľadu jednej z ich spoločných zahraničnopolitických priorit – priblíženie sa a vstup do EÚ.

Mediálny obraz

Mediálny obraz krajiny v inej krajine patrí medzi najvýznamnejšie faktory bilaterálnych vzťahov, pretože ovplyvňuje verejnú mienku a sprostredkovane i prijímanie rozhodnutí týkajúcich sa vzájomných vzťahov na vyššej úrovni. Táto téma patrila rovnako medzi „horúce témy“ konferencie, predovšetkým, z pohľadu ukrajinskej strany.

Dôvodom bolo, podľa ukrajinskej strany, účelové vytváranie negatívneho obrazu Ukrajiny slovenskými médiami v súvislosti s „prípravou“ verejnej mienky na Slovensku zdôvodňujúce rozhodnutie zaviesť vízový režim. Slovenské médiá vraj vykreslili obraz Ukrajina – ako nelegálne pracujúceho

a páchajúceho trestnú činnosť na území SR. Obraz Ukrajiny bol prakticky stotožnený s pojmom „ukrajinská mafia“ a významný podiel na tomto mediálnom obraze majú i vysokí predstavitelia slovenského verejného života. Analýza slovenskej tlače píšecej o Ukrajine, prezentovaná na konferencii, najmä z obdobia rokov 1999 – 2000 potvrdzuje túto skutočnosť. Na strane druhej, obraz Slovenska v Ukrajine nie je prakticky žiadny. Pravidelné informovanie o dianí na Slovensku v Ukrajine sa objavuje väčšinou iba v regionálnych médiách susednej Zakarpatskej oblasti.

Účastníci konferencie dospeli k názoru, že je v záujme jednej i druhej strany, rovnako ako i v záujme bilaterálnych vzťahov, aby médiá v obidvoch krajinách informovali verejnosť o tej druhej pravidelnejšie, vyváženjšie a rôznorodejšie. Výsledkom by mal byť adekvátnejší a objektívnejší mediálny obraz, ktorý by neumožňoval účelové a „jednofarebné“ vnímanie Ukrajiny na Slovensku na strane jednej, a na strane druhej, priblížil Slovensko ukrajinskej verejnosti tak, aby o ňom vedela aspoň toľko, koľko sa patrí vedieť o susednej krajine.

Projekt „Tisa“

Spolupráca ministerstiev obrany Ukrajiny a Slovenska v rokoch 1999 – 2000, teda v období krízy politického dialógu, bola skutočne pozitívnym príkladom. Jedným z vrcholov bilaterálnej spolupráce, ktorá prechádza do multilaterálnej regionálnej iniciatívy, bolo iniciovanie projektu „Tisa“ – spoločnej žiennej jednotky Ukrajiny, Slovenska, Rumunska a Maďarska, ktorá by bola nasadzovaná v prípade živelných katastrof v povodí rieky Tisa.

Principiálna pozícia Slovenska a Ukrajiny k tomuto projektu je zhodná, čo potvrdilo i rokovanie konferencie. Realizácia projektu mešká kvôli postoju Maďarska, nie Slovenska alebo Ukrajiny. Napriek tomu, že obidve strany zaujímajú k projektu zásadne súhlasné stanovisko, aj medzi nimi existujú odlišnosti týkajúce sa jeho realizácie v praxi.

Ukrajina ako prvá prišla s návrhom vytvorenia spoločnej žiennej jednotky s tým, že by mohla byť použitá pri mierových operáciách pod záštitou OSN alebo OBSE, išlo by o jednotku so stálou dislokáciou a pod. Tento „maximalistický“ ukrajinský návrh bol modifikovaný v priebehu rokovaní s ostatnými účastníkmi stranami a predovšetkým v otázke možného nasadenia jednotky. Strany sa dohodli, že jednotka bude nasadzovaná iba v prípade živelných pohrôm a ekologických katastrof na ich území, t.j. nebude využívaná na mierové misie OSN alebo OBSE. Ukrajinská strana rovnako požadovala, aby každá zo strán vytvorila svoju stálu národnú časť jednotky na úrovni roty. Slovenská strana sa rozhodla nevytvárať zvláštnu žienňú rotu iba s účelom jej zapojenia do mnohonárodného práporu „Tisa“.

Napriek malým odlišnostiam v predstavách o fungovaní spoločnej žiennej jednotky „Tisa“, spolupráca ministerstiev obrany Ukrajiny a Slovenska od roku 1998 si zaslúži uznanie a môže poslúžiť ako pozitívny príklad bilaterálnej spolupráce, na čom sa zhodli i účastníci konferencie.

Tranzit energetických surovín

Táto téma „visí“ v slovensko-ukrajinských vzťahoch už takmer jedno desaťročie. Slovensko i Ukrajina zdedili po bývalej RVHP hlavnú trasu tranzitných produktovodov na prepravu zemného plynu a ropy z Ruskej federácie na európske trhy. Napriek tomu, neboli schopné nájsť jazyk spoločných záujmov v tejto otázke na politickej úrovni. Na medzipodnikovej úrovni existuje dlhodobá a dobrá spolupráca ukrajinských a slovenských spoločností, ktoré prepravujú ruský zemný plyn a ropu. Túto skutočnosť plne potvrdilo i rokovanie konferencie. Tranzit energetických surovín je však otázkou strategického záujmu obidvoch krajín, v slovensko-ukrajinskom prípade i krajiny pôvodu prepravovaných energetických surovín, t.j. Ruska. Vzhľadom na vyššie uvedenú skutočnosť, v minulých rokoch politika často vstupovala do prijímania „hospodárskych“ rozhodnutí v tejto oblasti. Navyše, ukrajinské a slovenské tranzitné spoločnosti sú ešte stále štátnymi podnikmi, preto politické zásahy do obchodu s prepravou energetických surovín boli a sú svojím spôsobom „odôvodnené“.

Rokovanie konferencie v tejto sekcii sa venovalo dvom otázkam: spolupráci pri tranzite zemného plynu a ropy. Zatiaľ čo v otázke tranzitu plynu vzniklo napätie v slovensko-ukrajinských vzťahoch kvôli slovenskej podpore návrhu ruského koncernu Gazprom vystavať líniu plynovodu z územia Bieloruska cez územie Poľska a napojiť ju na slovenskú tranzitnú sústavu s cieľom obísť Ukrajinu, pri tranzite ropy je možné konštatovať, že Slovensko a Ukrajina konečne našli jazyk spoločných záujmov. Správnejšie bude konštatovať, že tento jazyk našla Ukrajina a ponúkla ho Slovensku.

Výstavba ropovodu z Odesy do kompresorovej stanice Brody bude znamenať prepojenie terminálu Južnýj a slovenskej línie ropovodu Družba, ktorá umožní tranzit kaspickej ropy na európske trhy. Účastníci konferencie pozitívne privítali nové možnosti spolupráce Ukrajiny a SR pri tranzite ropy. Je však potrebné dodať, že Slovensko nemá mimoriadnu zásluhu na realizácii uvedeného projektu, z ktorého môže profitovať Transpetrol, a.s. a následne i štátny rozpočet SR. Výstavba ropovodu Odesa – Brody i terminálu Južnýj zabezpečila ukrajinská strana, bez slovenskej účasti alebo investícií. Významnú asistenciu pri realizácii projektu poskytlo Ukrajin Poľsko, hoci paradoxne, v prvej etape jeho realizácie bude z neho profitovať Slovensko.

Oveľa horúcejšou bola diskusia v súvislosti s otázkou novej výstavby plynovodnej prepojky Jamal 2, obchádzajúcej územie Ukrajiny. Ukrajinská strana sa v diskusii snažila vyvrátiť argumenty, ktoré ruská strana uvádzala ako dôvody iniciovania výstavby tzv. obchvatného plynovodu s cieľom znížiť tranzit ruského plynu cez územie Ukrajiny. Predovšetkým, Ruko obvinilo Ukrajinu z nelegálnych odberov plynu z tranzitného plynovodu pre vlastnú potrebu alebo pre účely jeho reexportu do tretích krajín. Počas diskusie ukrajinská strana prezentovala slovenským účastníkom vecné argumenty o bezdôvodnosti ruských tvrdení a naopak, o spoľahlivosti a efektívnosti tranzitu ruského plynu cez územie Ukrajiny. Kapacita ukrajinského tranzitného sys-

tému prevyšuje súčasné objemy určené dopytom na ruský trh v Európe a prípadná potreba v jej zvýšení nevyžaduje nákladné investície. V každom prípade išlo by o určité neporovnateľne menšie náklady než náklady na výstavbu nového plynovodu obchádzajúceho územie Ukrajiny.

Slovenskí účastníci zastupujúci SPP, š.p. resp. kompetentné štátne orgány nespochybnili ani v jednom bode dôveryhodnosť ukrajinskej argumentácie. Vo všeobecnosti zopakovali slovenskú pozíciu, že je záujmom SR a slovenských spoločností participovať na všetkých veľkých projektoch, ktoré sprístupnia ruský plyn odberateľom v členských krajinách EÚ a to je, podľa slovenského stanoviska, i prípad tzv. Jamalu 2. V oblasti tranzitu zemného plynu chce mať Slovensko dobré vzťahy s Ruskom, EÚ i Ukrajinou.

Nie je možné konštatovať, že rokovanie tejto sekcie konferencie prinieslo nové argumenty, ktoré by zásadne zmenili doterajšie stanoviská v otázke spolupráce pri tranzite ruského zemného plynu. Na strane druhej, absolútne nové možnosti bilaterálnej spolupráce pri tranzite kaspickej a v perspektíve možno i arabskej ropy, znamenajú v určitom zmysle doslova revolúciu v slovensko-ukrajinských vzťahoch v porovnaní s rokmi 1993 – 1998. Významný pokrok v tejto oblasti môže zásadným spôsobom ovplyvniť charakter a obsah slovensko-ukrajinských vzťahov v najbližšej perspektíve v zmysle vytvorenia prirodzeného záujmu na hľadani jazyka spoločných záujmov. Je však zároveň potrebné zdôrazniť, že priamu zásluhu na tejto zmene – a v tejto jednej konkrétnej oblasti – má predovšetkým ukrajinská, nie slovenská strana.

Dostavba KŤUK

Podobne ako Slovensko a Ukrajina zdedili po bývalej RVHP hlavnú trasu tranzitu strategických energetických surovín, zdedili i kauzu, korene ktorej siahajú do začiatku 80. rokov – výstavbu, resp. presnejšie povedané, do stavby Krivorožského ťažobno-úpravárenského kombinátu v Dolinskej. Dedičstvo po RVHP ani v tomto prípade nebolo zdrojom vzájomného porozumenia, resp. dôvodom pre rozvoj bilaterálnej spolupráce, skôr naopak. Rokovanie konferencie v sekcii venovanej otázke KŤUK, resp. najmä otázke slovenskej účasti na jeho dostavbe, zhrmlo pozície obidvoch strán, ktoré sa rozchádzajú v niektorých zásadných bodoch, avšak, a čo je najpodstatnejšie, načrto možné riešenia a nájdenie východísk zo vzniknutej situácie.

Ukrajinská strana znova prezentovala svoj jednoznačný záujem na dostavbe KŤUK a spochybnila legitimitu rozhodnutia SR o ukončení svojej účasti. Slovenská strana podmieňuje svoju ďalšiu účasť na stavbe kompenzáciou vzniknutých nákladov zo strany Ukrajiny. Podľa ukrajinskej strany, žiadna zo zmlúv o výstavbe KŤUK nepredpokladá možnosť jednostranného odstúpenia od stavby niektorej zo strán a preto po rozhodnutí slovenskej strany ukončiť svoju účasť na stavbe, sa necíti byť viazaná záväzkom kompenzovať slovenské náklady. Slovenská strana poukazuje na skutočnosť, že platnosť pôvodnej zmluvy o výstavbe KŤUK vypršala v decembri 2000 a preto sa necíti byť pô-

vodnou zmluvou viazaná. Okrem toho, od stavby už odstúpili Spolková republika Nemecko, ktorá prebrala záväzky po bývalej NDR i Bulharsko a pod. Jedna i druhá strana prezentovala opačné argumenty v súvislosti s dostavbou KTUK a záväzkami, ktorými sa cíti byť viazaná, resp. naopak.

Na strane druhej, na konferencii bolo prezentované slovenské stanovisko, ktoré jasne načrtáva možnosti dokončenia slovenskej účasti za predpokladu, že dôjde ku korekcii pôvodného projektu výstavby kombinátu tak, aby po spustení prevádzky bol kombinát hospodársky efektívny. Okrem toho, bolo zrejmé, že došlo i k posunu v stanovisku ukrajinskej strany vo veci vytvorenia spoločnej akciovej spoločnosti, v ktorej by účasť jednotlivých strán odzrkadľovala investované zdroje v počte akcií a zároveň, aby bol vytvorený dostatočný priestor pre strategického investora. Ukrajinská strana takéto riešenie dlho odmietala.

Rokovanie konferencie sa uskutočnilo pred stretnutím zainteresovaných strán v Dolinskej v auguste 2001, na ktorom bola dosiahnutá zásadná dohoda o vytvorení spoločnej akciovej spoločnosti otvorenej pre vstup strategického investora. Zdá sa, že Slovensko a Ukrajina tak konečne našli cestu ako uzrieť svetlo sveta na konci tunela v spore, ktorý zatažuje slovensko-ukrajinské bilaterálne vzťahy od roku 1993. Pevne veríme, že nájdeniu riešenia v auguste 2001 prispel svojou troškou i dialóg na našej konferencii, ktorá sa konala necelé dva mesiace pred – možno historickým pre dostavbu KTUK – rokovaním v Dolinskej.

PRÍLOHA 1: PROGRAM KONFERENCIE

17. mája 2001 (Štvrtok):

príchod ukrajinských účastníkov
20.00: koktail

18. mája 2001 (Piatok):

8.00 – 8.30: registrácia účastníkov

8.30 – 9.00: úvodné príhovory

Jaroslav Chlebo, štátny tajomník MZV SR

Ihor Charčenko, námestník ministra, MZV Ukrajiny

Michael Petráš, vedúci zastúpenia v SR, Nadácia Friedricha Eberta

Alexander Duleba, riaditeľ, Výskumné centrum SFPA (RC SFPA)

Sekcia I: Vízový režim: očakávania, dôsledky a skúsenosti z jeho fungovania

Predsedajúci: Alexander Duleba, riaditeľ, RC SFPA

9.00 – 9.20: pohľad z Ukrajiny

Olexandr Hyryč, radca, Oddelenie konzulárnej služby MZV Ukrajiny

9.20 – 9.40: pohľad zo Slovenska

Ján Varšo, generálny riaditeľ, Sekcia medzinárodno-právna a konzulárna, MZV SR

9.40 – 10.45: diskusia

10.45 – 11.15: prestávka

Sekcia II: Boj s nelegálnou migráciou a readmisná dohoda: ako ďalej?

Predsedajúci: Martin Bruncko, Inštitút pre verejné otázky

11.15 – 11.35: pohľad z Ukrajiny

Mykola Pylypčuk, zástupca náčelníka, Správa pasovej, registračnej a migračnej práce, Hlavná správa administratívnej služby milície, Ministerstvo vnútra Ukrajiny

11.35 – 11.55: pohľad zo Slovenska

Miroslav Kolčár, zástupca riaditeľa, Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru SR

11.55 – 13.00: diskusia

13.00 – 14.30: obed

Sekcia III: Mediálny obraz Ukrajiny na Slovensku a Slovenska v Ukrajine

Predsedajúci: Pavol Lukáč, RC SFPA

14.30 – 14.50: pohľad z Ukrajiny

Petro Petryšče, prvý tajomník, Veľvyslanectvo Ukrajiny v SR

14.50 – 15.10: pohľad zo Slovenska

Pavol Vízdal, tretí tajomník, Veľvyslanectvo SR v Ukrajine

15.10 – 16.10: diskusia

16.10 – 16.30: prestávka

Sekcia IV: Projekt TISA: spolupráca ministerstiev obrany

Predsedajúci: Svitlana Mitriajeva, riaditeľka, Zakarpatské oddelenie

Národného inštitútu strategických štúdií, Užhorod

16.30 – 16.50: pohľad z Ukrajiny

Jurij Kolisnyk, Správa Náčelníka inžinierskych vojsk, Generálny štáb

Ozbrojených síl Ukrajiny

16.50 – 17.10: pohľad zo Slovenska

Ladislav Ivan, Sekcia integrácie a zahraničných vzťahov, MO SR

17.10 – 18.10: diskusia

20.00: recepcia

19. mája 2001 (Sobota):

Sekcia V: Tranzit energetických surovín do Európy: máme spoločné záujmy?

Predsedajúci: Karel Hirman, týždenník Trend

9.30 – 9.50: pohľad z Ukrajiny

Anatolij Rudnik, generálny riaditeľ, štátna spoločnosť Ukrtransgaz

Ľubomír Buňak, generálny riaditeľ, štátna akciová spoločnosť,

Magistrálne ropovody Družba

9.50 – 10.10: pohľad zo Slovenska

Michal Kachút, riaditeľ, Odbor energetickej politiky MH SR

10.10 – 11.10: diskusia

11.10 – 11.30: prestávka

Sekcia VI: Krivorožský ťažobno – úpravárenský kombinát (KŤUK): možnosti riešenia

Predsedajúci: Anton Marcinčin, výkonný riaditeľ SFPA

11.30 – 11.50: pohľad z Ukrajiny

Serhij Hryščenko, zástupca predsedu, Štátny výbor priemyselnej politiky Ukrajiny

11.50 – 12.10: pohľad zo Slovenska

Ján Hljj, riaditeľ, Odbor baníctva a hutníctva MH SR

12.10 – 13.10: diskusia

13.10 – 14.10: obed

14.10 – 14.30: záver

20. mája 2001 (Nedeľa):

odchod ukrajinských účastníkov

PRÍLOHA 2: ZOZNAM ÚČASTNÍKOV

Ukrajina:

Olexandr Bereza, zástupca vedúceho, Obchodno-ekonomická misia Ukrajiny v SR
Leonid Bilousov, prezident, Ukrajinské centrum pre výskum problémov medzinárodnej bezpečnosti
Valerij Borodijenko, vojenský atašé, Veľvyslanectvo Ukrajiny v SR
Lubomir Buňak, generálny riaditeľ, Magistralne ropovody Družba
Volodymyr Cybulkin, Ukrajinské centrum pre výskum problémov medzinárodnej bezpečnosti
Anatolij Čerednyčenko, riaditeľ odboru, Naftohaz Ukrajiny
Volodymyr Hernešy, prvý tajomník, Veľvyslanectvo Ukrajiny v SR
Valentyn Hnatyšyn, spravodajca, Ukrajinská služba BBC
Serhij Hryščenko, zástupca predsedu, Štátny výbor pre priemyselnú politiku Ukrajiny
Olexandr Hyryč, Ministerstvo zahraničných vecí Ukrajiny
Ihor Charčenko, námestník ministra zahraničných vecí Ukrajiny
Miroslav Chymko, Uktransgaz
Jurij Kolisnyk, Generálny štáb Ozbrojených síl Ukrajiny, Správa Náčelníka ženijného vojska
Valerij Koroma, druhý tajomník, Veľvyslanectvo Ukrajiny v SR
Svitlana Mitriajeva, riaditeľka, Zakarpatské oddelenie Národného inštitútu strategických štúdií Ukrajiny
Alexander Parfionov, Ukrajinské centrum pre výskum problémov medzinárodnej bezpečnosti
Volodymyr Pačisnyk, generálny konzul Ukrajiny v SR
Mykola Pylypčuk, Ministerstvo vnútra Ukrajiny
Petro Petryšče, prvý tajomník, Veľvyslanectvo Ukrajiny v SR
Jurij Rylač, veľvyslanec Ukrajiny v SR
Anatolij Rudnik, generálny riaditeľ, Ukrtransgaz
Valentyn Ševajfov, vedúci obchodno-ekonomickej misie, Veľvyslanectvo Ukrajiny v SR
Andrij Vorobjov, zástupca riaditeľa, Naftohaz Ukrajiny

Slovenská republika:

Ľubomír Adamišin, TV Luna
Ján Bicko, Ministerstvo školstva SR
Peter Brňo, štátny tajomník, Ministerstvo hospodárstva SR
Martin Bruncko, Inštitút pre verejné otázky
Radoslav Čechelín, Noveko, a.s.
Radovan Čikeš, Ministerstvo kultúry SR
Michal Čorný, Austin leasing, s.r.o.
Karol Čukran, Rádio Express
Alexander Duleba, riaditeľ, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku
Juraj Gašparovič, TTC Nitra
Mikuláš Gera, Tlačová agentúra SITA
Ivana Havranová, Rádio Twist
Ján Hiji, riaditeľ odboru, Ministerstvo hospodárstva SR
Karel Himan, týždenník Trend
Branislav Hítka, riaditeľ odboru, Ministerstvo zahraničných vecí SR
Peter Holásek, riaditeľ odboru, Ministerstvo zahraničných vecí SR
Pavel Hríň, vedúci kancelárie generálneho riaditeľa, SPP, š.p.
Jaroslav Chlebo, štátny tajomník, Ministerstvo zahraničných vecí SR
Ladislav Ivan, Ministerstvo obrany SR
Daniela Jancová, Tlačová agentúra SITA
Silvia Kajánková, TV Luna
Jozef Kiss, Politologický kabinet SAV
Jozef Klavec, Katedra politológie, Univerzita J.A. Komenského
Vladimír Kmec, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku
Miroslav Kolčár, zástupca riaditeľa, Úrad hraničnej a cudzineckej polície, Prezidium policajného zboru SR
Peter Kušnír, týždenník Profit
Vladimír Kuštek, Ministerstvo zahraničných vecí SR
Roman Lami, Ministerstvo obrany SR
Boris Latta, denník Pravda
Pavol Lukáč, zástupca riaditeľa, Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku
Anna Lukáčová, Friedrich Ebert Stiftung
Anton Majovský, SPP, š.p.
Anton Marcinčin, výkonný riaditeľ Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku
Michal Mardzin, VSŽ, a.s. Košice
Juraj Marušák, Politologický kabinet SAV
Alexander Micovčin, Ministerstvo zahraničných vecí SR
Oľga Miháliková, Ministerstvo zahraničných vecí SR
Tibor Molnár, GR POINT, a.s.

Zuzana Nedbalová,
Juraj Nerád,
Blažej Pánik,
Miroslav Pekník,
Michael Petráš,
Dagmar Pfeiferová,
Martina Pischová,
Juraj Pruša,
Mikuláš Rakovský,
Štefan Rozkopal,
Peter Sedláček,
Juraj Stern,

Ján Šoth,

Ján Varšo,

Pavel Vízdal,
Peter Weiss,
Peter Zenga,

Ministerstvo vnútra SR
Fridrich Ebert Stiftung
denník Národná obroda
riaditeľ, Politologický kabinet SAV
vedúci zastúpenia, Friedrich Ebert Stiftung
Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku
Transpetrol Tranzit, a.s.
Tlačová agentúra SITA
riaditeľ, Transpetrol Tranzit, a.s.
Ministerstvo zahraničných vecí SR
Ministerstvo zahraničných vecí SR
predseda Správnej rady, Slovenská spoločnosť
pre zahraničnú politiku
generálny riaditeľ sekcie, Ministerstvo
zahraničných vecí SR
generálny riaditeľ sekcie, Ministerstvo
zahraničných vecí SR
tretí tajomník, Veľvyslanectvo SR v Ukrajine
poslanec NR SR, predseda Zahraničného výboru
riaditeľ odboru, Ministerstvo hospodárstva SR